

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BİR KÜLTÜREL DİPLOMASİ ARACI OLARAK
ERASMUS PROGRAMI: KIRŞEHİR AHİ EVRAN
ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Burak ALTUNTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Erman AKILLI

KIRŞEHİR – 2021

©2021 – Burak ALTUNTAŞ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

BİR KÜLTÜREL DİPLOMASİ ARACI OLARAK ERASMUS
PROGRAMI: KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ

ERASMUS PROGRAM AS A CULTURAL DIPLOMACY
TOOL: THE CASE OF KIRŞEHİR AHİ EVRAN UNIVERSITY

Hazırlayan
Burak ALTUNTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Erman AKILLI

KIRŞEHİR – 2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Burak ALTUNTAŞ tarafından hazırlanan “*Bir Kültürel Diplomasi Aracı Olarak Erasmus Programı: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Örneği*” adlı tez çalışması 10.01.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman .....(İmza)

Doç. Dr. Erman AKILLI

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2022

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2021

Burak ALTUNTAŞ

İmza

ÖZET

BİR KÜLTÜREL DİPLOMASİ ARACI OLARAK ERASMUS PROGRAMI: KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Burak ALTUNTAŞ

Danışman: Doç. Dr. Erman AKILLI

2021 – (XI+118)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası İlişkileri Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Doç. Dr. Erman AKILLI

Doç. Dr. Arif BAĞBAŞLIOĞLU

İçerisinde yaşadığımız 21. yüzyılda, çağın getirdiği teknolojik yenilikler, anlık iletişimin büyük kitlelerce erişilebilir olması, sivil toplumun sahip olduğu gücün artması, insanların demokrasi, insan hakları, özgürlüklere dair bilincinin artması gibi sosyal değişimler uluslararası ilişkileri de büyük ölçüde değiştirmeye, modern çağa ayak uydurmaya mecbur bırakmıştır. Uluslararası ilişkilerde ve diplomaside, geçmişte daha sıklıkla başvurulan sert gücün, sıcak çatışmaların, mali ve sosyal yaptırımların, baskı, zorlama yöntemlerinin terk edilmekte olduğu görülmektedir. Benzer şekilde ulus-devlet ve ulus-ulus ilişkilerinde otoriter, sert yaklaşımlar gittikçe sonuç vermez hale gelmiştir. Günümüzde uluslararası ilişkiler geçmişe kıyasla daha toplum ve insan merkezli, yumuşak güç, kamu diplomasisi, kültürel diplomasi odaklı yaklaşımlarla yürütülmektedir. Küresel çapta belirli bir ekonomik ve siyasi güce sahip olan Avrupa Birliği de özellikle 2000’li yıllardan sonra kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi faaliyetlerine hız vermiştir. Avrupa Birliği’nin eğitim, gençlik, kültür, sanat alanlarında büyük çaplı ve çok uluslu programı Erasmus, kültürel diplomasi uygulamasının başarılı bir örneğidir. Bu çalışmada Avrupa Birliği’nin Erasmus programı yoluyla yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetleri, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi’nden programa katılan öğrenci ve akademik personelle görüşülerek incelenmiştir. Program katılımcısı öğrenci ve akademik personele, Erasmus programlarına ilişkin açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Yöneltilen sorular ile, Avrupa Birliği’nin program katılımcıları üzerinde olumlu imaj oluşturma amacının ne ölçüde gerçekleştiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Örneklem olarak Erasmus programından yararlanmış 10 öğrenci ve 10 akademik personel seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Yumuşak Güç, Kamu Diplomasisi, Kültürel Diplomasi, Erasmus Programı

ABSTRACT

ERASMUS PROGRAM AS A CULTURAL DIPLOMACY TOOL: THE CASE OF KIRŞEHİR AHI EVRAN UNIVERSITY

M. Sc. Thesis

Preparer: Burak ALTUNTAŞ

Advisor : Erman AKILLI

2021 - (XI+118)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

International Relations Department

Jury

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Assoc. Prof. Dr. Erman AKILLI

Assoc. Prof. Arif BAĞBAŞLIOĞLU

In the 21st century we live in, social changes such as the technological innovations brought by the age, the accessibility of instant communication to large masses, the increase in the power of civil society, the increase in people's awareness of democracy, human rights and freedoms have brought international relations to change to a great extent and to keep up with the modern age. In international relations and diplomacy, it is seen that hard power, conflicts, financial and social sanctions, pressure, and coercion methods, which were used more frequently in the past, are being abandoned. Similarly, authoritarian, and harsh approaches in nation-state and nation-nation relations have become increasingly ineffective. Today, international relations are carried out with more society-centered approaches, soft power, public diplomacy, and cultural diplomacy-oriented approaches compared to the past. The European Union, which has a certain economic and political power on a global scale, has accelerated its cultural diplomacy and public diplomacy activities, especially after the 2000s. Erasmus, the large-scale and multinational program of the European Union in the fields of education, youth, culture, and arts, is a successful example of cultural diplomacy. In this study, the public diplomacy activities carried out by the European Union through the Erasmus program were examined by interviewing the students and academic staff from Kırşehir Ahi Evran University. Open-ended questions about Erasmus programs were asked to program participant students and academic staff. With the questions posed, it was tried to understand to what extent the purpose of the European Union to create a positive image on the program participants was achieved. As a sample, 10 students and 10 academic staff who benefited from the Erasmus program were selected.

Key Words: European Union, Soft Power, Public Diplomacy, Cultural Diplomacy, Erasmus Program

ÖNSÖZ

Uluslararası İlişkiler 'in, çağın getirdiği değişimler doğrultusunda evrildiği yön, sert güçten uzaklaşmakta ve kamu diplomasisi, yumuşak güç gibi Uluslararası İlişkilerde yeni yaklaşımlara yönelme şeklinde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda devletlerin kamuoyu ile olan ilişkileri, devletlerin diğer devletlerle olan sosyal, kültürel, sanatsal, diplomatik ilişkileri de geçmişe nazaran dinamik bir şekilde değişmektedir. Devletler, paydaşlarıyla olan ilişkilerde günümüz şartlarına daha uygun olan kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi gibi yumuşak güç araçlarına yönelmektedirler. Film sektörü, müzik sektörü, dil öğretimi, sosyal medya platformları, internet siteleri ve televizyon kanalları uluslararası diplomaside kullanılmaya başlanan yeni nesil araçlardır. Avrupa devletlerinin birleşme, ortak kimlik oluşturma süreçlerinde önemli bir kilometre taşı olan Avrupa Birliği de anılan kültürel diplomasi faaliyetlerinde Erasmus Programını oldukça etkin ve başarılı bir şekilde otuz yılı aşkın bir süredir yürütmektedir. Erasmus Programı, sosyal alanda hemen her sektörü, disiplini, girişimi kapsayabilen geniş kapsamlı yapısıyla kültürel diplomasisi için önemli bir araç olarak görev yapmaktadır. Erasmus Programı, katılımcıları için öngördüğü ve hibe yoluyla finansal olarak desteklediği yurtdışı hareketlilikler eliyle ortak ülke vatandaşları arasında pozitif bir algı oluşturmayı hedeflemektedir.

Yüksek lisans tez olarak hazırlanan bu çalışmanın esas odak notası ise Erasmus Programı'nın katılımcılar üzerinde, ilgili ülkeler arasında kültürel diplomasi aracı olarak ne derece hizmet ettiği. Araştırmada Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nden Erasmus Programı'na katılan öğrenci ve personellerle görüşülmüş, Erasmus Programı'nın kültürel diplomasi aracı olarak ne ölçüde başarılı olduğu incelenmiştir. Araştırma bulguları Erasmus Programı'nın kültürel diplomasi aracı olarak etkinliğini ölçmüştür.

Tezin her aşamasında değerli bilgi ve tecrübesi ile araştırmalarımnda desteğini esirgemeyen tez danışmanım Saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Erman AKILLI'ya ve çok değerli katkıları için Saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL'e, bana her bakımdan destekleyen anabilim dalındaki arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

Son olarak eğitim hayatım boyunca bana her türlü maddi ve manevi desteği sunan çok kıymetli aileme sonsuz şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	<i>i</i>
BİLDİRİM	<i>ii</i>
ÖZET	<i>iii</i>
ABSTRACT	<i>iv</i>
ÖNSÖZ	<i>v</i>
KISALTMALAR	<i>ix</i>
BÖLÜM I	1
1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN BİR DİSİPLİN OLARAK DOĞUŞU	1
1.1. GİRİŞ.....	1
1.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİN KISA TARİHİ	3
1.3. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEM.....	4
1.4. ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA İNŞACILIK TEORİSİ.....	6
1.5. İnşacı Teorinin Temel Varsayımları ve Kavramları.....	7
1.6. İnşacılık Bakış Açısından Toplumun Sosyo-Kültürel Yapısı	8
1.7. İnşacılığın Uygulama Alanları	10
1.8. İnşacı Teoride Kimlik ve Önemi	12
BÖLÜM II	16
2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA YUMUŞAK GÜÇ	16
2.1. DEĞİŞİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA KAMU DİPLOMASİSİ.....	19
2.2. Diplomasi Nedir?.....	19
2.3. Kamu Diplomasisi Nedir?	21
2.4. Kamu Diplomasisine Yöneltilen Eleştiriler ve Propaganda Kavramı.....	29
2.5. Avrupa Birliği'nde Kamu Diplomasisi.....	33
2.6. KÜLTÜREL DİPLOMASİ: KURAMSAL ÇERÇEVESİ	37
2.7. Kültür Nedir?.....	38
2.8. Kültürel Diplomasi Nedir?	40
2.9. Kültürel Diplomasinin Sahadaki Uygulamaları	43
2.10. Sanatın Kültürel Diplomasi Uygulamalarındaki Yeri	47
2.11. Eğitimin Kültürel Diplomasi Uygulamalarındaki Yeri	48
BÖLÜM III	50
3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU VE KURUMSAL GELİŞİMİ	50
3.1. AVRUPA ÜLKELERİNİ BİRLEŞMEYE İTEN GELİŞMELER	50
3.2. AVRUPA'NIN AB'YE DÖNÜŞMESİNE GİDEN BÜTÜNLEŞME ADIMLARI	53

3.3.	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	53
3.4.	Avrupa Ekonomik Topluluğu – Roma Antlaşması	55
3.5.	Füzyon Antlaşması.....	57
3.6.	Avrupa Tek Senedi.....	58
3.7.	Maastricht Antlaşması	60
3.7.1.1.	Maastricht Antlaşması'nın Getirdiği Yenilikler	63
3.8.	Ortak Politikalar	67
3.8.1.1.	Ortak Tarım Politikası.....	68
3.8.1.2.	Ortak Rekabet Politikası	71
3.8.1.3.	Ortak Sanayi Politikası.....	71
3.8.1.4.	Ortak Enerji Politikası.....	72
3.8.1.5.	Ortak Sosyal Politika.....	73
3.8.1.6.	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası.....	73
3.9.	AVRUPA TOPLULUKLARI'NIN GENİŞLEME SÜRECİ	74
3.10.	Birinci Genişleme Dalgası- 1973	76
3.11.	İkinci Genişleme Dalgası - 1981	77
3.12.	Üçüncü Genişleme Dalgası - 1986.....	78
3.13.	Doğu ve Batı Almanya'nın Bütünleşmesi	80
3.14.	Dördüncü Genişleme Dalgası – 1995	80
3.15.	Beşinci Genişleme Dalgası – 2004-2007	81
3.16.	Altıncı Genişleme Dalgası – 2013.....	82
3.17.	Aday ve Muhtemel Aday Ülkeler.....	82
BÖLÜM IV.....		84
4.	ERASMUS PROGRAMI	84
4.1.	ERASMUS PROGRAMINA NEDEN İHTİYAÇ DUYULMUŞTUR?.....	84
4.2.	BOLOGNA SÜRECİ.....	86
4.3.	ERASMUS PROGRAMI.....	88
4.4.	AVRUPA KİMLİĞİ ve ERASMUS PROGRAMI.....	92
4.4.1.	Avrupa Ortak Kimliğinin Gelişimi	94
BÖLÜM V.....		98
5.	KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ BÜNYESİNDE ERASMUS+ DEĞİŞİM PROGRAMINDAN FAYDALANAN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANLARINA YÖNELİK ARAŞTIRMA	98
5.1.	ÇALIŞMA GRUBU	98
5.2.	ARAŞTIRMANIN BULGULARI	98
5.3.	KAEÜ'den Programa Katılan Öğrenciler	98
5.4.	KAEÜ'den Programa Katılan Personeller.....	101
5.5.	Ortak Üniversitelerden KAEÜ'ye Gelen Öğrenciler	104
5.6.	Ortak Üniversitelerden KAEÜ'ye Gelen Personeller	107

SONUÇ	112
KAYNAKÇA	115
EKLER	123
ÖZGEÇMİŞ	129

KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklamalar

AB

Avrupa Birliği

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

AET

Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT

Avrupa Kömür Çelik Topluluğu

AT

Avrupa Toplulukları

EURATOM

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

EUREKA

Avrupa Ekonomik İşbirliği Ajansı

EUROPOL

Avrupa Polis Teşkilatı

ESA

Avrupa Uzay Ajansı

ESPRIT

Avrupa İletişim Teknolojileri Programı

GKRY

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

İKV

İktisadi Kalkınma Vakfı

KAEÜ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

KOBİ

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

NATO

Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

SSCB

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STK

Sivil Toplum Kuruluşları

TRT

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TÜRKSOY

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

TÜSİAD

Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği

UNESCO

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

BÖLÜM I

1. ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN BİR DİSİPLİN OLARAK DOĞUŞU

1.1.GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler, disiplinindeki genel kabule göre sosyal bilimler arasında en kompleks ve yoğun ilişkiye sahip bilim dallarından biri olarak görülmektedir. Uluslararası İlişkilerin psikoloji, sosyoloji, siyaset bilim gibi birçok bilim dalı ile yakın ilişkisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda çok disiplinli bir yapıya sahip olduğu gerçeği daha açık olarak anlaşılmaktadır. Uluslararası İlişkilerin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen 1648 Westphalia Antlaşması ve disiplinin bugünkü kapsam ve yapısı karşılaştırıldığında, günümüzdeki yelpazenin çok daha geniş olduğu görülmektedir.

Özellikle I. ve II. Dünya Savaşları sonrasında teorik anlamda temellerinin büyük oranda atılması, birinci, ikinci ve üçüncü büyük tartışmaların (*great debate*) gerçekleşmesi Uluslararası İlişkiler disiplinini çok daha kapsamlı hale getirmiş ve bu sebeple disiplinin tam bir tanımını yapmak, sınırlarını belirlemek, kapsam ve içeriğini anlamak zorlaşmıştır (Özlük, 2009; 237-260). İlişki, en basit şekilde iki özne arasındaki karşılıklı etkileşim olarak tanımlanabilir. Uluslararası İlişkiler konusu, içeriği ve aktörleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça karmaşık ve geniş kapsamlı bir ilişki türüdür. Uluslararası ilişkilerde baş aktör devletler gibi görünse de esasen ilişkinin temeli bireyden başlayıp buradan devlete uzanır.

Uluslararası İlişkiler, uluslararası sistemin temel oyuncusu olarak kabul edilen devletlerin, diğer devletlerle, uluslararası/bölgesel/hükümetler arası örgütler, çok uluslu şirketler, uluslararası normlar ve uluslararası toplumla olan ilişkilerini inceleyen disiplinler arası bir disiplindir. Uluslararası İlişkilerin çok disiplinli (*multidisciplinary*) bir yapıya sahip olması sebebiyle siyaset bilimi, iktisat, tarih, hukuk, felsefe, sosyoloji, psikoloji, coğrafya, antropoloji gibi pek çok farklı disiplinden faydalanır yakın bir etkileşime sahiptir (Özlük, 2009; 237-260).

Uluslararasıdaki ilişkilerin başlangıç noktası literatürde, egemen ulusların var olması ve birbiriyle çeşitli alanlarda etkileşime girmeleri olarak kabul edilir. Bu anlamda modern tanımıyla devletlerin kurulması ve bu devletler arası ilişkilerin başlangıcı 15. ve 16. yüzyıla dayanır (Arrighi, 2000: 68; Olson&Sondermann, 1966:25).

Disiplin için yaygın olarak kabul edilen diğer bir dönüm noktası ise Avrupa'da gerçekleşen, 6-8 milyon insanın ölümüne sebep olan 30 Yıl Savaşlarını sonlandıran 1648 Westphalia Barış Antlaşmasıdır. Antlaşmanın kurumsal oluşu, bilinen kesin bir tarihe sahip olması ve büyük bir savaşın ardından barışın temini için büyük önem arz etmesi birçok görüşe göre anlaşmayı Uluslararası İlişkiler 'in kuruluşundaki en önemli adım yapmıştır. Uluslararası ilişkilerin insan -insan ilişkisinin bir yansıması olduğu düşünüldüğünde ve insanoğlunun yerleşik hayata geçişinin 20.000 yıl önceye dayandığı göz önünde bulundurulduğunda şüphesiz ki uluslararası ilişkilerin başlangıcını yalnızca dört yüzyıl önce gerçekleştirmiş bir anlaşmayla kısıtlamak doğru olmayacaktır (Ariyi, 2000: 68; Olson & Sondermann, 1966:25).

Uluslararası ilişkileri nasıl tanımladığımıza bağlı olarak, başlangıç tarihini Sümer Site devletleri arasındaki ilişkiye dayandırmak mümkündür (White, 1997: 251). Uluslararası İlişkilerin başlangıç noktasına ve ilk örneklerine dair Orta Çağ İslam ve Hristiyan dünyasından da örneklerden bahsetmek mümkündür. Ancak bu ilişkilerde, uluslararası ilişkiler için elzem nitelikte olan ulus ve devlet araçlarının eksik olması sebebiyle modern anlamda Uluslararası İlişkilerin 1648 yılında imzalanan Westphalia Antlaşması ile başladığı kabul edilir. Anlaşılacağı gibi ulusların birbirleri ile olan ilişkileri elbette oldukça eskiye dayanmaktadır. Ancak modern anlamıyla tanımladığımız ulusların kuruluşu Uluslararası İlişkiler için milat olarak adlandırılmıştır (Ariyi, 2000: 68; Olson & Sondermann, 1966:25).

Uluslararası İlişkiler en basit ve yaygın olarak devletlerin ve diğer aktörlerin sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal birçok alanda sahip oldukları geniş kapsamlı etkileşimler olarak tanımlanabilir. İçerisinde yaşadığımız toplumun ve kültürler arası etkileşimin sürekli olarak büyüüp geliştiği düşünüldüğünde uluslararası ilişkilerin kapsamının da 17. yüzyıldan bu yana benzer ölçüde genişlediği görülmektedir. (Özlük, 2009; 237-260).

1.2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİN KISA TARİHİ

İnsanoğlunun tanıklık ettiği en yıkıcı savaş olan I. Dünya Savaşı hem oluşumu hem de sonuçlarıyla birçok alanda dönüm noktası olma niteliği taşımasının yanı sıra Uluslararası İlişkiler ‘in bir disiplin olarak ortaya çıkması için de oldukça büyük önem taşımaktadır (Little, 1999: 202; Arıboğan, 1998). Diğer bir deyişle Uluslararası İlişkilerin I. Dünya Savaşı’nın bir ürünü olduğunu belirtmek mümkündür (Dunne, 1996: 1; Dunn, 1948:145).

Birinci Dünya Savaşı ile devletler, ülkelerin dış politikada savaşa başvurmalarının akılcı bir yol olmadığını ve savaşın devletler arasındaki zayıf iletişimden kaynaklandığını anlamışlardır. Ayrıca çatışmaların demokrasi anlayışının toplumda yeteri kadar yerleşmemesinden ortaya çıktığını savaşın mevcut olan sorunlara bir çözüm getirmediğini görmüşlerdir (Hollis&Smith, 1990: 18).

Savaştan çıkarılan yıkıcı dersler neticesinde benzer bir felaketin bir daha yaşanmaması gerektiği üzerine toplumda, devlet adamlarında ve sosyal bilimlerin ilgili disiplinlerinde ortak bir görüş birliği meydana gelmiştir. Yıkımın ardından barışın temini için aranan bir cevaba karşılık Uluslararası İlişkiler disiplini doğmuştur(Stevens vd, 2005: 10-12; Arı, 2002)

Uluslararası İlişkilerin bir disiplin olarak doğuşunun I. Dünya Savaşı tarafından tetiklendiği genel kanı olarak kabul edilmekle birlikte P. Potter ve B. Schmidt gibi isimler ise farklı tarihleri işaret etmektedir. P. Potter Uluslararası İlişkiler’e dair çalışmaların 19. yüzyılın ortalarına kadar dayandığını savunur. B. Schmidt de P. Potter ile benzer görüşe sahiptir (Vitalis, 2005: 162–170). Schmidt aynı zamanda, sanılanın aksine Amerika’daki Uluslararası İlişkiler çalışmalarının 19. yüzyılda başladığını iddia eder. Richardson, disiplinin temelini akademi dışında, politikacılar arasında gerçekleşen İdealizm- Realizm tartışmasına benzer kutuplaşmalar ile atıldığını öne sürerek disiplinin tarihinin daha eskiye dayandığını işaret eder (Richardson, 2001: 65). 19. yüzyılda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri arasında gerçekleşen Cay-Adams ve Cobden- Palmerson arasındaki müdahale, savaş, insan hakları gibi konular Richardson’a göre uluslararası ilişkilerin bir disipline dönüşmesine önemli bir zemin hazırlamıştır. (Richardson, 2001: 65).

Diplomasi Tarihi ve Uluslararası Hukuk çalışmalarının, Uluslararası İlişkilerin Siyaset Bilimi, Tarih ve Felsefe gibi sosyal bilimlerden bağımsız olarak bir disiplin kimliği kazanmasına önemli katkıları olmuştur. (Thompson, 1967: 150).

Uluslararası İlişkilere ait ilk akademik kürsü hukuk, diplomasi tarihi, siyaset bilim ve felsefe alanlarının o zamana kadarki katkılarının da yardımıyla David Davies tarafından 1919 yılında University College of Wales’de kuruldu (Smith, 1994: 14; Duchene, 1973: 61; Porter, 2002).

Şüphesiz ki Uluslararası İlişkiler’ in kendine ait bir kürsüye sahip olması, akademik çalışmaları artık bir disiplin altında toplaması ve doğrudan alana ait akademisyenler yetişmesi disiplinin gelişimini hızlandırmıştır. Kürsü, zamanın ABD başkanı Woodrow Wilson’a itafen *Wilson Chair of International Politics* olarak adlandırılmıştır. Akademik anlamda disiplin için oldukça önemli bir yer tutan ikinci kürsünün kuruluşu ise Philip Noel- Baker tarafından 1923 yılında *London School Economics*’de gerçekleşti. Ardından 1930’da Oxford Üniversitesinde üçüncü kürsü kuruldu.

Çeşitli üniversitelerde disipline ait kürsülerin kurulmasıyla benzer zamanlarda Londra’da *Royal Institute of International*’ın kurulması alanın akademi dışında da belirli bir ivmeyle geliştiğini göstermektedir. Yine benzer olarak *Institut universitaire de hautes études internationales* in Cenevre’de, *Council on Foreign Relations*’ın New York’ta kurulması alan için oldukça önemli kabul edilmektedir (Yurdusev, 1996: 27). Bu kurumlar, alandaki sorunların araştırılması, uluslararası ilişkilere dair verilerin toplanarak analiz edilmesi ve siyasetçilere tavsiyelerde bulunması gibi değerli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir (Pamar, 2002: 53–55; Morgan, 1979: 241).

1.3. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEM

Uluslararası İlişkiler I. Dünya Savaşı ile kuruluşunun temellerini atılmış, kendisine ait kürsüler kurulmuş ve akademiye belirli bir tanınırlığa ulaşmıştır (Fox, 1949: 68). Ancak, disiplinin teorik temelleri için tartışılmaz derecede büyük öneme sahip büyük tartışmaların (*great debates*) doğuşu gibi bazı büyük dönüm noktaları II. Dünya Savaşı’ndan sonra gerçekleşmiştir (Evans, 1972: 722). Disiplinde mutlak bir fikir birliğinin olduğunu iddia

etmek mümkün olmasa da üç büyük tartışmanın disiplin için kurucu nitelikte olduğu büyük oranda kabul görmektedir. (Özlük, 2009; 237-260).

İdealizm – Realizm tartışması disiplinde gerçekleşmiş üç büyük tartışmadan ilk ve kurucu olma niteliğine sahiptir. Disiplinin analiz edilmesi, anlaşılması ve karşılaşılan sorunlara önerilen çözümler gibi oldukça temel konulara farklı bakış açılarına sahip olsalar da İdealizm ve Realizm tek bir çatı altında toplanarak “geleneksel” teorileri oluştururlar.

İdealizm- Realizm tartışması II. Dünya Savaşı sonrası şekillenen dünyayı analiz etmede ve bu dünyaya uygun kuramlar oluşturmada yetersiz kalmış ve bu yetersizliklerden Amerikan akademisyenlerin öncülüğünde Davranışsalcılık doğmuştur (Özlük, 2006: 6). Davranışsalcılar, özellikle Amerikan ekolünün liderliğinde, 20. yüzyılın başlarından sonra Psikoloji, Sosyoloji ve Siyaset Bilimi gibi çeşitli sosyal alanlarda bilimsel bir devrim yapma sürecinde olduklarını iddia etmiş ve Uluslararası İlişkiler disiplininde metodolojik bir devrim gerçekleştirmişlerdir (Özlük, 2006: 6).

Gelenekselciler ise Davranışsalcıların öncülük ettiği bu yeniliğe şiddetle karşı çıkmış hatta bunu disipline karşı bir tehdit olarak görmüşler ve bu fikir çatışması ile ikinci büyük tartışmanın karşı cephesi olarak yer almışlardır. (Bull, 1966: 361–377; Joynt & Corbett, 1978: 49– 52; Puchala, 1990: 63; Rosenau, 1965: 519–520; Forsyth, 1978: 411; Dunne, 1995: 125– 157). Tartışma, disiplinin gündeminde yoğun olarak 1950- 1970 yılları arasında yer etmiştir.

1970 ve sonraki on yıl boyunca disiplinin gündemi Banks’ın kabul görmüş deyimini ile “paradigmalar arası tartışma” ile meşgul olmuştur. Bazı akademisyenlerce üçüncü büyük tartışma olarak adlandırılan bu dönem, İdealizm ve Realizm’in günün şartlarında tekrar değerlendirildiği bir tartışma olarak düşünülebilir. Aynı zamanda gerçekleşen Neorealizm- Neoliberalizm tartışması da disiplin için önem arz etmektedir. (Baldwin, 1993: 4–8; Lamy, 2005: 215). Disiplin üzerinde hâkim olmuş pozitivist eğilime karşı eleştiriler temelinde doğan Pozitivizm- Postpozitivizm tartışması da kimi akademisyenlerce üçüncü büyük tartışma olarak nitelendirilir.

1980li yıllarda ses getiren akımlar olan Neo-Realizm, Yapısalcılık, Liberalizm ve birçok diğer yaklaşım Soğuk Savaşın sonra ereceğini ve yeni dünyanın ne yönde şekilleneceğini ön görmede başarısız oldular (Smith, 2007: 5). Değişen dünya ile önceleri

yalnızca Siyaset Bilimi, Ekoloji, Felsefe ve Sosyolojinin konusu olan “insan hakları, ekolojik sorunlar, kimlik, cinsiyet eşitliği, göç” gibi konular büyük ilgi görmeye ve disiplinde önemli bir yer tutmaya başladı. Bu doğrultuda Postyapısalcılık, Feminizm, Yeşil Politika ve Konstrüktivizm gibi yeni akımlar disiplinin modern çağında önemli yer etmeye başladılar (Özlük, 2007: 2000).

1.4. ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA İNŞACILIK TEORİSİ

1990’lı yıllar, Uluslararası İlişkiler disiplinine İnşacılık gibi alana yeni bir yaklaşım niteliği taşıyan bir kuramı kazandırdığı için oldukça önemli yıllar olmuştur. Bu yıllar uluslararası ilişkiler için aynı zamanda oldukça üretken ve yeniliklerle dolu olmuştur. Alanda hâlihazırda var olan Realizm ve Liberalizm gibi ana akım teoriler Soğuk Savaş’ın sonlanma sürecini öngörmekte ve teorik olarak açıklamakta yetersiz kalmıştır. Böyle bir ortam ise sosyal ve siyaset teorilerini temel alan İnşacı yaklaşım için oldukça uygun bir zemin oluşturmuştur. Alexander Wendt’in “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası” eseri Uluslararası İlişkiler disiplininde İnşacılık üzerine verilmiş önemli eserlerden biri haline gelmiştir (Rumelili, 2014: 151-173).

İnşacılık; insan bilinci, sosyal etkileşim ve insan farkındalığının dünya politikasındaki yeri üzerine odaklanmış bir yaklaşımdır. İnşacılığın ana felsefesi, sosyal gerçeklerin insan zihinlerinde, toplumda ve sosyal hayatta insanlar tarafından oluşturulduğu fikrine dayanır. Bu yaklaşıma göre siyaseti asıl etkileyen faktör tarafsız gerçeklerden ziyade subjektif yaklaşımlardır (Roskin ve Berry, 2014: 57).

Yani İnşacı yaklaşım kendi anlayışımızdan bağımsız nesnel hiçbir toplumsal ya da siyasal gerçeklik olmadığı düşüncesine dayanır. Dolayısıyla inşacılar sosyal dünyayı somut nesnelere dönüşen bir dış dünya olarak görmez, bunun yerine özneler arası farkındalık olarak değerlendirirler. İnşacılık Neorealizm ve Neoliberalizm’in gerçekliği salt rasyonalist bakış açısıyla aramalarını reddeder ve gerçeklerin sosyal bağlamlar içerisinde oluşturulduğunu, dünya politikasına da sosyolojik bir pencereden bakılması gerektiğini savunur. İnşacılığın en çok eleştirdiği kuram olan neorealizm materyalist bir yaklaşıma sahiptir. Askeri güç ve ekonomik kapasite olarak materyal gücün dağılımına temel önemi verirlerken inşacı yaklaşım

ise uluslararası ilişkilerde en önemli etkenin sosyal olduğunu ileri sürerler (Price and Christian, 2000: 178).

İnşacılığın temeline aldığı anlayışlardan biri ise insanların sosyal varlıklar olduğu ve bizi biz yapanın sosyal yapılar olduğu anlayışıdır. Sosyal dünya verili bir dünya değil, oluşturulmuş bir dünyadır (Zeffhuss, 2002:4).

Soğuk Savaş'ın bitiminde Uluslararası İlişkiler teorileri arasında en büyük oranda kabul gören akımlardan bir tanesi de neorealizmdir. Bu durumdan dolayı doğal olarak inşacılık tarafından en çok eleştiriyi de neorealizm almıştır. İnşacılık ise Neorealizme yönlendirilen en güçlü eleştirilerden biri olmuştur (Arı, Önder ve Kıran, 2005: 49-72).

Esasen İnşacılık yaklaşımı Uluslararası İlişkiler literatürüne Nicholas Onuf'un "World of Our Making" eseri ile girmiştir. Ancak alanın teorik yapısına en büyük etkisi şüphesiz Alexander Wendt ve eserleri tarafından olmuştur. İnşacılık aslında sosyoloji ve sosyal teoride hâlihazırda var olan bir kavramdır. İnşacılığın uluslararası ilişkilere uyarlanması, teorik altyapısının oluşturulması ve inşacılığın temeli denebilecek eserlerin literatüre kazandırılması Alexander Wendt tarafından gerçekleştirilmiştir (Rumelili, 2014: 151-173).

1.5.İnşacı Teorinin Temel Varsayımları ve Kavramları

İnşacıların uluslararası ilişkiler teorilerinden, özellikle Neorealizmden, büyük oranda ayrıştığı nokta, varlığın doğası üzerine olan anlayış farklılığıdır. Uluslararası ilişkilerde realist ve rasyonalist yaklaşımlar devlet ve birey merkezli bir anlayışa sahiptir. Varlıkların içinde bulunduğu sosyal ortamdan bağımsız olduğunu düşünürler. Realist kuramcılara göre gerçekler verili, büyük oranda sabit ve bulunduğu ortama göre değişmez bir yapıya sahiptirler. Rasyonalist ve realist kuramların büyük savaşlardan sonra ortaya çıkan teoriler olmaları bu teorilerin ana vurguyu güç somut ve maddi gerçeklere atfetmelerini anlaşılır kılmaktadır (Rumelili, 2014: 151-173).

Bu düşüncenin aksine inşacı yaklaşım sosyal varlıklar olan birey ve devletin onları çevreleyen sosyal durumdan ve normatif anlam ortamından ayrı düşünülmemeyeceğini savunur. Sosyal teori olarak ele aldığımızda inşacılık sosyal dünya, sosyal eylemler ve sosyal aktörler arasındaki ilişkiyi inceler. İnşacılık maddi koşullar ve faktörlerden ziyade insan

etkileşimlerini, toplum yapısını ve insanların atfettiği anlamları ön planda tutar. İnşacı felsefeye göre içinde yaşadığımız sosyal dünya “verili bir dünya” değildir. İnsanların sosyal dünyasında var olan her şey yine insanlar tarafından inşa edilmiştir (Adler, 2005: 96).

Asıl önemli olanın maddi değerler ve gerçekler olmadığını, önemli olanın insanların yükledikleri anlamlar ve değerler olduğunu kabul eder. Ancak burada karıştırılmaması gereken nokta inşacılar sosyal anlamları maddi faktörlere rakip olarak görmezler. Sosyal anlamların maddi faktörleri anlamlandırarak tamamladığını söylerler. (Adler, 2005: 96).

1.6. İnşacılık Bakış Açısından Toplumun Sosyo-Kültürel Yapısı

İnşacı felsefe daha önce değinildiği gibi gerçeklerin insanların ona atfettiği anlamlarla birlikte var olduğunu ve bu şekilde anlamlandırıldığını iddia eder. Örneğin maddi değer olarak yalnızca bir kâğıt parçası olan para insanların ortak kabulü sonucu değer kazanır. İnsanların ona yüklediği anlamlardan sonra ticarete kullanılan, maddi bir değer taşıyan dünyanın her yerinde geçerli olan bir finansal araca dönüşür. Bu şekilde başta yalnızca bir kâğıt parçası olan paranın değeri sosyal olarak inşa edilmiş olur (Rumelili, 2014: 151-173).

Wendt’in “Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur” (Wendt, 1992:64-82) sözü uluslararası yapıda anarşinin bu şekilde sosyal olarak var edildiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda düşünecek olursak uluslararası yapıda devletlerin üzerinde bir otorite olmayışı bu güç ve otorite yokluğunu aktörlerin birbirleri ile rekabet kurmalarını gerektiren bir kıstasa dönüştüren de aynı şekilde devletlerin bu gerçeğe atfettikleri anlamdır. İnşacılar uluslararası yapıda devletlerin ortak anlamlarından oluşan bir sosyo-kültürel yapı oluştuğunu ve anarşinin de bu yapıyı içine alarak şekillendirdiğini ileri sürerler. (Özlük, 2007: 200).

İnşacı teori, toplumu oluşturan kurallar, fikirler ve normal gibi faktörler üzerinde durmuştur. İlk olarak inşacı bakış açısının tanımına göre normları anlamak devletlerin neleri neden yaptıklarını ve yapmadıklarını anlamaya yardımcı olacaktır. Normlar belirli bir kimliğe uygun olarak görülen ölçüt, uyulması gereken kural olarak tanımlanabilir. İnşacı anlayışa göre hem genel anlamda devlet olmanın hem de bağımsız, demokratik, modern bir devlet olmanın belirli normları vardır. İnşacı teori devletlerin kimliklerini onaylatmak amacıyla bu normlara uygun davranışlar sergilediğini iddia eder. Ancak buradan devletlerin hiçbir koşulda bu normlar dışında hareket etmeyeceklerini çıkaramayız. İnsanların toplumsal normları zaman

zaman uygulamıyor olmaları nasıl ki normların olmadığı anlamına gelmezse, devletlerin de kimi zaman bazı normları ihlal ediyor olması da benzer şekilde düşünülmelidir. Uluslararası sistemde, toplumsal seviyede bulunan bağlayıcı kurallar ve bu kuralları güç uygulayarak dayatacak bir üst güç yoktur; ancak devletler bu normları keyfi şekilde de ihlal edemezler. Bir devlet uluslararası anlamda kabul görmüş normları keyfi olarak ihlal ederse kendisini açıklama ve eylemini kabul edilebilir gösterme çabasına girer. Devletler aynı zamanda ulusal çıkarlarını da bu normlar üzerinden tanımlar. (Arı, Önder ve Kıran, 2005: 49-72).

İnşacı akademisyenler çok sayıda uluslararası normun nasıl oluştuğunu ve devletlerin hareket tarzlarının bu normlardan nasıl etkilendiğini incelemiştir. Örneğin Kathryn Sikkink ve Martha Finnemore özellikle uluslararası sivil toplum kuruluşları ve aktivistlerin normlar üzerindeki etkisine büyük önem vermişlerdir. Finnemore ve Sikkink devletlerarası norm oluşumunu üç ana aşamaya ayırmıştır. İlk aşama, normların ortaya çıkışı ve normatif girişimcilerin küçük bir grup devleti bu normları uygulamaya ikna etmesidir. İkinci aşama normların öykünme veya ikna yoluyla devletlerarasında yaygınlaşmasıdır. Üçüncü ve son aşama ise normların büyük oranda uluslararası yapıda kabul görmesi, içselleşmesi ve artık sorgulanmaz bir yapıya bürünmesidir. (Özlük, 2007: 200).

Realistler inşacı norm anlayışını eleştirmektedir. Bu eleştiri ise normların büyük ve güçlü devletlerce kendi ulusal çıkarlarını gözetmek ve bunları meşrulaştırmak amacıyla üretildiği şeklindedir. Neoliberaler ise normların devlet eli ile oluşturulan ve kendi menfaatlerine hizmet eden yollar olduklarını iddia ederler. İnşacı norm anlayışında ise devletler ikinci plandadır. Sivil toplum kuruluşları ve aktivistler gibi normatif girişimcilerin gücü ise ahlaki değerlere dayanır. Devletler zaman zaman ulusal çıkarlarıyla çatışsa bile doğru olanı yapmak üzere hareket ederler. İnşacı kurama göre yerel normlar zamanla gelişerek uluslararası hale gelebilirler. Uluslararasılaşmış normlar ise ulusal ve uluslararası aktivistlerin iş birlikleri sayesinde devletlerin içyapılarını etkiler hale gelebilir (Finnemore ve Sikkink, 1999: 34).

İnşacı norm anlayışı iç ve dış siyasetin birbiri arasında geçişken olduğunu iddia eder. Finnemore ve Sikkink, ülkelerin iç siyasi politikaları ve yerel aktörler aracılığı ile oluşan ulusal normların zaman içerisinde uluslararasılaşması yoluyla devlet politikalarını değiştirebildiklerini ileri sürerler. Ülkelerinin iç politikalarında gereken etkinliği gösteremeyen aktivistler devletlerarası normlar aracılığı ile uluslararası aktivistlerle işbirliğine

girerler ve bu sayede hem kendi devletlerini hem de diğer devletleri değişime zorlayabilirler. Keck ve Sikkink yerel aktörlerin uluslararası aktörler aracılığı ile devletleri bu şekilde etkilemelerine Bumerang Etkisi adını vermişlerdir (Prince, 1998: 63).

Fikirler de uluslararası sosyo-kültürel yapı için önemli bir unsurdur. İnşacı teori fikirlerin yayılması sonucu devletlerin ulusal çıkarlarını farklı şekilde tanımlayabileceğini iddia etmiştir. Örneğin farklı ülkelerde bulunan ekonomistler, bürokratlar veya bilim insanları paylaşımları sonucu uluslararası bir topluluk oluşturup devletlerin işbirliğini geliştirebilirler. Realist yaklaşım bu işbirliğinin yine temelde devletlerin ulusal çıkarlarına hizmet etmek için olduğunu varsayar. Realistler devlet çıkarlarının aynı kaldığını ancak hali hazırda var olan bu çıkarları farklı şekilde tanımlamaya başladıklarını iddia eder. Bunun aksine inşacılar ise çıkarların, devletlerin sahip olduğu fikirlerden bağımsız olarak düşünülmemeyeceğini ve dolayısıyla fikirlerin çıkarları oluşturduğunu savunurlar. (Finnemore ve Sikkink, 1999: 34).

Ortak anlayışlar ve kurallar devletlerarası sosyo-kültürel yapıyı oluşturan önemli faktörlerden bir diğeridir. John Ruggie uluslararası ilişkilerde bazı temel kuralların düzenleyici değil doğrudan kurucu rol oynadıklarını vurgular. Örneğin toplumların sosyal hayata dair benimsediği kurallar düzenleyici kurallara örnektir. Yüzlerce yıl bir arada yaşamış insanlar belirli kurallar dizisi geliştirmiş ve bunları uygular hale gelmişlerdir.

Bazı sosyal sorunlar yaşanmasına mahal verse de bu kurallar olmadan da toplum var olabilir. Ancak satranç ve kuralları için aynı durumdan bahsetmek mümkün değildir. Satranç için kuralları, doğrudan kurucu rol oynar ve kuralları olmadan satranç düşünülemez. Oyunu var eden onun kurallarıdır. Ruggie, devletlerin kendi toprakları üzerinde egemen güç olmaları kuralının modern devlet sistemi için kurucu bir kural olduğunu belirtir. Ancak John Ruggie'ye göre kurucu kurallar da zaman içinde, ortak niyetle değişebilir. Köleliğin kaldırılması bu duruma örnek teşkil eder. (Özlük, 2007: 200).

1.7. İnşacılığın Uygulama Alanları

İNŞACI teorisyenlerin çatışma çözümüne bakış açıları ve bu anlamdaki katkıları çatışmaların, onlara taraf olan devletlerin kimlik tanımlamalarıyla üretildikleri, anlamlandırıldıkları yani verili olmadıkları düşüncesidir. Bu iddianın aksine realist bakış açısı ise devletlerarası çatışmaların toprak, güç, egemenlik gibi görece daha somut ve verili

faktörlerden kaynaklandığını öne sürer. Örneğin İsrail ve Filistin arasında yıllardır süre gelmekte olan Kudüs'ün paylaşımı konusu Realistlere göre sabit ve verili bir sorundur. Bu sorunun çözümü, taraf olan her iki devletin de rıza göstereceği bir toprak paylaşımı şeklinde gerçekleşmelidir. İnşacılar ise sorunu bu şekilde, materyalist bir bakış açısıyla, çözmek yerine sorunun neden ve nasıl ortaya çıktığı ile daha çok ilgilenir. Taraflar arası kimliklerin nasıl oluştuğunu, neden düşman kimlik gerçeğinin ortaya çıktığı gibi konuları inceler. Richard Jackson (Conflict Resolution)'a göre çatışmaya konu olan taraflar arasında Ben ve Öteki ayrımının olması, Ötekileştirilen devletin söz konusu devlet için tehdit unsuru olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Bu durum ise Ötekileştiren ve tehdide dönüşen devlete karşı gerçekleştirilen şiddet eylemlerini meşru kabul etmeye yol açmaktadır (Ruggie, 1998: 39-45).

İnşacılar göre çözümsüzlük, tarafların anlaşmazlıklara yükledikleri anlamlar aracılığıyla var edilir. İnşacılar çatışmaların doğasından ya da devletlerin arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklandığını düşünmezler. Bu noktada inşacıların vurgulamak istedikleri konu, uzun soluklu bir barışı oluşturmak için, esas olarak çatışmaya sebep olan anlam dünyasının dönüşmesi gereğidir (Haas, 1992: 93).

Adler ve Barnett'in güvenlik toplulukları fikri ile inşacıların barışın temini anlayışları yakından ilişkilidir. Güvenlik topluluklarına üye devletler birbirleri arasında savaş çıkmasını beklemez ve hatta böyle bir ihtimale karşı tedbir almaya gerek dahi duymazlar. (Adler ve Barnett, 1998) Devletler, kendi kimliklerini Öteki'ni de dahil eden, daha geniş ve kapsayıcı bir anlayışla tanımlarlar. Güvenlik topluluklarında çıkabilecek anlaşmazlıklar şiddete veya savaşa dönüşmez. Şiddetin, düşmanlığın ve tehdit algısının ortadan kalktığı bir barış ortamı sağlanmış olur (Ruggie, 1998: 39-45).

Uluslararası örgütler İnşacılar için büyük önem arz etmektedir. İnşacı akademisyenler uluslararası örgütlerin devleri derinden etkileme kapasitesinin bulunduğunu öne sürmektedirler. İnşacıların tanımına göre uluslararası örgütler, devletlerin sosyal ve kültürel anlamda birbirlerini etkiledikleri bir sosyal platformdur. Martha Finnemore'a göre uluslararası örgütler normları yaygınlaştıran, devletleri sosyalleştiren ve devletlerin kimlik ve çıkar anlayışını şekillendiren alanlardır. Devletler bu ortam içindeyken davranışlarını yerindelik ilkesi çerçevesinde şekillendirir ve onları olabildiğince örgüt çıkarları, normları doğrultusunda değiştirir. Örneğin, İnşacı bakış açısı ile bakıldığında, NATO esasen bir güvenlik teşkilatı

olarak kurulmuş olsa dahi üye devletler arasında zamanla bir “biz” hissi oluşturmuş ve bu sayede üye devletler arasında işbirliği güçlenmiştir. (Finnemore, 1993)

1.8. İnşacı Teoride Kimlik ve Önemi

Kimlik inşacı teoride oldukça büyük bir öneme sahiptir. İnşacı teoriye göre uluslararası ilişkilerin, sosyo-kültürel yapının, devletlerin karar mekanizmasının temelinde devletlerin kimlik tanımı yer alır. İnşacılar göre salt realist çıkar anlayışı ve maddi güç dengesi uluslararası ilişkileri anlama konusunda yetersiz kalacaktır. Bu yüzden uluslararası ilişkileri anlamak için daha sosyal bir bakış açısı kullanılmalı, devletlerin kimlik anlayışlarına bakılmalıdır. Wendt'e göre çıkarlar kimliğin temelinde yer almaktadır çünkü devlet kim olduğunu tanımlamadan çıkarlarının ne olduğunu bilemez.

Bu bağlamda düşünüldüğünde kimliğin neden bu kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Devletler kim olduklarını diğer devletlerin kimlik tanımlamalarıyla kıyaslayarak da belirlerler. Örneğin uluslararası sistemde komünist bir devlet olmazsa anti-komünist bir devlet de olamaz. (Prince, 1998: 63).

İNŞACI bakış açısına göre devletlerin kimlikleri sabit ve verili değildir, dinamiklerdir, zamanla değişirler. Kimliklerin oluşumunda devletin yönettiği toplum, halkın etnik yapısı, mensup oldukları din gibi birçok faktör rol oynar. Wendt bize kimlik ve çıkarın devletlerin birbirleri ile etkileşimleri sonucu oluştuğunu, kimliklerin bu şekilde öznelerarası bir anlayışla var olduğunu söyler. Devletlerin kimlikleri ve bu kimliklere dayandırdıkları çıkarlar diğer devletlerle olan ilişkilerinden doğar. Kimliğin oluşumunda veya tanımlanmasında yalnızca devlet söz sahibi değildir. Oluşan kimliğin uluslararası anlayışta ne kadar kabul gördüğü de oldukça büyük öneme sahiptir. Örneğin günümüzde hemen hemen her devlet kendisini demokratik olarak lanse eder ancak bir devletin gerçek anlamda demokratik bir kimliğe sahip olabilmesi için yalnızca bunu beyan ediyor olması yetmez. Ancak diğer devletler tarafından da demokratik olarak tanımlanırsa böyle bir kimliğe sahip olurlar (Adele ve Barnett, 1998:43-70).

İNŞACILIKTA kimlik kavramının büyük öneme sahip olmasının bir diğer sebebi ise devletlerin çıkar tanımlarını ve tehdit anlayışlarını doğrudan kimlik üzerinden gerçekleştiriyor

olmalarıdır. Realist yaklaşımlar çıkarların sistematik şekilde oluşturulduğunu iddia ederler. İnşacı bakış açısı kimlik ve çıkar anlayışının doğrudan bağlantılı olduğunu, devletlerin çoğu zaman kimliklerini onaylatmak için hareket ettiğini ileri sürer (Rumelili, 2014: 151-173).

Oldukça benzer bir durum devletlerin tehdit algıları için de geçerlidir. İnşacılara göre devletler için nelerin tehdit oluşturup nelerin oluşturmadığı da doğrudan kimlik tanımı ile ilişkilidir. Uluslararası ilişkiler literatüründe çokça gördüğümüz bir örnek ABD'nin İran ve Kuzey Kore nükleer gücünü büyük bir tehdit olarak görürken her iki ülkeden çok daha büyük bir nükleer kapasiteye sahip olsa da İngiltere'nin kapasitesini bir tehdit olarak görmemektedir. Bu durumu rasyonalist teorilerle açıklamak çok güçtür çünkü bir ülke çok daha büyük bir nükleer gücü tehdit olarak görmezken görece küçük bir nükleer kapasiteyi daha çok ciddiye alarak bunu ulusal güvenliğine bir tehdit olarak kabul etmektedir. Bu durum İngiltere ve ABD arasında yakın bir müttefik ilişkisinin olması ve devlet kimliklerinin birbirlerini dost olarak tanımlamasından ileri gelmektedir. İnşacılara göre ABD'nin aynı potansiyel tehdiye karşı neden iki farklı şekilde tepki verdiği Kuzey Kore ve İngiltere'ye atfettiği oldukça farklı kimlik tanımlamalarıyla açıklanmaktadır (Rumelili, 2014: 151-173).

İnşacı akademisyenlerin ve özellikle Alexander Wendt'in kimlik kavramına dair ilgilendikleri bir diğer durum ise kimliklerin değişken yapılarından yola çıkarak, düşman kimliklerin dost kimliklere dönüşüp dönüşmeyeceği sorusudur. Wendt devletlerin ortak, müşterek kimlikler oluşturabileceğini iddia eder. Wendt ortak kimlik oluştururken kimliklerin aynışmasını kastetmez. Devletlerin ortak bir "biz hissi" kurabilmelerinin ve ortak normlar, kurallar, kültürel değerler etrafında toplanabilmelerinin mümkün olduğundan bahseder. Wendt bugün Avrupa ve Batı'da gördüğümüz bu ortak kimliğin diğer devletler arasında da büyük oranda yaygınlaşması ve uluslararası dost/müttefik ilişkisinin norm haline gelmesiyle uluslararası sisteminde daha büyük çapta barışın sağlanabileceğini öne sürer.

Ortak bir kimlik etrafında birleşebilen devletler daha dostane paylaşımlarda bulunur, bu ise güvenlik örgütlerinin kurulmasını sağlar. Aynı güvenlik örgütüne üye olan devletler arasında ise savaş çıkma ihtimali düşünülemez. İnşacılar uluslararası sistemde yalnızca iş birliklerini, olumlu ittifakları görmezler. Aynı zamanda yıllardır süregelen çatışmaları, ihtilafları da devletlerin kimlik tanımlamaları yoluyla açıklarlar (Rumelili, 2014: 151-173).

Uluslararası İlişkiler teorisine İnşacılık üzerine en büyük oranda katkı gösteren akademisyenlerden Alexander Wendt'e göre kimliğin büyük önem arz ettiğini vurgulamıştık. Wendt kimliği temelde dört madde üzerinden inceler.

Bunlardan ilki Kurumsal kimliktir. Kurumsal kimlik, temelde devletin kendisini nasıl tanımladığını, diğer devletlerle kıyaslandığında nasıl bir kimliğe sahip olduğunu ifade eden kimliktir. Kurumsal kimlik, bir devletin kendi kimliğine dair içsel tanımından ve bunun çevresinde var olan kendi kendini düzenleyen yapılardan oluşur. Kurumsal kimliğin oluşumu "ben" anlayışı ve tanımı gerektirmektedir. Ancak devlet gibi kurumsal yapılarda bu kimlik "ben" algısından ziyade "biz" şeklinde gerçekleşir ve grupsal bir ifadeyi gerektirir.

İkinci kimlik tipi ise Model kimliktir. Model kimlik Kurumsal kimliğe yakınlık teşkil etmekte ve Kurumsal kimlik gibi sosyal kategoride yer almaktadır. James Fearon'un ifadesiyle "benzer görünüşe, davranışlara, değerlere, becerilere, bilgilere ve fikirlere sahip kişilere verilen etikettir." Ortak olan karakteristik özelliklerin kimlik olarak sayılabilmesi için grubun üyeleri tarafından belirlenen kurallara göre sosyal yapı içerisinde var olması ve anlamlı olması gerekmektedir. Bu yüzden bu kimlik türü gruptaki "diğerleri" ile ilişkili ve onlara kısmen bağımlıdır. Uluslararası sistemdeki Model kimlik rejim türlerine veya devletin yönetim şekline karşılık gelmektedir. Devletlerin demokratik, teokratik, monarşik, kapitalist veya komünist olmaları gibi. Üçüncü kimlik tipi ise kültüre, ortak beklentilere dayanan Rol kimliktir. Rol kimlik "diğerleri" ile olan ilişkiyle var olabileceğinden yalnızca devletlerin kendi içsel kimlik tanımlamaları ile var olamaz. Dördüncü kimlik tipi olan Müşterek kimlik ise devletlerin "kendi" ve "diğer" algısı arasındaki ayrımı kaldırarak tek bir kimlik anlayışı ortaya koyar. Devletler bu sayede diğer devletlerin iyiliğini kendi iyilikleri olarak tanımlarlar (Rumelili, 2014: 151-173).

Wendt, devletlerin var oluşlarını sürdürebilmeleri için Alexander George ve Robert Keohane'in tanımladığı fiziksel var oluş, bağımsızlık ve ekonomik refah maddelerine müşterek özsaygıyı da ekler. Wendt'e göre bu çıkarlar devletlerin çeşitli kimlik tanımlamalarına göre değişiklik gösterse de kimlik tanımlamalarının altında yatan ihtiyaçlar fiziki var oluşunu sürdürmek isteyen bütün devletler için ortaktır.

Fiziksel var oluş temel olarak devlet-toplum yapısının hayatta kalması, varlığını sürdürmesi anlamına gelmektedir. Günümüzde fiziksel var oluş daha çok devletlerin

topraklarını muhafaza etmeleri olarak tanımlanmaktadır. Ancak uluslararası sistemde fiziki var oluş zaman zaman bu şekilde gerçekleşmemektedir. Örneğin bir devlet bazen kendi çıkarları uğruna topraklarının bir bölümünün işgal edilmesine göz yumabilmektedir (Rumelili, 2014: 151-173).

Devletin temel çıkarlarından ikincisi olan bağımsızlık ilkesi ise devletin öz kaynaklarını kendi kullanma, yönetme becerisi ve devlet yapısını belirlemesi olarak tanımlanmaktadır. Bağımsızlık, devletin uluslararası sistemde özgür bir aktör olarak işleyebilmesidir. Devletlerin kendilerinin ve kendilerini ilgilendiren meseleleri kontrol etme özgürlüğü olmadan ulusal çıkarlarını sağlamaları da mümkün olmayacaktır. Ulusal çıkarların en önemli maddelerinden bir diğeri ise hali hazırda var olan ekonomik yapının devamı, üretim seviyesinin korunması, kaynakların kullanımı ve muhafazası anlamına gelen Ekonomik Refah ilkesidir. Büyük oranda kabul gören bakış açısına göre Ekonomik Refah ilkesi ekonomik genişleme, büyüme olarak tanımlanmaktadır. Bu bakış açısında kapitalist görüşün etkisinin büyük olduğu anlaşılmaktadır. Müşterek Özsaygı ilkesi ise ulusal çıkarların son maddesidir. Wendt Müşterek Özsaygı ilkesini şu şekilde tanımlamaktadır; “bir grubun saygı ve statü açısından kendisini iyi hissetme ihtiyacıdır”. Birbirlerine saygı duyan ve tanıyan devletler arasında işbirliği olacaktır. Müşterek Saygı ilkesinin temeli devletlerin birbirlerine karşılıklı saygı duyması ve tanınması ile mümkün olmaktadır. Bir devlet diğer bir devlet tarafından saygı görürse özsaygısı olumlu gerçekleşecektir, eğer saygı ve tanınma görmezse de devletin benlik algısı olumsuz gerçekleşecektir (Rumelili, 2014: 151-173).

BÖLÜM II

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLER BAĞLAMINDA YUMUŞAK GÜÇ

Yumuşak gücü daha iyi anlamak ve tanımlamak için sert güçten bahsetmek faydalı olacaktır. Sert güç, adında da anlayabileceğimiz üzere, bir aktörün temelde ekonomik ve askeri yaptırımları kullanarak başka bir devlete istediği davranışları zorla yaptırma veya davranışları üzerinde nüfuz sağlama kapasitesidir. Bir aktörün bunu gerçekleştirebilmesi için ise Joseph Nye'nin tabiriyle kandırmalara ve tehditlere ihtiyacı vardır. Sert güç temelde yaptırım, baskı, ödeme, rüşvet gibi yolları kullanarak ikna etme, emir verme veya zorlama yöntemlerini kullanmayı ifade eder (Nye, 2005: 17).

Uluslararası İlişkiler literatürüne Joseph Nye'nin 1990 yılında yayımlanan *Bound to Lead* kitabıyla giren yumuşak güç kavramı ise sert gücün aksine bir aktörün istediğini değerler, kültür, politikalar aracılığıyla işbirliği sağlayarak, çekicilik unsurları yaratarak ve yanına çekerek gerçekleştirmesidir. Bir diğer deyişle yumuşak güç endirekt yollardan bir aktörün istediğini gerçekleştirmesidir.

Nye'nin "gücün ikinci yüzü" şeklinde tanımladığı yumuşak güç temelde bir cazibe, çekim merkezi yaratmak demektir. Muhtelif kaynaklardan özünü alan bu cazibe merkezleri sayesinde diğer aktörlerde sizin ideallerinizi, çıkarlarınızı benimser. Örneğin bir ülkenin vatandaşının başka bir ülkenin kültürel değerlerine, toplum yapısına, ekonomik gücüne veya diline duyduğu hayranlıktan dolayı o ülke lehinde düşüncelere sahip olması, gerektiği zaman bu yönde tercihlerde bulunması yumuşak güçtür. Yumuşak güç, kendi çıkarlarını başkalarının istedikleri, tercihleri veya çıkarları haline getirebilmektir (Nye, 2005: 17).

Yumuşak güç ve sert güç birbirine zıt kavramlar gibi görünseler de Nye her iki gücü ilişkilendirmektedir; başkalarının davranışlarını etkileyerek amaca ulaşma becerisinin iki farklı şeklidir. Aradaki temel ayrım ise kullanılan yöntem ve kaynaklardır. Sert güç için en yaygın yöntem askeri ve ekonomik yollar iken yumuşak güç için cezbedici yöntemler kullanılmaktadır. Yumuşak güç ve sert gücün birbirleri ile yakın ilişkilerinin olduğu diğer bir nokta ise her iki gücün bir diğerinin etkinliğini artırabiliyor veya azaltabiliyor olmasıdır. Örneğin güçlü bir askeri kapasiteye sahip olmak ülkenin müttefiklerini artıracak ve bu sayede ülkenin savunma gücünü destekleyecektir. Güçlü bir askeri kapasitenin ülkenin imajına katkı

sağlayacağı da açık bir gerçektir. Galloritti, soğuk savaş sonrasında Amerika'nın ekonomik gücünün yanı sıra askeri gücünü de geliştirmesiyle ülkenin model olarak daha cazip hale geldiğinin altını çizmektedir (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 85).

Yumuşak gücün tam anlamıyla etkili olabilmesi için meşruluk oldukça önemlidir. Bir aktör amaçlarını ve güç uygulamasını başkalarının bakış açısına göre meşru kılabilirse daha az dirençle karşılaşacaktır. Nye yumuşak gücün kaynaklarını üçe ayırır; bunlar kültür, siyasi değerler ve dış politikadır.

Bir ülkenin sahip olduğu kültür ve değerler diğer ülkelere ne kadar cazip ve çekici gelirse o ülkenin yumuşak güç kapasitesi aynı oranda artar. Nye'e göre kültür bir toplum için anlamı olan değerlerin ve uygulamaların bütünüdür. Kültür bir ülkenin sahip olduğu yaşam biçimi, tarihi, gelenekleri, mimari yapıları, müziği, toplumsal alışkanlığı, moda anlayışının bir bütünüdür. Daha büyük kitlelere hitap etmesi açısından popüler kültür yumuşak gücün kültürel uygulamasında büyük önem arz etmektedir. Nye, tarihsel alt yapısı olmayan, dar ve sığ görüşlü kültürlerin bu anlamda başarılı olmalarının çok zor olduğunu vurgulamaktadır. Aynı şekilde kültürel ve tarihi geçmişi köklü, zengin ve kapsayıcı olan toplumların kültürel bağlamda yumuşak güç uygulamaları görece daha başarılı olacaktır. Örneğin Türkiye'nin son yıllarda dizilerinin Ortadoğu ve Balkanlar'da yoğun ilgiyle izleniyor olması popüler kültür anlamında uygulanan yumuşak güçtür. Kültürel yumuşak güç uygulamasını belki de dünyada en başarılı şekilde gerçekleştiren Amerika yıllardır Hollywood filmleriyle, son yıllarda online platformlarda yayınlanan dizileriyle, sanatçılarıyla, müzik gruplarıyla ve en önemlilerinden biri olan yaratılmış "Amerikan rüyası" ile kültürünü dünyaya pazarlamaktadır (Nye, 2005: 17).

Yumuşak gücün temel kaynaklarından ikinci ise siyasi değerlerdir. Siyasi değerler basitçe bir aktörün iç ve dış politikada ortaya koyduğu davranışlar bütünüdür. Günümüzde toplumların bilgiye ulaşmasının kolaylaşması insanların her türlü özgürlüklere yönelik taleplerinin artmasına, bu anlamdaki iyi örnekleri kolayca görmelerine ve küresel düzeyde barışı, insan haklarını ve işbirliğini talep etmelerine sebep olmaktadır. İnsanların bu taleplerinin, beklentilerinin ve farkındalıklarının artması bu anlamda başarılı olan ve iyi örnek teşkil eden ülkelerin cazibelerinin artmasına sebep olmaktadır.

Yumuşak gücün ana felsefelerinden birinin cazibe merkezi yaratmak olduğunu göz önünde bulundurursak ülkelerin olumlu siyasi değerlere sahip olması onların yumuşak güç hanelerine artı puan olarak yazılacaktır. Örneğin Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkelerin izledikleri politikalar, uluslararası arenada sergiledikleri tutumlar, insan haklarına gösterdikleri üst düzey hassasiyet, demokratik yönetim gibi olumlu değerler bu ülkeleri dünyada hatırı sayılır cazibe merkezleri haline getirmiş ve bu sayede yumuşak güçlerini olumlu anlamda desteklemiştir. Nye'in ABD üzerinden verdiği bir örnekte ise bu durumun tersini, yani zedelenen bir yumuşak güç algısını görmekteyiz. Amerika'da 1950'li yıllarda Afro-Amerikalılara karşı gerçekleşen ırkçı politikalar, toplumsal hareketler ülkenin Afrika'daki imajını büyük ölçüde zedelemiştir (Yılmaz ve Kılıçoğlu, 2017: 85).

Yine benzer bir şekilde Amerika'da uygulanan idam cezası ve bireysel silahlanmayı oldukça kolaylaştıran yasal düzenlemelerin varlığı ülkenin Avrupa ve modern toplumlardaki imajına zarar vermiştir. (Nye, 2005: 17). Yumuşak gücün kaynaklarından üçüncüsü ve sonuncusu ise dış politikadır. Aktörlerin dış politikalarının meşru olarak algılanması uluslararası siyasette etki sahibi olmaları açısından büyük önem teşkil etmektedir. Devlerin uluslararası çapta attıkları çoğu adımın büyük kitlelerce anlık olarak takip edilebildiği günümüz dünyasında bölgesel kuruluşların onaylamadığı politikaları sürdürmesi zordur. Devletlerin, diğer devletlerce takdir edilen politikalar izlemesi uluslararası camiada aktörün saygınlığını arttıracak ve bu sayede yumuşak güç kapasitesini olumlu yönde geliştirecektir. (Nye, 2005: 20).

Yumuşak güç stratejileri ve uygulamasına yönelik önemli çalışmaları olan akademisyen Geun Lee yumuşak güç stratejilerini beş maddeye ayırmış ve şu şekilde incelemiştir.

- 1- Güvenlik ortamının genişlemesi için ülkelerin kendi imajlarını yaratması veya manipüle etmesi. Lee'nin bu maddeye dair verdiği örnek Almanya ve Japonya'nın İkinci Dünya Savaşından sonra yayılmacı ve saldırgan olarak değerlendirilen imajlarını düzeltmek için barışçıl siyasetler izlemeleridir. Ülkelerin izledikleri barış yanlısı siyasete örnek olarak Almanya'nın diğer Avrupa ülkeleri ile bütünleşmesi ve Japonya'nın askeri harcamalarını azaltması verilebilir.

- 2- Başkalarının imajını zedeleme yoluyla diğer ülkelerden destek toplama. Örneğin Amerika'nın Soğuk Savaş yıllarında Sovyet Rusya'yı düşman imparatorluğu, İran, Irak ve Kuzey Kore'yi şeytan üçgeni şeklinde tanımlaması.
- 3- Ağ etkisi stratejisi. Bu strateji ise bir aktörün, hedef ülkelerin de kabullendiği, benimsediği normları, hareketleri, davranışları yaygın hale getirmesidir. Örnek olarak İngilizcenin evrenselleştirilmesi verilebilir.
- 4- Kahramanların ve ünlülerin kullanılması stratejisi. Bu strateji adından da basitçe anlaşılacağı üzere Dünyaca tanınmış ünlülerin evrensel değerlere uygun modeller oluşturmak için devletleriyle birlikte çalışmalarıdır. Örneğin Angelina Jolie'nin Amerika'nın temsilcisi olarak Afrika'ya ziyaretlerde bulunması.
- 5- Durumsal değişimin ivmelendirilmesi. Bu strateji yalnızca hedef ülkenin halihazırda bir kriz geçiriyor olduğunda uygulanabilir. Arap Baharı sürecinde Türkiye'nin demokrasi hareketini destekler bir tutum sergilemesi bu stratejiye bir örnektir.

2.1. DEĞİŞİM PROGRAMLARI BAĞLAMINDA KAMU DİPLOMASİSİ

2.2. Diplomasi Nedir?

İçerisinde bulunduğumuz yüzyılda iletişim teknolojileri, internet, yurtdışı seyahatin, etkileşimin artması ve gelişmesi yoluyla sosyal yapıda meydana gelen büyük değişiklikler devletleri dış politika yürütme süreçlerinde köklü değişikliklere gitmeye zorlamıştır. Günümüzde uluslararası ilişkilerde devletler ve resmi kanalların rolü görece güç kaybetmiş bunun yerine ilişkiye taraf olan devletlerdeki kamu algısı ve insanların doğrudan bireysel ilişkileri önem kazanır hale gelmiştir.

Tarih boyunca devletler de insan ilişkilerinde olduğu gibi birbirleri ile olan ilişkilerde zaman zaman anlaşmazlıklara, ihtilaflara gittikleri bilinmektedir. Geçtiğimiz yüzyıla kadar devletler arası anlaşmazlıkların çözümünde savaş sıklıkla başvurulan bir yöntem olagelmıştır. Savaş, bir devlet veya devletler topluluğunun rakip devlete veya devletler topluluğuna karşı güç ve şiddet kullanmasıdır (Karaağaç, 2019: 690). Devletler günümüzde dış politikada milli

çıkarlara ulaşma amacıyla savaş, geleneksel diplomasi, sert güç, ekonomik ve siyasi yaptırım gibi yöntemlerden ziyade yumuşak güç, kamu diplomasisi, kültürel diplomasi ve müttefik ilişkiler kurma gibi yöntemleri uygular hale gelmişler ve bu yöntemlerin günümüz konjonktüründe daha başarılı olduğu görülmüştür.

Diplomasiyi, Kurtaran devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerde barış ve çözüm odaklı yaklaşımı esas alan askeri ve politik ilişkiler bütünü olarak tanımlamaktadır (Kurtaran, 2015: 109). Diplomasi, iki karşı gücün mevcut olan sorunu müzakere ile çözüme ulaştırması olarak da ifade edilmektedir. Diplomasi ifadesinin kavramsal ve etimolojik kökeni Antik Yunan'da ikiye katlamak anlamına gelen *diploma* sözcüğüne dayanmaktadır (Çınar, 2014: 153).

Tarihi olayların bilinen ilk yazılı diplomasi belgesi, Hititlerin Kadeş Antlaşmasıdır. Diplomasi, toplumsal örgütlenmelerin görülmeye başladığı dönemle birlikte ortaya çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, toplumlararası ilişkilerin karşılıklılık göstermesi ile diplomasi geleneği oluşmaya başlamıştır (Daban, 2017: 23). Antik Yunan Medeniyetinde devletin tüm resmi evraklarına katlanış biçimlerinden dolayı diploma adı verilmekteydi. Bu belgeleri düzenleyecek, deşifre edecek, muhafaza edecek uzman kâtip ve arşiv çalışanlarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple diplomasi kelimesi 18. yüzyıla kadar resmî belgeleri incelemek anlamında kullanıldı. Diplomasinin uluslararası ilişkileri yürütme yöntemi anlamında kullanımı ilk defa 1796 yılında Edmund Burke tarafından gerçekleştirilmiştir (Tuncer, 2002: 13-14).

Diplomasi faaliyetlerinin esas amacı, dış siyaset meselelerinde ortaya çıkan sorunların barış taraftarı yöntemlerle ve müzakereler yoluyla çözülmesini temin etmektir (Giddens, 2005: 15-18). Diplomasi iletişim teknikleri ile gerçekleştirilen bir sanat adlandırılmanın yanı sıra stratejik iletişimin, ekonomik gücün ve farklı sosyal disiplinlerden temel bilgilerin birlikte harmanlandığı bir bilim dalıdır (Poyraz ve Dinçer, 2016: 35). Barışçıl yöntemlerin ve müzakerelerin sağlıklı bir şekilde etkili olabilmesi ise sahip olunan diplomasi vizyonuna bağlıdır. Diplomasi faaliyetleri, sadece ülkesi için lobi çalışmaları gerçekleştirmek, pazarlık etmek ve bilgi toplamaktan oluşmamaktadır. Bunlara ek olarak, bu işlevleri en üst düzeyde medenileştirici, yumuşatıcı bir biçimde yerine getirmektir (İskit, 2018: 2).

Bir ülkenin sahip olduğu uluslararası temsilcilik sayısının nitelik ve nicelik yönünden belirli bir seviyenin üzerinde olması, diplomatik hareketlerin de benzer seviyede faydalı ve

işlevsel olmasını beraberinde getirmektedir (Karaağaç, 2019: 692). Ülkemizden örnek vermek gerekirse Türkiye Cumhuriyeti'nin 239 dış temsilciliği mevcuttur. Bunlardan 138'i büyükelçilik, 86'sı başkonsolosluk, 13'ü daimî temsilcilik şeklinde sınıflandırılmaktadır. Ülkenin sahip olduğu dış temsilciliklerin coğrafi olarak ne yönde yoğunlaştığı, devletin hedeflediği dış politika amacını da yansıtmaktadır. Türkiye'nin en çok dış temsilciliğe sahip olduğu bölge 92 temsilcilikle Avrupa'dır. Bu rakamı 70 temsilcilik ile Asya, 44 temsilcilik ile Afrika ve 29 temsilcilik ile Amerika takip etmektedir. Türkiye'nin uluslararası ilişkilerine verdiği önemin büyüklüğü, toplam dış temsilcilik sayısı ile dünya beşinciliği sırasında bulunmasıyla görülebilmektedir (Yüzbaşıoğlu, 2018: 8).

Uzun bir geçmişe ve tecrübeye sahip olan diplomasi olgusu büyük yıkımları ve savaşları engelleme konusunda her zaman netice verememiş, örneğin Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın önüne geçememiştir. Fakat Soğuk Savaş dönemi sonrasında diplomasi'nin önemi ve gerekliliği ön plana çıkmıştır. Bu doğrultuda geleneksel devletlerarası savaş tehdidi en aza inmiş, uluslararası hukukun küresel sistemde etkinliğini artırdığı bu dönemde, devletlerarasında psikolojik faaliyetler ön plana çıkmıştır.

2.3.Kamu Diplomasisi Nedir?

Devletlerin siyasi kararlar verme sürecinde söz konusu devletleri veya toplulukları etkilemeye çalışarak dış politika yürütme girişimleri kamu diplomasisinin doğuşuna sebep olmuştur. Meydana gelen bu yeni diplomasi yaklaşım sivil diplomasisi, gönüllü diplomasi veya en yaygın şekliyle kamu diplomasisi olarak adlandırılmaktadır. Kamu diplomasisi kavram olarak ilk defa Tufts Üniversitesi Hukuk Fakültesinde akademisyen olan Edmund Gullion tarafından 1965 yılında ortaya atılmıştır (Demirkıran, 2016: 145-148).

Kamu diplomasisi geniş kapsamda kabul gören şekilde "bir devletin, her alandaki ulusal çıkarlarını uluslararası arenada ileri götürmek amacıyla, yabancı ülkelerin kamuoyları nezdinde yürüttüğü faaliyetler bütünü" olarak tanımlanmaktadır (Akıllı, 2013: 143). Bir başka yaklaşımda kamu diplomasisi diğer ülke halklarının düşüncelerini etkilemek üzere gerçekleştirilen politikalar, eylemler, kültür, eğitim, sanat alanındaki etkinlikler yoluyla olumlu bir imge oluşturulması hedefiyle uygulanan tüm faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (Akıllı, 2013: 145).

Devletlerin diğer devletlere karşı y¼r¼tt¼kleri geleneksel diplomasi faaliyetlerinin ¼tesinde ¼lkelerin halklarını etkileme girişimleri, yabancı ¼lkelerdeki medya temsilcilerinin, iş adamlarının, STK'ların, ¼đrencilerin ve akademinin etkileşimini kapsamaktadır (Cull, 2006). 20. y¼zyılında halkı yok sayan propaganda temelli bakış aıı ve girişimler, 21. y¼zyılda yerini kamuoyunu birinci ¼nceliđe getiren, iletişimi, iknayı vurgulayan bir anlayışa bırakmıştır (¼zkan, 2015: 5).

Uluslararası ilişkilerde meydana gelen bu değişimlere istinaden akademisyenler 19. y¼zyılı parlamentolar, 20. y¼zyılı kitleler, 21. y¼zyılı ise kamuoyu diplomasisi y¼zyılı olarak da adlandırmaktadırlar (G¼k¼rmak, 2011:1). Kamuoyu g¼c¼n¼n b¼y¼k oranda arttığı g¼n¼m¼zde devletlerin kendilerine y¼nelik imajı, algıyı, itibarı olumlu y¼ne getirmeleri ve muhafaza etmeleri hem elzem hale gelmiş hem de oldukıa zorlaşmıştır. İnsanlar hemen her ¼lkede demokrasi, insan hakları, ¼zg¼rl¼kler, yaşam standartları hakkında oldukıa bilinçli hale gelmiş, d¼nyadaki olumlu ve olumsuz uygulamaları anlık olarak takip edebilir olmuşlardır. Bahsedilen bu gerıekler de yine otoriter rejimlerin uyguladıkları y¼ntemleri zora sokmuş, sert g¼ı yoluyla ı¼z¼m arayışını g¼rece başarısız hale getirmiş ve devletleri dış politikada kamu diplomasisi, k¼lt¼rel diplomasi, yumuşak g¼ı gibi yeni yaklaşımlara itmiştir.

Kamu diplomasisi temel olarak iki ana bağlamda gerıekleştirilir. Bunlar, devletten kamuya ve kamudan kamuya şeklinde dir. Devletten kamuya y¼nelik faaliyetlerin resmi araılar kullanılarak devletin politikaları ve hedefleri kamuya iletilir. Buna karşın kamudan kamuya etkinlikler ise STK'lar, araştırma merkezleri, kamuoyu yoklamaları, medya, ¼niversiteler, değişim programları, dernekler ve vakıflar eliyle gerıekleştirilmektedir (Kalın, 2011: 11).

T¼rkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun (TRT) 2015 yılında faaliyetine başladığı, yayın dili İngilizce olan TRT World isimli televizyon kanalı, T¼rkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerine g¼zel bir ¼rnek olarak verilebilir. Bu girişim eliyle T¼rkiye, kamu diplomasisinin medya kolunu faaliyete geıirerek yabancı kamuoyunu etkileme amacı taşımaktadır. Joseph Nye, kamu diplomasi uygulamalarını yumuşak g¼c¼n bir politikası olarak tanımlar (Nye, 2008: 94).

Nye yumuşak gücü, istenen çıktıları elde etmek amacıyla başkalarını manipüle etmekte onlar için cazip bir konuma gelerek müttefik ve dost olma yoluyla istediğini elde etme becerisi şeklinde tanımlamıştır. Nye insanları zorlamak, tehdit etmek, baskı kurmak yerine işbirliğinin, dostluk, müttefiklik ilişkisinin daha etkili olduğunu belirtmektedir. Joseph Nye ABD'nin, ülkesinde özgürlük ve mutluluk içinde yaşayan Müslümanların görüntüleri üzerinden oluşturduğu pozitif imaja karşın ABD askerlerinin Irak'ta Müslümanlara yaptığı işkence görüntüleriyle “Amerikan Rüyası” güvenilirliğine büyük zarar verdiğini vurgulamaktadır (Nye, 2008: 100-101).

Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla birlikte ABD ve SSCB arasında başlayıp dünyaya sirayet eden gergin politik atmosfer yerini daha barışçıl bir havaya bıraktı. Meydana gelen bu olumlu durum ile, uluslararası ilişkilerde kamu diplomasisi faaliyetlerine ihtiyaç olmadığı fikri hâkim görüş haline geldi. 11 Eylül saldırıları bu fikri ve siyasi atmosferi son derece radikal bir şekilde değiştirdi (Gökırmak, 2011:2). Kamu diplomasisi uygulamalarının ivme kazanmasında 11 Eylül saldırıları dönüm noktası olmuştur. Bu saldırılar, terörle mücadelede yalnızca sert güç uygulamalarının yeterli etkinliğe sahip olmadığını göstermiştir. (Akıllı, 2013: 143).

11 Eylül sonrası dönemde bölücü, yıkıcı faaliyetler, terör, uyuşturucu kaçakçılığı gibi devletlerin mücadele etmek durumunda olduğu sorunlarla mücadelede salt askeri güç, ordu ve tehdit dili işe yaramaz hale gelmiştir. Devletler bu sorunlarla mücadelede kendi halkının yanı sıra konuya taraf olan diğer ülke vatandaşlarını da kazanmanın yolunu kamu diplomasisinde buldular. Tiedeman'ın deyimiyle devletlerin “halkların kalplerini ve zihinlerini demokrasiyle kazanma” faaliyetleri, daha sistematik, bilinçli ve belirli bir amaç doğrultusunda yürütülen kamu diplomasisi uygulamalarına dönüşmüştür. (Gökırmak, 2011:2).

Royce J. Ammon, geleneksel diplomasiyi “eski diplomasi” olarak isimlendirmiştir. Ammon, Rönesans'dan I. Dünya Savaşı'na kadar olan zaman dilimini “eski diplomasi”, I. Dünya Savaşından günümüze kadarki süreci ise “yeni diplomasi” olarak nitelendirmektedir (Ammon, 2001: 6). Benzer görüşü destekler nitelikte Anna Tiedeman, meydana gelen teknolojik gelişmelerin iletişim yöntemlerini geliştirdiğini ve artan bu sosyal etkileşimin de mevcut uluslararası ilişkiler anlayış ve yöntemlerini değiştirdiğini vurgulamaktadır (Tiedeman, 2013:4).

Tiedeman, devletlerin izlediği dış politika yöntemlerinde meydana gelen bu değişimlerin kamu diplomasisinin doğuşuna zemin hazırladığını belirtmektedir. Disiplinde genel anlamda kabul gören tanımıyla geleneksel diplomasi yalnızca yüksek mevkili devlet adamları arasında veya bakanlıklar bünyesinde yürütülen, karar alma sürecinde halkın müdahil olmadığı bir şekilde yürütülüyordu. 20. yüzyılın getirdiği teknolojik devrim ile yeni diplomasi olarak adlandırılan süreçte gazete, radyo, televizyon, internet aracılığıyla kamuoyunun dahil olduğu diplomasi, kimi zaman resmi yolun üzerinde bir güce varan şekle dönüşmüştür (Tiedeman, 2013:4).

Hemen her ülkede sıradan vatandaşların kolaylıkla ulaşabildikleri teknolojik araçlar sayesinde devletlerin halklarından gizli süreçler yürütmesi neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Buna ek olarak devlet girişimlerinin yetersiz kaldığı alanlar da oluşmaya başlamıştır. Devlet dışı organizasyonlar, sivil toplum örgütleri, çok uluslu şirketler, sosyal medya yoluyla toplanabilen insanlar devletlerarası ilişkilerde gittikçe güçlenir hale gelmişlerdir. Bu durumlar göz önüne alındığında devletlerin tek başlarına karar vericiler olmaktan çıktıkları anlaşılabilmektedir (Gökırmak, 2011:3).

İçerisinde bulunduğumuz yüzyıl aynı zamanda demokrasi, insan hakları ve bu bağlamda değişen siyasal düzenin getirdiği değişikliklere de sahne olmaktadır. Günümüzde dünyada baskın bir şekilde demokrasiye yönelik bir akım vardır (Nye, 2005: 105). Otoriter rejimlerin yerine gelen demokrasilerde kamuoyu görüşü ve kamuoyunun sahip olduğu güç daha önemli bir hale gelmiştir. Bilginin güç anlamına geldiği dünyamızda bilgiye, dolayısıyla güce erişimin oldukça kolay olduğu bir gerçektir. Bilgiye erişimin hiç olmadığı kadar kolaylaşması aynı zaman bilgi patlamasına sebebiyet vermiştir. Bu durum insanlarda bilgiye karşı ilgisizlik hali meydana getirmiştir. Bilginin bu kadar bol ve kolay erişilir olmasına karşın bilgiye olan talebin düşmesi, paradoksal bir durum oluşturmuştur (Nye, 2005: 106).

Bilgiye erişimin kolaylaşması ve halkın eğitim seviyesinin artması kamu diplomasisi faaliyetlerini propagandadan daha başarılı hale getirmiştir. Meydana gelen bu değişim devletlerin halkla iletişimlerinin önemli ölçüde gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Nye'e göre kamu diplomasisinde devletin halka olan iletişim ayağı üç temel sınıfta ele alınmaktadır. Bunlar "günlük iletişim ve bilgilendirme", "stratejik iletişim ve planlama" ve son olarak "uzun vadeli iletişim" olmaktadır (Nye, 2005: 108-109).

- 1- **Günlük iletişim ve Bilgilendirme:** Nye, devletlerin iç ve dış politikada belirledikleri hedefler doğrultusunda aldıkları kararları, iletişim boşluğu bırakmamak adına daimî bir şekilde ulusal ve uluslararası medyada paylaşımları üzerinde durur. Bu anlamda basına ulaştırılan haber ve beyanlarda temkinli olmak, bu haberlerin dış medyada nasıl okunabileceğini ön görmek, konunun soğumaması için bunu sürekli işlemek ve canlı tutmak esastır. Nye bu duruma örnek olarak 11 Eylül saldırıları sonrasında Usame Bin Ladin'in saldırı hakkındaki açıklamalarının El Cezire kanalı üzerinden yayınlanmasını göstermektedir. Nye'e göre Amerika bu kriz karşısında başarısız olmuştur. Nye, ABD hükümetinin bu yayına karşın bir yayına cevap vermesi gerektiğini ancak bunun yerine ABD'nin Usame Bin Ladin'in yayını engellemeye çalıştığını, bunun ise yanlış bir kriz yönetimi olduğunu belirtmektedir (Nye, 2005: 101-102).
- 2- **Stratejik iletişim ve Planlama:** Bu başlıkta ise Nye, ülkenin hedeflediği vizyon çerçevesinde ülkenin dışarıdan olumlu bir şekilde algılanması için planlı ve tutarlı olarak yürütülen faaliyetleri kapsar. Uzun bir zamanı kapsayan bu faaliyetlerle hem ülkeye itibar kazandırmak hem de ülkeye karşı yürütülebilecek zararlı faaliyetlerin önüne geçmek hedeflenir. Medya, sivil toplum örgütleri ve devlet eliyle yönetilen algı neticesinde ülkeye dair istikrarlı ve güvenilir bir izlenim oluşturulmaya çalışılır. Bu uygulamaya güzel bir örnek olarak Soğuk Savaş döneminde ABD'nin Avrupa'ya NATO kapsamında yeni füze rampaları inşa etmek istemesi ve var olan Sovyet füze rampalarının sökülmesini istemesi gösterilmektedir. ABD hedefini hayata geçirme adına NATO kararlarının çok uluslu bir yapıya sahip olduğunu sürekli ve güçlü bir şekilde vurgulaması, bu fikri stratejik ve tutarlı bir programla geniş kapsamlı medya araçlarıyla desteklemesi, ABD'yi başarıya ulaştırmıştır (Nye, 2005: 102).
- 3- **Uzun vadeli iletişim:** Bu başlık altında Nye, yumuşak güç uygulamalarının bel kemiğini oluşturan devletler arası uzun vadeli olumlu ilişkilerin inşası üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda başarıya ulaşabilmek için olumlu ilişkiler kurulacak ülke halkına olumlu mesajların ve uygulamaların uzun yıllar boyu ulaştırılması gerekmektedir. Bu kapsamda yürütülecek faaliyetler Fulbright gibi eğitim bursları, Erasmus gibi öğrenci değişim programları ve gençlik eğitim programları, uluslararası eğitimler, seminerler ve TRT, Sputnik, BBC, Deutsche Welle, CCTV gibi devlet kanalları aracılığıyla yürütülür. Eski diplomasi anlayışında yeri olan propagandanın

“kaba” tarzına karşın kamu diplomasisinin rafine, dostane ve yapıcı yaklaşımı daha büyük etkinliğe sahiptir. Kamu diplomasisiyle varılması hedeflenen amaç, devletin istediği tercihlerin diğer devletlerce de istenmesi ise, mesaj taşınan ortamın önemi büyüktür. İletişim kanalının çift yönlü olması açısından değişim programları gibi interaktif yöntemler radyo, televizyon ve basılı medya araçlarından başarılı olmaktadır (Nye, 2005: 111).

Bahsedilen bu üç adım başarılı bir şekilde yürütüldüğünde devletin imajına büyük bir olumlu katkı sağlayacaktır. Devlet kimliğinin, diğer devletlerin gözünde sahip olduğu algı üzerinden inşa edildiği düşünüldüğünde başarılı bir kamu diplomasisi uygulamasının dış politika yönetimi açısından da önemi ortaya çıkmaktadır (Akıllı, 2013: 148).

Kugelman, yürütülecek kamu diplomasisi etkinliklerinin başarıya ulaşması için üç niteliğe sahip olması gerektiğini öne sürer (Kugelman, 2005: 377-382). Bunlar:

- 1- Kapsayıcı olması: Yürütülen kamu diplomasisi faaliyetleri toplumun seçilmiş bir grubunu kazanmayı hedeflemesi yanlıştır. Bunun yerine kapsayıcı politikalarla kitlelerin kazanılması amaçlanmalıdır.
- 2- Dürüst olması: Daha çok insan ilişkilerinde dürüst ve samimi olmak iyi niyet ve güven hissini ön plana çıkarmakta, bu sayede iş birliğinin sağlığını desteklemektedir.
- 3- Ülkenin milli değerlerine saygılı olunması: Bireysel ilişkilerde olduğu gibi muhatabın değerlerine ve kimliğine saygı göstermek kamu diplomasisinde de oldukça önemlidir (Gökırmak, 2011: 6 -7).

Nye’a göre kamu diplomasisi, yumuşak gücün en önemli başlıklarından biridir. Yumuşak güç, anılan devletin, kendi ulusal çıkarlarını, liderlik ettiği ülkelerin ulusal çıkarlarıyla örtüşecek bir biçimde sunabilme ve diğerlerini de hoşnut edecek bir biçimde izleyebilme kapasitesi anlamına gelmektedir (Nye, 2003: 14). Bu anlamda yumuşak güç Uluslararası İlişkiler literatüründe cazibeyi kullanabilme sanatı olarak da adlandırılmaktadır. Yumuşak güç kavramını literatüre kazandıran Joseph S. Nye’a (1990: 154) göre; küresel sistemin çok kutuplu yapısı, uluslararası örgütler, hükümet dışı organizasyonlar ve medyanın yükselen etkisi sonucu askeri kapasite geri planda kalmıştır. Düzenli olmayan savaş yöntemlerinin

üretilmesi ve geleneksel orduların etkinliğinin görece zayıflaması neticesinde çağımızda yumuşak gücün etki gösterdiği alan genişlemektedir.

Geoffrey Cowan ve Amelia Arsenault kamu diplomasisini üç ana başlık altında incelemektedir. Bunlar monolog, diyalog ve işbirliğidir (Akıllı, 2013: 149). İlk teknik olan monolog bir ülkenin kendisine ait vizyonunu ortaya koymak için tek yönlü iletişim araçları olan devlet yetkililiklerinin açıklamaları, manifestolar, makaleler, sinema filmleri, romanlar, şiirler gibi yöntemleri kullanmasıdır. İletişim yönteminin tek yönlü olması onu monolog haline getirmektedir. Cowan ve Arsenault bu iletişim yöntemine örnek olarak ABD başkanı Ronald Reagan'ın Berlin Duvarını ima ederek "Bay Gorbaçov, lütfen şu duvarı yıkın!" sözlerini göstermektedir. Görülebileceği üzere gerçekleşen iletişim bir devlet başkanın, devletin ulusal hedefini tek yönlü bir iletişim şeklinde kamuoyuna açıklamasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nden benzer bir örnek olarak Atatürk'ün Nutuk eseri gösterilmektedir. Nutuk yine benzer olarak devlet başkanının halkına, uluslararası mecraya açıkladığı vizyon, hedefler ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında gerçekleştirdiği faaliyetler metnidir (Akıllı, 2013: 149).

İkinci teknik olan diyalog ise iletişimin tarafları arasında çift yönlü gerçekleşen bir bilgi alışverişidir. İletişimin diyalog olarak anılabilmesi için iletişimin tek yönlü değil karşılıklı gerçekleşmesi elzemdir. Kamu diplomasisinde diyalog iletişime örnek olarak resmi toplantılar, akademik konferanslar, kültürlerarası sanat, spor gibi faaliyetler gösterilebilir (Öztürk, 2013:1-21). Cowan ve Arsenault kültürler arası diyalogun sağlıklı işleyebilmesi için "uluslararası kamusal alan" oluşturulmasına ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadırlar. Kamusal alan, insanların kendilerini ifade edebilecekleri, seslerini duyurabilecekleri, özgür fikir alışverişinde bulunabilecekleri ortamlardır. Bu ortamlar aynı zamanda demokrasinin temini için de önemlidir (Cowan ve Arsenault, 2008:10-30). Öztürk, kamu diplomasisi tekniği olarak diyalogun tek düze düşünceler ve önyargıları önlemek için de oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır (Öztürk, 2013:9).

Cowan ve Arsenault tarafından ele alınan son teknik ise işbirliğidir. İşbirliği tekniği temel olarak farklı uluslardan bir araya getirilerek yürütülen kültürel, sanatsal, spor, akademik faaliyetlerin yanı sıra özel bir amaç için toplanmış uzman kişilerden oluşan kurulları kapsar (Cowan ve Arsenault, 2008: 21).

Kamu diplomasisi uygulamalarında özel girişimler, sivil toplum örgütleri ve dernekler bazı toplumsal gruplara devlet eline kıyasla daha derinlemesine erişebilmektedirler. Bu

durumlarda bahsi geçen kuruluşlar devlet uygulamalarına bir yardımcı olarak değil doğrudan birincil etkili unsur olarak dahil olmaktadır. Örnek olarak ise Soğuk Savaş dönemi boyunca devletlerin birbirleri gözünde ve toplumlarında oldukça olumsuz imaja sahip olmaları nedeniyle ABD ve SSCB'nin karşı toplumlara ilk etapta devlet eliyle yaklaşımları oldukça ihtimal dışıydı. Bunun yerine ilk yaklaşımları kültür, sanat faaliyetleri, barışçıl örgütler ve ticari girişimlerle gerçekleştirmek daha başarılı sonuçlar verdi. Bu ilk girişime oldukça başarılı ticari bir örnek olarak dünya çapında tanınır bir Amerikan sembolü olan Mc Donalds'ın 1990 yılında Sovyet Rusya'sında faaliyetine başlaması ve ilk gününde 38.000 Sovyet vatandaşının ilgi görmesi de gösterilebilir (Maynes, 2021:1).

Soğuk Savaş döneminde ABD Rock'n Roll müziği, Hollywood sineması, Mc Donald's, Coca Cola gibi popüler markaları ile Sovyetler Birliği'nin demir perdesinin arkasına nüfuz edebilmiştir (Oktay, 2012: 128). Yine devlet eli dışında başarılı olmuş sanatsal bir faaliyet olarak Amerikan metal grubu Metallica'nın 1991 Eylül ayında Sovyet yönetimi altında Moskova'da verdiği konsere 1,6 milyon kişinin katılması ABD'nin kültürel diplomasi yoluyla büyük bir sempati topladığının göstergesi olarak kabul edilebilir (Ruiz, 2021: 1)

Güney Kore, kamu diplomasisini günümüzde en etkin şekilde kullanan ülkelerden biri olarak ön plana çıkmaktadır. Video paylaşım platformları üzerinde büyük bir popülerlik kazanan Güney Kore'ye dair olumlu içeriklerin paylaşıldığı video yarışmaları, Friends of Korea ismiyle anılan sosyal medya platformları, Kore kültürü ihracında başlı başına oldukça büyük bir rol oynayan K-Pop müzik tarzı, benzer şekilde tek bir yöntem ile çok yönlü kültürel öğreti paylaşabilen dizi, film, sosyal medya akımları, moda, kültür, sanat faaliyetleri Güney Kore'nin kamu diplomasisinde başarıyla kullandığı başlıca yöntemlerdir (Karaağaç, 2019: 696).

Özet olarak 21. yüzyılda kamu diplomasisi artık geleneksel diplomatik uygulamalara göre daha başarılı sonuçlar alır haldedir. Çünkü devletler 21. yüzyılda “ulus markalama” yöntemiyle hayata geçirdikleri uygulamalar neticesinde sert güce ihtiyaç duymadan yumuşak güç ile farklı ulusları etkileri altına alabilmektedirler. Kamu diplomasisi faaliyetlerini başarıyla yerine getiren devletler cazibe merkezi haline gelirken aynı zamanda bu ülkeler kültürlerini ve dillerini dünyaya kabul ettirebilmekte ve dış kamularını da etkileri altına alabilmektedirler. Bunun neticesinde küresel ekonomi pazarı başta olmak üzere pek çok alanda kazanç elde edebilmektedirler (Poyraz ve Dinçer: 2016: 37).

2.4.Kamu Diplomasisine Yöneltilen Eleştiriler ve Propaganda Kavramı

Kamu diplomasisi de her fikir ve kavram gibi eleştirilerden muaf kalmamıştır. Kamu diplomasisi faaliyetleri eleştirenler tarafından sıklıkla propagandanın yumuşatılmış, gizlenmiş ve 21. yüzyıla uyarlanmış şekli olduğu iddiasıyla tenkit edilmektedir. Waller'e göre kamu diplomasisi doğrudan bir propaganda yöntemidir (Waller, 2007:331).

Benzer görüşe diğer bir örnek olarak Yağmurlu, kamu diplomasisi temelini propagandadan aldığını ifade etmektedir (Yağmurlu, 2007: 24). Say ise kamu diplomasisi adı altında politik, kültürel ve iletişim emperyalizmi hedeflendiğini belirtmektedir (Say, 2015:32). Kamu diplomasisinin ile propagandanın benzer noktalarından bir diğeri ise her iki faaliyetin de resmi ve belirli amaca yönelik kasıtlı faaliyetler bütünü olmasıdır (Purtaş, 2013: 4).

Ayrıca kamu diplomasisinin dışa yönelik propaganda, siyasi pazarlama ve kültürel diplomasi gibi birçok boyutu içermesi propaganda ile benzer noktalarına ışık tutmaktadır (Güner, 2018: 78). Kamu diplomasisi, bir devletin başka bir devletin vatandaşlarını ve liderlerini kendi siyasi veya ideolojik düşünceleri doğrultusunda etkilemesi olarak tanımlanırken, propaganda ise; insanın düşünce ve davranışlarını manipüle ederek planlanmış mesajlar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Karaağaç, 2019: 690). P

Propaganda kavramı etimolojik kökeni Latince; fikirler üretmek anlamına gelen *propagare* kelimesinden gelmektedir. Bir topluluğun düşüncelerini, duygularını, davranışlarını ve hareketlerini etki altında tutmak veya onları değiştirmek amacıyla yayınlanan bilgi, belge ve görüşler propaganda olarak anılmakta, propagandanın örgütlü bir biçimde ortaya çıkması ise 17. yüzyıla denk gelmektedir (Kumkale, 2007: 133).

Propaganda uygulamaları politik, askeri veya mali belirli bir amacın elde edilmesi için özel bir grubun düşüncelerini etkilemek, değiştirmek amacıyla genel veya kitle iletişim araçlarının planlı olarak kullanılması (Nye, 2019: 65), bilinci ve bilinçaltını yönlendirmek veya değiştirmek için planlanan öğretilerin karşı tarafa benimsetilmesi faaliyetidir (Brown, 1992: 11).

Diğer bir deyişle propaganda bir zümrenin inanç, düşünce ve uygulamalarına etki etmek için hazırlanmış, haberlerin ve fikirlerin organize bir şekilde kullanılmasıdır

(Linebarger, 2015: 39). Propaganda bilhassa 20. yüzyılda büyük bir değişiklik geçirerek, homojen bir sosyal yapı oluşturmak veya hasım olarak görülen toplumları psikolojik yönden çökertmek amacıyla kullanılan bir bilim haline gelmiş (Özdağ, 2015: 24), karşı ülkenin kamuoyunu etkilemek için kullanılan psikolojik savaşın bir uzantısı olarak da kullanılmıştır.

Propaganda ve kamu diplomasisi hedef kitleyi etkileme kapasitesi ve ülkenin prestijini yükseltme konusunda etkin araçlar olması sebebiyle özellikle devletler tarafından tercih edilen bu faaliyetler genelde yanlış olarak aynı anlamdalarmış gibi kullanılmaktadır. Aralarındaki küçük benzerliğe karşın propaganda ve kamu diplomasisi özellikle kapsam ve hedef noktasında birbirlerinden ayrılmaktadır. Örnek olarak, kamu diplomasisinde genel olarak hedef toplumun liderlerini etkileme amacı varken, propaganda faaliyetinde temel ölçü aydın kesim değil, ortalama insandır (Özdağ, 2015: 26). Kamuoyuna tek yönlü bir bilgi aktarımı, halkı belirli bir doğrultuda yönlendirmeye çalışmak ve propaganda uygulayan tarafın kendi ideolojisini dayatma üzerinden yürütülen bir iletişim biçimi propaganda niteliği taşıdığı için bu yöntem kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanma ihtimali yüksektir. Ancak karşılıklı anlama ve anlatma, dinleme ve konuşma yöntemi, hedef kamuoylarını da süreç dahil etmekte, etkili bir iletişim stratejisinin kapısını aralamaktadır. Bu yöntem ise kamu diplomasisinin kapsamı içindedir (Özkan, 2015: 14).

Linebarger, bir Soğuk Savaş dönemi yayınında, propagandayı "*belirli bir grubun zihinlerini ve duygularını askeri, ekonomik veya politik alanlarda belirli bir amaç için etkilemek üzere tasarlanmış herhangi bir kamusal veya kitlesele iletişim biçiminin planlı kullanımı*" şeklinde tanımlamıştır (Linebarger, 1954: 39). Mertz ve Lieber, ikna edici iletişimi iki temel kategoride incelemektedir. Bunlardan birincisi, geleneksel reklamcılıkta olduğu gibi ikna etme çabalarında açık ve doğrudan mesajlar olan *açık propagandadır*. İkincisi ise haber bültenlerinin dağıtımından elde edilen tanıtım gibi *örtük propagandadır* (Mertz ve Lieber, 1991:115).

Propagandanın bu geniş tanımı, kamunun propagandaya olan ilgisi nedeniyle 1920'lerin başında modern biçimiyle ortaya çıkan halkla ilişkiler disiplini için zorluklar meydana getirmiştir. Gray, propagandanın reklamcılık ve halkla ilişkilerle karıştırılmaması gerektiğini savunmuştur. Gray, propagandayı "Bir kitleyi tartışmalı bir konuda bir tavır almaya ikna etmek amacıyla önemli kültürel sembollerin ve görüntülerin organize

manipülasyonları olarak tanımlayarak bu ayrımı korumaya çalışıyorum" ifadesiyle tanımlayarak propaganda ve reklamcılık ayrımını netleştirmektedir (Gray, 1999: 8).

Propagandayı, tarihçi Leo Bogart "1930'ların ortalarındaki propaganda çalışmalarının totaliter hükümetlerin açıklamalarıyla daha derin stratejik hedeflere hizmet etmek için gerçeğin kurnaz ve kasıtlı çarpıtmaları " olarak ifade etmiştir (Bogart, 1995: 7). Jowett ve O'Donnell propagandayı daha dar bir şekilde tanımlamayı tercih etmişlerdir. Tanımlarında, "Propaganda alguları şekillendirmek, manipüle etmek ve propagandacının hedeflediği amacını gerçekleştirmek üzere bir davranışı yönlendirmek için kasıtlı, sistematik uygulanan bir girişimdir" ifadelerini kullanmışlardır (Jowett ve O'Donnell, 1999: 6).

Propagandayı etkin kullanmanın önemini kavrayan devlet adamlarından biri olan Hitler, propaganda çalışmaları yürütmesi için psikoloji laboratuvarı kurarak 200'ü psikolog olmak üzere 1450 kişiyi bu bölümde çalıştırmış, (Reiss, 1949: 18) "Propaganda sayesinde iktidarı elimizde tuttuk, yine onun sayesinde dünyayı fethedeceğiz" (Aydın, 2014: 176) ifadesiyle de propagandanın önemini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermiştir. Benzer şekilde Hitler'in, "Maharetli ve devamlı bir propaganda ile bütün millete, cehennemi cennet, en sefih hayatı bir zevk gibi göstermek mümkündür" (Bahşi, 1977: 272) sözleri başarılı şekilde uygulanan propagandanın gücüne örnek olarak gösterilebilir.

Karşı tarafta yeni bir davranış geliştirmek, hali hazırda var olan istenmeyen bir davranışın şiddetini azaltmak veya mevcut tutumu aksi yönde değiştirmek (Armağan, 1999: 419) propagandanın temel hedefleri olmakla birlikte Nazi Almanya'sının propaganda bakanı olan Goebbels'e göre devlet ölçeğinde yürütülen propaganda etkinliklerinin birçok özelliği ve prensibi bulunmaktadır. Bunlar:

Propagandayı gerçekleştirecek taraf üyesi olduğu toplum ve karşı toplum hakkında iyi bilgi sahibi olmalıdır. Propaganda düşmanın politikasını etkilemelidir, hedef kitlenin dikkati çekilerek mevcut propaganda sloganı defalarca kez tekrar edilmelidir (Dobb, 1973: 340-343). Propaganda buna ek olarak bir topluluğun inançlarını ve değerlerini yavaş yavaş yok etmek için kullanılabilir. Örneğin olası taraftarların dikkatini başka yöne çekerek dikkatlerinin başka konulara çevrilmesi, böl ve yönet taktikleri ile ortak bir amaç gütmeye yerine birbirleriyle karşı karşıya gelen küçük gruplar oluşturulması veya liderleri gözden düşürerek eylemin gücünden taviz koparmak ve eylemin gücünü bastırmak (Avşar, 2002: 73) propaganda faaliyetlerinin amaçlarını yansıtmaktadır.

ABD – Vietnam savaşında ABD’nin galip taraf gelememesi ve savaşın oldukça uzun sürmesiyle ABD kamuoyu üzerindeki olumsuz psikolojik etkileri ortadan kaldırmak için yayına hazırlanan ve başrolde Sylvester Stallone’nin rol aldığı Rambo film serisi, propaganda ile kitle iletişim araçları arasındaki karmaşık ilişkiyi dair güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bu film serisi ile Amerikan toplumunun belleğinde zafer ve kahramanlık kavramları işlenmeye çalışılmıştır (Karaağaç, 2019: 695).

Mısır seferine çıkmadan önce yanına Arapça matbaayı alan Napolyon Boyabat’ın, yerel halka padişahın dostu olduğunu bir ilan ile duyurması ve söz konusu ilanın besmele ile başlayıp, “Allah’tan başka ilah yoktur” ibaresi ile sonlanmasını başarılı bir propaganda uygulamasına örnek olarak değerlendirilebilir (Bektaş, 2002: 90).

Jowett ve O'Donnell *beyaz propagandanın* doğruluğu teyit edilebilen, güvenilir bir kaynaktan gelen propaganda olduğunu ifade etmektedirler. *Kara propaganda*, yanlış bir kaynağa atfedilen, yalanlar, uydurmalar ve aldatmacalarla yayılan propagandadır. Jowett ve O'Donnell tarafından tanımlanan üçüncü bir propaganda biçimi ise kaynağın kesin suretle doğru veya yanlış olarak belirlenemeyeceği ve bilgilerin doğruluğunun belirsiz olduğu *gri propagandadır* (Jowett ve O'Donnell, 1999: 12-15).

Propaganda ifadesinin toplumda olumsuz algılanmasıyla birlikte iletişim uzmanları bu ifadeden uzaklaşmaya başlamışlardır. Benzer şekilde ABD hükümeti Birinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle birlikte propaganda ifadesinden uzaklaşarak yerine kamu diplomasisini tercih eder hale gelmişlerdir. Green, bu ifade değişiminin insanların negatif algısını pozitif çevirme veya nötrleştirme yolunda çok az fayda sağladığını belirtmektedir. Amerikan hükümeti için kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten bir kuruluş olan The United States Information Agency’de (USIA) üst düzey yöneticilik yapmış olan Fitzhugh Green, “American Propaganda Abroad” adlı kitabında, kamu diplomasisini “modern Amerikalıların nefret ettiği propaganda kelimesinin bir örtmecesini” olarak tanımlamaktadır (Green, 1988: 3).

Özetlemek gerekirse kamu diplomasisi çıkış noktası olarak propagandadan kökünü alıyor olsa da her iki kavramı birbirinden ayıran önemli noktalar bulunmaktadır. Günümüz konjonktüründe propaganda olumsuz, kabul edilemez bir nitelik taşımasına karşın kamu

diplomasisi hemen her devletin belirli ölçüde uyguladığı, olumsuz olarak algılanmayan daha çok kültürel sempati oluşturma faaliyetleri olarak kabul edilen girişimler bütünüdür.

2.5.Avrupa Birliği'nde Kamu Diplomasisi

Neredeyse bütün kıtasında yüzyıllar boyunca kanlı savaflara tanık olan Avrupa, bu savaflara son vermek, bölgede istikrarı, barışı sağlamak ve uluslararası mecrada söz sahibi bir aktör olabilmek için Avrupa Birliğini (AB) kurma yoluna gitmiştir. AB'nin kuruluş amacının kıtada uzun vadeli barışı sağlamak olduğu için birliğin kamu diplomasisini kapsamlı bir şekilde ana gündemine alması anlaşılabilir bir durumdur. Kamu diplomasisi ana hatlarıyla taraflar arasında sempati oluşturma, kültürel paylaşım sağlama ve müttefik ruhu oluşturmaya içerdiğinden AB'nin yapısı için oldukça ideal bir diplomasi yöntemi tercihidir.

Ulus üstü bir yapıya ve güce sahip olan AB gibi bir sistemin ortaya çıkması, üye devletlerin kolektif bilgi birikimleri, kadim kültürleri, maddi, manevi zenginlikleri ve sağlam devlet yapılarıyla mümkün olabilmıştır (Özdemir, 2015: 152). Bu değerli bilgi birikimleri AB'nin uluslararası mecrada yürüttüğü politikalarında başarılı olmasında büyük bir etkidir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri'nin ardından kamu diplomasisi açısından en etkili aktör olarak Avrupa Birliği görülmektedir (Nye, 2017:112).

İçerisinde bulunduğumuz 21. yüzyılda uluslararası aktörlerin gücü bilgiye ne kadar hâkim oldukları ile ölçülmektedir. Bu bağlamda bilgi ve tecrübesini sahaya en etkili şekilde aktarabilen aktörlerin başarılı oldukları görülmektedir. AB'nin bilgiye erişimi, ileri seviye bilim ve teknoloji üretebilir ülkelere sahip olması uluslararası mecrada başarılı bir diplomasi yürütebilmesinde önemli bir etkidir (Selvi, 2019:60). Nitekim AB, kendisine üye olmayan devletlerle de iyi ilişkilere sahip olmasını yürüttüğü başarılı yumuşak güç faaliyetlerine, kamu diplomasisi uygulamalarına ve dünya çapında güçlü bir aktör olması gibi faktörlere borçludur (Özdemir, 2015: 149).

Avrupa'nın AB üzerinden kamu diplomasisi uyguladığı ve uygulayabileceği alanlara baktığımızda skalanın oldukça geniş olduğunu görüyoruz. Bu kamu diplomasisi uygulama alanlarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

İngilizce, Almanca ve Fransızca başta olmak üzere sahip olduğu uluslararası diller,

Satın alma gücü görece yüksek 450 milyon insanla AB'nin dev bir ticari pazar olması,

Uzay, havacılık, petrokimya, gıda, otomotiv, savunma, elektronik, medikal, robotik, yazılım gibi ileri seviye bilim ve teknoloji alanlarında Airbus, ESA, Royal Dutch Shell, Volkswagen, Mercedes, Siemens, SAP, Sanofi, Bayer gibi dev şirket ve kuruluşlara sahip olması,

2021 verilerine göre ortalama kişi başı yıllık 34.000 dolar gelir ile gelişmiş bir maddi refah düzeyine sahip olması (World Bank, 2021)

Tarım, sanayi ve hizmet sektörleri gibi önemli istihdam alanlarında yüksek iş potansiyeline sahip olması,

Çalışanlara iyi şartlar sağlayabilmesi (Othman, 2018: 864),

Kültür-sanat faaliyetlerinde önemli bir noktada bulunması,

Fransa, İtalya, İspanya, İngiltere, Yunanistan gibi önemli turizm destinasyonlarıyla büyük bir turizm kapasitesine sahip olması.

Buna ek olarak Avrupa Birliği eğitim alanına hem maddi hem de nitelikli insan kaynağı açısından önemli yatırımlar yapmakta, bu yatırımlar doğrultusunda Erasmus eğitim ve gençlik programlarını yürütmekte, bu programa her yıl oldukça büyük bütçeler ayrılmaktadır. Erasmus programının önemli amaçlarından biri Avrupa Birliği Antlaşması'nda belirtildiği üzere Avrupa değerlerinin tanınmasını sağlamaktır (Türkiye Ulusal Ajansı, 2014:4).

Bu amaca yönelik olarak 1987 yılından itibaren faal olan Erasmus programından; yükseköğretim yanı sıra 1 milyon 400 bin katılımcı gençlik değişimlerinden, 1 milyon 300 bin öğrenci mesleki eğitimden yararlanırken, 1 milyon 800 bin eğitim ve gençlik çalışanı ve yaklaşık 100 bin lisansüstü eğitim öğrencisi hibe alarak programa katılmıştır. 2003 yılından 2015'e kadar ağırlığı yükseköğretim öğrencileri olmak üzere yaklaşık beş yüz bin Türk öğrenci Erasmus programından faydalanmıştır. 2017 verilerine göre Türkiye'den toplamda on milyona yakın birey program katılımcısı olmuştur (Türkiye Ulusal Ajansı, 2017).

Programın bu kadar yüksek bir sayıyla başarıya ulaşmış olmasında Avrupa Birliği'nin oluşturabildiği cazibe ve pozitif algının payı oldukça büyüktür. Ülkemizde her geçen gün daha fazla genç eğitim ve sonrasında kalıcı yerleşme planıyla Avrupa'yı tercih etmektedir. Dünyanın en iyi 100 üniversitesinden 27'si Avrupa'da yer almakta ve yabancı öğrenci eğitime konusunda ABD'nin önünde yer almaktadır (Akdağ-Ekici, 2017: 46).

Bu bağlamda düşünüldüğünde Avrupa'nın kamu diplomasisi araçlarından eğitim en önde gelenlerden biri olmaktadır. Eğitim için Avrupa ülkelerini tercih eden gençlerin eğitim süreleri boyunca buldukları ülkenin diline, kültürüne, sosyokültürel yapısına, tarihine bir sempati geliştirmesi hedeflenen kamu diplomasisi faaliyetinin başarılı olduğunu göstermektedir. Eğitim başlığına ek olarak ele alınabilecek oldukça önemli diğer bir madde ise sivil toplum örgütlerinin kamu diplomasisindeki yeridir. Sivil toplum, ana hatlarıyla siyasal ve devlete ait otoritesinden ayrı, özgür olan halk iradesi, gücü şeklinde tanımlanmaktadır. Dernek ve sivil toplum kavramları demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün toplum hayatında yer etmesiyle birlikte Avrupa Birliği gibi gelişmiş toplumların önemli bir parçası haline gelmiştir (Akçadağ, 2011:1).

Günümüzde sivil toplum kuruluşları sosyal ve politik yapıda önemli bir role sahip olmakla birlikte demokratik sistem için de elzem bir konumda yer almaktadırlar. Sivil toplum kuruluşları (STK) vatandaşların müşterek vizyon, çıkar, hassasiyet noktası gibi temeller üzerine faaliyet yürütmek amacıyla bir araya gelmesi olarak tanımlanabilir (Uğur, 1998:10).

Bu kuruluşlar devletin hukuki, ticari, idari ve kültürel organlarının dışındaki alanda ortaya koydukları dernek, vakıf, sivil girişim, platform, ilişki ağı ve benzerlerinden oluşan yapıları ve etkinlikleri kapsamaktadır (Akçadağ, 2011:1). Sivil toplum kuruluşlarının İngilizce isimlendirmesinden *Non-governmental Organizations* anlaşılacağı üzere devlet dışı yapılar olarak faaliyet göstermektedirler.

Sivil toplum, devletten bağımsız, kendi kendine organize olma becerisine sahip, kendi desteklerini bulabilen, devlet ile halk arasında bir köprü görevi gören, var oluşu hukuka dayanan meşru bir güç ve kuruluştur (Akçadağ, 2011:1). Sivil toplumun devlet dışı bir kuruluş olması devlet karşıtı olduğu anlamına gelmemektedir. Günümüz kamuoyunun demokrasiyi hayatın vazgeçilmez bir parçası olarak görmesi STK'ların önemini de arttırmıştır. STK'ların vatandaş ve devlet arasında köprü görevi üstlenmiş olması halk-

demokrasi- devlet zincirinde onları önemli bir noktaya getirmektedir. STK'ların temel hedefleri güçlü, organize ve meşru bir grup oluşturarak halkın çıkarlarını korumaktır. STK'lar bu anlamda halkın vatandaşlık hak ve görevlerine dair bilgi sahibi olması için de önemli kurumlardır (Akçadağ, 2011:2).

Avrupa Birliği ülkelerinde sivil toplum kuruluşlarına dair önemli noktalar şöyle sıralanmaktadır; sivil toplum kuruluşunu sıfırdan kurmak, işletmek kolay ve ucuz olmalıdır; kuruluşun faaliyetlerine başlaması kompleks bürokratik işlemler gerektirmemelidir; STK'lar vergiden muaf kuruluşlardır (Leonard, 2001:41-42). Ayrıca aday ülkelerde, AB'ye üyeliğin önkoşulunu oluşturan Kopenhag Kriterlerine uyum çerçevesinde sivil toplumun gelişmesine büyük önem verilmektedir, çünkü sivil toplumun çeşitliliği ve dinamikliği sağlıklı bir çoğulcu demokrasinin göstergesi kabul edilmektedir.

AB sivil toplum ve demokrasinin mevcudiyetinin temini için "Sivil Toplum Geliştirme Programı", "Demokrasi ve İnsan Hakları İnisiyatifi", "Sokrates" gibi programlar yürütmektedir. Bu programlara ek olarak Avrupa Birliği ve Türkiye Delegasyonu arasında yürütülen "Jean Monnet" burs programı sivil toplumun gelişmesine katkı sunmak için hazırlanmış bir programdır. Uluslararası ilişkilerde çağın getirdiği değişimlerle birlikte devlet dışı oyuncuların etkinliğinin giderek artmasına bağlı olarak sivil toplum kuruluşları da ulusal sınırlarından öte faaliyet göstermeye başlamıştır. Devletlerin yürüttüğü kamu diplomasisi faaliyetlerinde STK'lar devletlerin önemli paydaşları haline gelmiştir. Uluslararası iletişimin, etkileşimin arttığı günümüz dünyasında STK'lar devletlerin ulaşamadığı, hoş karşılanmadığı ve başarılı olamadığı alanlara her geçen gün daha etkili bir şekilde girebilmekte, etkinlik gösterebilmektedirler (Akçadağ, 2011:5).

AB üyeliği sürecinde Türk halkının AB uygulamalarını, kültürünü, sosyal yaşantısını, devlet yapısını öğrenmeye ihtiyacı olduğu gibi AB vatandaşlarının da önemli bir ekonomik ve stratejik ortak olan Türkiye'yi aynı derecede tanıması gereklidir. Bu tanışma sürecinin salt devletler eli ile yürütülmesi, faaliyetlerin etkinliğini oldukça sınırlı tutacaktır. Bu sebeple STK'ların iki yönlü olarak AB ve Türkiye hakkında vatandaşları bilinçlendirmesi, kamu diplomasisi uygulamaları yürütmesi tanışma, kaynaşma, sempati oluşturma sürecini daha başarılı hale getirecektir. Buna ek olarak, işçi ve işveren sendikalarının partner ülke veya Birlik sendikalarıyla koordinasyon içinde çalışması her iki tarafa da fayda sağlayacaktır. Türkiye – AB ilişkilerinin gelişmesi için Türkiye'nin sivil toplum kuruluşlarının AB'deki benzer kuruluşlarla irtibatını geliştirmesi gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının

toplumdaki rolü yalnızca üzerine odaklandıkları konular üzerine çalışmaktan ibaret olmamalıdır. Farklı konularda faaliyet gösteren STK'ların işbirliklerini arttırmak üzere organize olmaları ve uluslararası ağlara birlikte entegre olmaları toplumdaki etkinliklerini olumlu yönde geliştirecektir (Akçadağ, 2011:6).

Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği (TÜSİAD), özellikle Avrupa kamuoyu üzerinde yürütülen kamu diplomasisi çalışmalarında büyük öneme sahip olan bir Türk kuruluştur. TÜSİAD iş dünyasını birleştirmek, daha organize bir yapıya büründürmek ve güçlendirmek amacıyla 1971 yılında Fuat Keyman tarafından kurulmuştur (Akçadağ, 2011:6). Keyman TÜSİAD'ın 1980 sonrası faaliyetlerine itafen derneğin aynı zamanda bir STK gibi işlediğini de vurgulamaktadır (Keyman, 2005: 10).

TÜSİAD'ın Avrupa'da bilhassa Brüksel'de gerçekleştirdiği lobi faaliyetleri Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday konumuna gelmesine katkıda bulunmuştur. Türkiye'de gerçekleştirdiği faaliyetlerin yanı sıra gazete, televizyon ve radyo gibi medya araçları yardımıyla Avrupa Birliği halkına ulaşmaya çalışan TÜSİAD, AB Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve diğer AB kurumlarıyla ilişkiler kurmaktadır (Akçadağ, 2011:6).

Avrupa Birliği bünyesindeki kamu diplomasisi çalışmalarında öne çıkan önemli bir diğer Türk kurumu İktisadi Kalkınma Vakfı'dır (IKV). Kuruluş yılı olan 1965'ten bu yana AB ve Türkiye-AB ilişkileri konularında uzman bir kuruluş ve bilgi merkezi olarak hizmet veren İKV, AB'ye uyum sürecinde Türk özel sektörünü ve kamuoyunu bilgilendirmeye, ayrıca kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliğini güçlendirmeye yönelik projelere imza atmıştır (Akçadağ, 2011:6).

2.6. KÜLTÜREL DİPLOMASİ: KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Kültürel diplomasi, kamu diplomasisinin bel kemiği niteliğinde bir alt başlıktır. Bir ülkenin yumuşak gücüne dair potansiyelini o ülkenin siyasi değerleri, kültürü, dili, ekonomisi ve dış politikası belirler. Bu nedenle zengin bir kültüre sahip olmak bir devletin kültürel diplomasi uygulamalarını daha başarılı bir şekilde yürütmesine olanak tanır. Kültür tek bir tanımla sınırlanmayacak kadar geniş bir niteliğe sahip bir mefhumdur. Ulusal kültürün birçok unsurunun diplomatik amaçlarla kullanıldığı bilinmektedir.

2.7.Kültür Nedir?

Kültürel diplomasi kavramını, anlamını ve Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki önemini derinlemesine anlayabilmek için kültür mefhumunu anlamak faydalı olacaktır. Kültür, Latince *cultura* kelimesinden gelen, tarlalara ve çiftlik hayvanlarına verilen bakım anlamında kullanılırken zaman içinde metaforik bir dönüşüm geçirerek, zekanın formasyonu, eğitimi anlamında 18. Yüzyıl itibariyle kullanılmaya başlanmıştır (Cuhe 2004: 15-16).

Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, kültür sözcüğünü, “1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü” şeklinde tanımlamaktadır. (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Kültür, tüm insan yaratımlarını içeren ve insanların bir arada yaşamaları yoluyla ortaya koydukları inanç ve davranışların tümünü içeren yaşayan ve dinamik bir yapıdır. Bilinen tüm antropolojik araştırmalarda insanların tarihsel olarak hep bir arada yaşadıkları görülmektedir. Birlikte yaşama, dil, inanç, alet üretimi, gelenek ve görenek gibi özgün değerleri, alışkanlıkları ve uygulamaları ortaya çıkarır. Tarih boyunca farklı kültürlerin birbirleri ile kurdukları ilişkiler genellikle ticaret yoluyla başlamış, göçler, fetihler ve savaşlarla devam etmiştir (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

İnsanlar binlerce yıl boyunca birbirlerine dillerini, yaşam şekillerini, araçlarını, değer yargılarını göstermiş ve bu şekilde farklı kültürler birbirleri ile dinamik bir etkileşime girmişlerdir. Günümüzde en az kültürel etkileşime giren topluluklar bile birbirlerinden etkilenmiş haldedir. Bu, insan toplumlarını ırksal bir temelden ziyade kültürel bir temelde incelemeye ve milletler arasındaki farklılıkları kültürel bir temelde değerlendirmeye yol açmıştır. Ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte tarihte ilk kez bu mikro kültürleri ulusal düzeye taşımış ve kapsayıcı bir nitelik kazanmıştır. Kültürel diplomasi, kültürlerarası etkileşimi vurgularken, ulusların kendi içlerinde bir norm olarak kabul ettikleri kültürel unsurları uluslararası topluma sunma çabasını da içerir. Günümüz küresel dünya sisteminde kültürel unsurların giderek birbirine benzediği kabul edilse de dil, din, gelenek, görenek gibi farklılıklar var olagelmektedir (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Günümüz kültür diplomasisinin başlangıcının dil eğitimi ve kültür enstitüleri olduğu ve daha elit bir kitleyi hedeflediği ifade edilebilir. Ulusal bilincin oluşması ve sömürgeleştirme ile başlayan dil eğitimi, giderek genişlemiş ve farklı konulara doğru çeşitlenmiştir. Bu nedenle kültürel diplomasi başlığı altında spor, kongre, burs, değişim programları, müzik, gastronomi, sinema ya da insani yardım gibi birçok farklı unsur yer almaktadır. Bunlar, o toplumun uluslararası düzeyde göstermek istediği en iyi yönlerinin toplamıdır (Purtaş, 2013:1-14).

Bu noktada, kültürel diplomasi kavramını incelemeden önce diplomasiyi kısaca tanımlamakta fayda vardır. Harold Nicolson'a göre diplomasi, “uluslararası ilişkilerin müzakereler yoluyla yönetilmesi; bu ilişkilerin büyükelçiler tarafından düzenlendiği ve yönetildiği yöntem; diplomatın eseri veya sanatı”dır (Nicolson 1963: 15).

Gönlübol, diplomasiyi "dış politikayı veya uluslararası politikayı yürütme sürecinde bir hükümetin belirli konulardaki fikir ve görüşlerini devlet yetkilileri arasındaki müzakereler yoluyla doğrudan diğer devletlerin karar vericilerine iletmesi" olarak tanımlamıştır (Gönlübol 1993: 16). Nicolson, diplomasi'nin işlevinin “bağımsız devletler arasındaki ilişkilerin müzakereler yoluyla yürütülmesi” olduğunu belirtir (Nicolson 1963: 80).

Diplomasi; iletişim, temsil ve müzakere faaliyetlerinden oluşmaktadır. İletişim ile mesajların alıcıya amacına uygun olarak iletilmesi için doğru dil ve semboller kullanılarak gerçekleştirilen faaliyetlerden bahsedilir. Günümüzde geleneksel diplomasi anlayışı terk edilmiş ve diplomasi, devlet görevlileri arasında bir müzakere süreci olmanın ötesinde bir anlam kazanmıştır. Uluslararası siyaset, günümüzün küresel dünyasında sıradan vatandaşlar için soyut bir olgu değil, aynı zamanda yerel düzeyde yaşam pratikleri üzerinde etkisi olabilecek olgulardır. Milletler, politika oluşturma süreçlerinde sadece kendi toplumlarında değil, uluslararası toplum düzeyinde de meşruiyet aramışlardır. Böylece sadece örgütlü yapılar değil, sıradan vatandaşlar da uluslararası ilişkilerde etkili olabilecek birimler haline gelmiştir.

2.8.Kültürel Diplomasi Nedir?

Kültürel diplomasi, kamu diplomasisinin temel çalışma alanlarından biri ve ülkelerin yumuşak güç kaynaklarından biridir. Kültürel diplomasi, ülkelerin itibarını artırmak ve ortaklıklar kurmak amacıyla sanat, bilim, eğitim ve teknik gibi kültürel unsurların sunulması olarak tanımlanabilir. Tarihsel olarak, eski zamanlara kadar uzanır. Hediye verme ve alma, kültürel diplomasinin en eski örneği olarak kabul edilir. Geleneksel hükümetler arası diplomasi uygulamaları gelişmiştir. Kamu diplomasisi faaliyetleri, iletişim ve halkla ilişkiler disiplinlerinin ikna ve etkileşim bilgilerinin uluslararası ilişkilere dahil edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Ülkeler, uluslararası arenada diğer ülkelerin toplumlarını etkilemek, siyasi ve sosyal politikalarına destek sağlamak istemektedir (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Kültürel diplomasi, kamu diplomasisinin bir alt başlığı olarak kabul edilmektedir. ABD Kültürel Diplomasi Danışma Kurulu Raporunda, kültürel diplomasi, kamu diplomasisinin temeli olarak görülüyordu (US Department of State 2005: 1). Kamu diplomasisi çok geniş bir uygulama alanı içerirken, kültürel diplomasi bunun bir parçası olarak görülmektedir. Nicholas Cull, kamu diplomasisi faaliyetlerini beş başlık altında toplamıştır. Bunlar; araştırma ve çalışmayı içeren 'dinleme'; siyasi ve/veya ekonomik çıkarları korumak için 'savunma'; 'değişim diplomasisi'; 'uluslararası yayıncılık' ve son olarak 'kültürel diplomasi' (Cull, 2009: 10). Diğer bir deyişle, uluslararası kitle iletişim kuruluşlarının bilgilendirilmesi bir kamu diplomasisi faaliyeti olarak görülmekte ancak kültürel diplomasi kapsamına girmemektedir (Mark, 2009: 11).

Kültür aynı zamanda yumuşak güç kaynaklarından biri olarak da tanımlanmaktadır. Kavramın yaratıcısı Joseph Nye, yumuşak gücün siyasi değerler, kültür ve dış politikadan oluştuğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, ülkelerin yumuşak gücünü ortaya çıkarmayı amaçlayan 'Yumuşak Güç 30' araştırması, kültürü, yumuşak gücün ortaya çıkarılabileceği altı bileşenden biri olarak değerlendirmektedir. Bir milletin kültürü, onu diğer toplumlar için çekici kılan en önemli unsurlardan biridir (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Kültürel diplomasinin başlangıcı çok eski zamanlara dayanmaktadır. İnsan grupları tarih boyunca her zaman farklı kültürlere sahip gruplarla iletişim ve etkileşim içinde olmuştur. Kültürel diplomasi, devletler tarafından yürütülen bir faaliyet bağlamında değerlendirildiğinde

hediye verme kültürel diplomasının başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (Scott ve Smith 2016: 178).

Birçok yazar kültürel diplomasının başlangıcının milliyetçilikle ilgili olduğunu belirtmektedir. Ulus devletler kültürel diplomasi yoluyla farklılıklarını, gelişmişlik düzeylerini ve prestijlerini ortaya koymaya çalışmışlardır. 17. ve 18. yüzyıllarda Fransız kültürü Avrupa coğrafyasında baskın bir rol oynadı. Sömürgeleşme sürecinde Batılı ülkeler kültürlerini tüm dünyaya yaymak için çaba harcamışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD, kültürel diplomasi alanına girmiş ve Marshall Planı ile Avrupa ve Japonya'nın yeniden yapılanmasını üstlenmiştir. Soğuk Savaş yılları kültürel diplomasi için de önemlidir. İki kutuplu dünya düzeninde ABD ve SSCB öncülüğünde ülkeler sergiler, radyo programları, öğrenci değişimleri, müzik gibi kültürel unsurları kullanarak yumuşak güçlerini dünyaya örnek olarak göstermeye çalışmışlardır (Lee 2015: 354 -355).

Kültürel diplomasının çeşitli tanımları vardır. Temel olarak tanımlarda iki tür vurgu vardır. İlk tanım grubu, kültürel diplomasının ortaklıklar kurmak için değişim temelli bir yönelime sahip olduğunu vurgulamaktadır. ABD merkezli Kültürel Diplomasi Enstitüsü, kültürel diplomasiyi “ilişkileri güçlendirmek, sosyo-kültürel iş birliğini sağlamak, ulusal kalkınmayı geliştirmek amacıyla fikirlerin, değerlerin, geleneklerin ve kültürün veya kimliğin diğer yönlerinin değişimine dayanan faaliyetler dizisi” olarak tanımlamıştır.

Cummings, kültürel diplomasiyi “karşılıklı anlayışı teşvik etmek için uluslar ve halklar arasında fikir, bilgi, sanat ve diğer kültür biçimlerinin değişimi” olarak tanımlar (Cummings, 2003: 1). Louis Belanger, kültürel diplomasiyi “kültürel, eğitimsel, bilimsel ve teknik ortaklıkları içeren dış politika faaliyetleri” olarak tanımlamaktadır (Belanger 1999: 678). Jacquie L'Etang, kültürel diplomasiyi yabancı halkların gönlünü kazanmak için uzun vadeli kampanyalar yürütmek, tanınma ve sempati kazanmak için duygusal bağlar kurmayı amaçlamak olarak tanımlıyor. İnsanlar arasında doğrudan aracısız deneyimleri içeren değişim programları, yurtdışındaki sanat sergileri kültürel diplomasının örnekleridir (L'Etang 2009: 610).

Bu tanımlardaki ortaklık, kültürel diplomasının temel amacının, ulusların kültürel unsurlar aracılığıyla birbirlerini tanımalarını sağlamak ve bu yolla kurulabilecek iş birliği ve ortaklıklar yoluyla barışa katkıda bulunmak olduğu şeklindedir (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Yumuşak güç kavramını Uluslararası İlişkiler disiplinine kazandıran Joseph Nye ise kültürel diplomasiyi “uluslararası çevreyi, kültürel kaynaklarla ve kültürel dönüşümü kolaylaştırarak yönetmek ve yine kültür örneklerinin ihraç edilerek ülkenin politikalarının kolaylaştırılması” şeklinde tanımlamaktadır (Nye, 2002: 10-11).

İkinci grubun nitelendirmesinde ise kültürel diplomasi, ulusların kendi kültürel unsurlarını bir iletişim kanalı olarak kullanarak kendilerini tanıtmalarının üzerinde durmaktadır. Almanya merkezli Kültürel Diplomasi Enstitüsü tarafından hazırlanan Kültürel Diplomasi Sözlüğünde kavram, “ülkelerin kendi kültürel ve siyasi değerlerini dünyaya tanıtmaları” olarak tanımlanmaktadır (Chakraborty, 2013: 30).

Cull, kültürel diplomasiyi, "kültürel kaynakları veya başarıları yurtdışında bilinir hale getirerek ve/veya kültürün yurtdışında yayılmasını teşvik ederek uluslararası çevreyi yönetme işi" (Cull, 2009: 19) olarak tanımlar. Kültürel modellerin ihracı ve ülke siyasetine uyarlanması, onaylanması ve sempati duyulması kültürel diplomasi'nin amaçları arasındadır” diyen yazar, kültürün birçok yönünün uluslararası düzeyde sunulabileceğini ifade ediyor (Cull, 2009: 33). Zamorano, kültürel diplomasiyi “ulusal kimliğin resmi bileşenlerini oluşturan sanat, bilim ve diğer kültürel ifadelerin devlet eliyle yaratılması” olarak ifade edilmektedir (Zamorano, 2016: 169).

Özetle kültürel diplomasi, devletlerin birbirleri üzerinde siyasi etki yaratmak için kullandıkları araçlardan biri olarak tanımlanmaktadır. Kültürel diplomasi fikrinin temel tezi, kültürel olarak birbirine yakın olan taraflar arasında siyasi etkileşimin daha kolay olacağıdır (Akıllı, 2013: 130).

Scott ve Smith'e göre ise kültürel diplomasi'nin sekiz amacının olduğunu görülmektedir. Bunlar; diğer uluslarla diyalog geliştirmek ve güven oluşturmak; kültürel ve politik tanınma sağlamak; ekonomik fayda sağlamak; ulusal kültürün imajını ve prestijini artırmak; önyargıları ortadan kaldırmak; ulusal kültüre ilişkin olumsuz görüşlerle mücadele etmek; diğer alanlarda gelecekteki ortaklıklar için zemin hazırlamak; belirli söylemlere, inançlara veya ideolojilere dayalı bir dünya görüşü sunmak olarak sıralanmaktadır (Scott ve Smith, 2016: 187).

2.9.Kültürel Diplomasinin Sahadaki Uygulamaları

Kültürel diplomasi gerçek hayatta çeşitli faaliyetler aracılığıyla uygulanır. Bu faaliyetler temel olarak eğitim, kültür odaklı kurum ve kuruluşlar, dans, spor, sinema, müzik, dil eğitimi, turistik geziler, diziler ve internet gibi platformlar ve uygulamalardır. Özellikle dil ve eğitim kültürel diplomasi uygulayan ülkelerin en güçlü araçlarıdır. Dilini hedef ülke üzerinde etkili olarak kullanabilmiş, öğretebilmiş ve kültüre entegre edebilmiş ülke, kültürel diplomasi uygulamasında çok daha başarılı olacaktır (Akıllı, 2013: 130).

Kültürel diplomasi teorik olmaktan öte, uygulamalı bir alandır. Kamu yönetiminde kültürel diplomasi faaliyetlerinin asıl sahibi Dışişleri Bakanlıklarıdır. Dışişleri Bakanlığı, bir ülkenin uluslararası ilişkilerini misyonlar aracılığıyla yürütür, devletin dış politikasını yürütmekten sorumlu kurumdur ve kültürel diplomasi görevleri arasındadır. Uluslararası arenada kültürel diplomasinin en önemli ve başarılı örnekleri olarak kabul edilen British Council ve Goethe Institute gibi kuruluşlar, ülkelerinin Dışişleri Bakanlıklarının ilgili kurumlarıdır. Bu kurumlar devlet yapısı ile doğrudan ve yakinen bağlantılıdır (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Amerika Birleşik Devletleri'nin yürüttüğü kamu diplomasisi dünyadaki en başarılı uygulamalar olarak kabul görmektedir. ABD'nin gerçekleştirdiği uluslararası konserler, fuarlar, eğitim faaliyetleri, dış yardımlar, dil kursları, öğrenci değişim programları gibi etkinliklerle kültür, dil, moda, sinema, müzik gibi önemli kültürel öğelerin ihracını gerçekleştirmektedir. Buna ek olarak yaşam tarzını, demokrasi ve uygarlık anlayışını en ileri seviye gibi ihraç etmesi yine kültürel diplomasi uygulamalarında başarılı adımlardır. Bu uygulamaların somut araçları olarak Amerikan rüyası yaşam tarzı, İngilizcenin dünya dili olması, gençlik ve eğitim programları kapsamında "Work and Travel" programı, dil kursları, Fulbright programı, sinema alanında Hollywood filmleri, filmlerde empoze edilen Amerikan üstünlüğü ve özenilen yaşam tarzı, Oscar Ödülleri, müzik alanında Grammy ödülleri, ABD şehir ve eyaletlerinin tüm dünyada büyük oranda bilinir olması, gençlerin yaşam tarzlarına oldukça etkili şekilde yön veren Instagram, Facebook gibi sosyal medya uygulamaları gibi onlarca başarılı örneği sıralamak mümkündür.

ABD'nin kültürel diplomasi bağlamında nitelikli iş gücünü bünyesine katmasına uyguladığı vize politikası da önemli bir katkı sunmaktadır. ABD'nin onlarca yıldır yürüttüğü

başarılı kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi etkinlikleri sonucu günümüzde birçok ülke vatandaşı bulunduğu şartlardan daha iyi bir yaşam arayışına girdiğinde ilk akla gelen ülkelerden birisi ABD olmaktadır. ABD, uyguladığı göçmenlik politikaları gereği alanında belirli bir seviyenin üstünde beceriye sahip olduğunu gösterebilen bilim insanları, sporcular, üstün yetenekli kişiler, akademisyenler ve benzer niteliklere sahip insanların ülkeye girişini ve kalışını kolaylaştırmak adına “olağan üstü yetenek”, “sanatçı ve sporcular”, “şirket içi transferler” ve “yatırımcı” başlıkları altında özel vizeler vermektedir.

ABD ile benzer şekilde Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada oluşturduğu olumlu kamu algısı, barışçıl politikalar ve kültürel diplomasi uygulamaları neticesinde nitelikli göçmenler için gözde ülkeler haline gelmişlerdir. Ülkelerin yarattığı bu çekim sayesinde hemen her ülkeden en seçkin, başarılı, varlıklı kişileri ülkelerinde yaşamaya teşvik etmektedirler. Bahsi geçen ülkeler ekonomi, bilim, akademi ve sanat gibi toplum dinamikleri için büyük öneme sahip alanlarda göçmenlerin varlığı yadsınamaz niteliktedir.

Kültürel diplomasi'nin başarılı bir örneği olan Almanya'nın uygulamaları incelendiğinde devlet yapısındaki kurum ve kuruluşlar dikkat çekmektedir. Bu kurumlardan en önemlisi ise Goethe Enstitüsüdür (Akıllı, 2013: 133). Enstitü'nün kuruluş amacı kültürel diplomasi hedefiyle yabancılara Almancayı öğretmektir. Günümüzdeki faaliyetleri ise Almanya Hükümetinin yumuşak güç uygulamaları ile bir bütünlük ve uyum içerisinde kültürel diyalogun teşvik edilmesi, Alman dilinin öğretilmesi ve Alman kültürüne bir sempati yaratılmasıdır (Zöllner, 2009: 264-265).

Devlet yapısındaki diğer kurumlardan Kültür ve İletişim Genel Müdürlüğü kültür diplomasisi ile bağdaştırılmıştır. Alman kültür ve eğitim politikası, medya ilişkileri politikasının ve halkla ilişkiler faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumludur. Halkla ilişkiler başlığının Genel Müdürlükte açıkça belirtilmesi, teorik kamu diplomasisi ile kültürel diplomasi ve halkla ilişkiler arasındaki yakın ilişkinin pratikte görünür kılınması açısından önemlidir. Bakanlık, Kültürel İlişkiler ve Eğitim Politikası kapsamında Alman Dili, Alman Okulları, Kültür Gönüllüleri Programı, Bilim, Araştırma ve Üniversiteler, Kültürel Mirasın Korunması, Kültürel Programlar ve Dinlerin Barış İçin Sorumlulukları başlıklarını gündemine almıştır. Bakanlıklar ve misyonlar dışında, Goethe Enstitüsü, Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), Alexander von Humboldt Vakfı, Kültürel İlişkiler Enstitüsü, Deutsche Welle, Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Merkezi Alman Okulları Teşkilatı bu faaliyetleri yürütmektedir. Almanya'nın kültürel diplomasi uygulamalarının neredeyse tamamının devlet

bünyesinde yer alan kurumlar aracılığıyla yürütülüyor olması dikkat çekicidir (Zöllner 2009: 263).

Kültürel diplomasi bağlamında İngiltere'nin uygulamalarını incelediğimizde sanayi devrimi, dilinin uluslararası geçerlikte olması, edebiyatı, tarihi ve kolonyal geçmişiyle dünya siyasetinde, kültüründe oldukça önemli ve etkili bir ülke olması kültürel diplomasi faaliyetleri için büyük bir avantaj sağlamaktadır. İngiltere'nin kültürel diplomasi uygulamalarında British Council'in en etkin şekilde kullanılan kurum olduğu görülmektedir. Merkez, hedeflerini ve amaçlarını İngiltere'deki insanlar ile diğer ülkelerdeki insanlar arasında olumlu ilişkiler inşa etmek, İngilizcenin daha geniş bir kesim tarafından bilinir olmasını sağlamak, İngiliz kültürünü uluslararası düzeyde daha bilinir hale getirmek, İngiltere ve diğer ülkeler arasında kültürel, bilimsel, teknolojik ve eğitim alanlarında iş birliğini teşvik etmek şeklinde sıralamaktadır (Demir, 2012: 129).

Fransa, kültürel diplomasi uygulamalarını oldukça etkin olarak kullanan diğer bir ülkedir. Dış İşleri Bakanlığı'na bağlı olan Küreselleşme, Kültür, Eğitim ve Uluslararası Gelişme Genel Müdürlüğü kültürel diplomasinin ana yürütücüsü konumundaki kurumdur. Alliance Française, French Cultural Center, French Education Agency, Campus France, Medias Monde, France 24 Televizyonu, French International Radio, Monte Carlo Douliya dahil olmak üzere devlet radyo ve televizyon yayınlarında kültürel diplomasi başlığında anılan diğer kuruluşlardır. Ayrıca internet, kültürel alışveriş, kültürel ve yaratıcı endüstriler, Fransız medyasını uluslararası düzeyde ön plana çıkarmak, Fransız kültürünün etkisini artırmak, medya ve yayıncılık, kitap, sinema gibi eylemlerle kültürel çeşitliliği ortaya çıkarmak, görsel sanatlar, müzik ve performans sanatları kültürel diplomaside vurgulanmıştır (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Türkiye'nin konuya dair yaklaşımı incelendiğinde kültürel diplomasiyi aktif bir şekilde uyguladığı görülmektedir. Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerinde TÜRKSOY ve Yunus Emre Enstitüsü büyük öneme sahip kurumlardır.

TÜRKSOY, 1992 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin önderliğinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın ortaklığında kurulmuştur. Amacı, Türk kökenli ve Türkçeyi konuşan ülkeler ve halklar arasındaki ilişkiyi geliştirmek, Türk dilini konuşan ülke halklarının kültürünü ve sanatını korumak, gelişmesine destek olmak ve gelecek nesillere kültürel mirası bırakmak ve bu sayede dost ilişkilerine sahip olmaktır. TÜRKSOY,

Türkiye'nin kültürel diplomasi faaliyetlerinde oldukça büyük bir yere sahip olmasına karşın kuruluş doğrudan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir kurumu değildir. Kuruluş yapısı olarak çok uluslu niteliktedir. Bu bağlamda da TÜRKSOY eski Genel Sekreter Yardımcısı Prof. Dr. Fırat Purtaş'ın tabiriyle kuruluş Türk Dünyasının UNESCO'su olarak adlandırılmaktadır. Bu ifadeyle aynı zamanda TÜRKSOY'a üye devletlerin kendi kimlik ve kültürlerini dünyaya tanıtmada önemli bir kültürel diplomasi aracı olduğu vurgulanmaktadır (Akıllı, 2013: 136).

Kuruluş, son yıllarda Birleşmiş Milletler genel kurulunda ve UNESCO genel merkezinde nevrüz kutlamaları, New York ve Washington'da senfoni orkestrası konserleri ve İslam Konferansı Örgütü'nde gerçekleştirdiği kültürel faaliyetlerle etkinliğini ileri bir noktaya taşımıştır. Gerçekleştirilen bu faaliyetler, Türk kültürünün dünyada tanınırlığını artırma adına önemli çalışmalar olmuştur (Akıllı, 2013: 138-140).

Yunus Emre Enstitüsü, Türk kültürel diplomasisi için oldukça büyük öneme sahip olan diğer bir kuruluştur. Enstitünün temel hedefleri Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkelerle dostluğunu geliştirmek kültürel alışverişini artırmak, bununla ilgili yurt içi ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak, Türk dili, kültürü ve sanatı özelinde eğitimler vermektir. Yunus Emre Türk Kültür Merkezlerinde yürütülen bilimsel projeler, kültürel etkinlikler ve kurslar halklar arasında bilimsel, sosyal ve kültürel etkileşimleri arttırmannın yanı sıra Türkiye'ye yönelik olumlu imajın güçlendirilmesine de fayda sağlamaktadır. Bu hedefler doğrultusunda Yunus Emre Enstitüsü bünyesinde, yurtdışında protokollerle kurulmuş Türkoloji Bölümleri ve Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe kursları, okutman yardımları finanse edilmekte ve faaliyetleri yürütülmektedir. Türkçe dil kursları hem yabancı dil olarak Türkçe öğrenmek isteyen kişilere hem de enstitünün bulunduğu ülkelerde ana dilini ileri seviyede öğrenmek isteyen Türk vatandaşlarına yönelik fayda sağlamaktadır. Enstitü bünyesinde yürütülen bilimsel projeler, kültürel etkinlikler, çeşitli kurslar yalnızca Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda Türkiye'nin ve diğer ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesine katkı sunmaktadır (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Belirtilen hedefler doğrultusunda faaliyete geçen Yunus Emre Kültür Merkezleri ilk kez Balkanlarda, ardından Ortadoğu'da açılmıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinde faaliyetlerini yürüten Yunus Emre Kültür Merkezlerinden bazıları şu ülkelerde yer almaktadır; Arnavutluk, Bosna Hersek, Kosova, Makedonya, Belçika, İngiltere, Polonya, Macaristan, Kazakistan,

Gürcistan, Lübnan, Suriye, Mısır, Ürdün, İran, Japonya. On sekiz farklı ülkede varlığı bulunan Yunus Emre Kültür Merkezleri başta Türk dili ve kültürü odaklı olmak üzere eğitimler ve kurslar vermekte, buldukları ülkelerde barış merkezi ve Türk kültürü temsilcilikleri olarak görev yapmaktadırlar (Akıllı, 2013: 141-143).

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı yardımları ve himayesi altında yürütülen Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İşler Genel Müdürlüğünün düzenlediği yurtdışında yürütülen kültürel faaliyetler, yurtdışındaki Türk kültür varlığının korunması, yurtdışı sergiler gibi faaliyetleri kültürel diplomasi uygulamalarında önemli bir yer tutmaktadır (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

2.10. Sanatın Kültürel Diplomasi Uygulamalarındaki Yeri

Sanat ve kültür faaliyetleri, kültürel diplomasi uygulamalarını hedef edinmiş hemen her ülkenin gündeminde yer eden önemli unsurlardır. Natalia Gracheva, sanat diplomasisinin yabancı kültürel değer ve inançlara yönelik karşılıklı anlayış, kabul ve saygı geliştirmek için; görsel ve performans sanat organizasyonlarının, bireysel sanatçıların ve sanat profesyonellerinin değişimine yönelik uluslararası programlara odaklandığını belirtiyor (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Sanat diplomasisi olarak değerlendirilen sanat dallarının temel olarak müzik, tiyatro, resim, fotoğraf, yerleştirme ve seramik gibi yüksek sanatı içeren formları içerdiği ortaya konmuştur (Grincheva, 2010: 171). Bakanlıklar yürüttükleri kültür ve sanat faaliyetlerini öncelikli olarak misyonlarında paylaşırlar. Edebiyat, sinema, müzik, dans, resim ve tiyatro gibi sanatın ana dallarında etkinlikler düzenlerler. Konferanslar, sergiler ve uygulama atölyeleri gibi etkinliklere ev sahipliği yaparlar. Yüksek kültüre özgü içeriğin yanı sıra popüler kültür unsurları da bu tür etkinliklerde yer almaktadır. Örneğin Türk mutfağının tanıtımı böyle bir faaliyete örnek olarak verilebilir. Brown makalesinde, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin sanat diplomasisini görmezden geldiğini ve tamamen özel sektörün eline bıraktığını ancak bunun son derece yanlış bir yaklaşım olduğunu çünkü sanatsal faaliyetlerin düşük maliyetine rağmen ülkenin imajını yükseltmek için oldukça etkili faaliyetler olduğunu belirtiyor (Brown, 2009: 59).

2.11. Eğitimin Kültürel Diplomasi Uygulamalarındaki Yeri

Eğitim öğretim bursları, öğrenci değişim programları, kültürel faaliyet yürüten enstitüler, yabancı dil okulları, yurtdışındaki okullar ve kütüphaneler bu başlık altında ele alınabilecek uygulamaların başlıcalarıdır. Nicholas J. Cull değişim programlarını kültürel diplomasının değil, kamu diplomasisinin bir alt başlığı olarak sınıflandırmış olsa da (Cull, 2008: 6-8) değişim programlarını kültürel diplomasi içinde inceleyen çok sayıda hatırı sayılır akademisyen bulunmaktadır (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Değişim programı fikri, program katılımcılarının ileride ülke için bir potansiyel müttefik olacağı umuduyla ortaya çıkmıştır (Scott-Smith, 2009: 55). Değişim diplomasisi olarak da anılan programlar, çalışma veya kültürel etkileşim için belirli bir süre zarfında kendi vatandaşlarını dışarıya göndermesi ve mukabilinde yabancı ülke vatandaşlarını kabul etmesi faaliyetidir. Bahsi geçen değişim etkinlikleri ilk etapta katılımcının yurtdışına gitmesi, ülkesinin olumlu yönlerini tanıtması ve kültür elçisi olarak görev yapması; ardından yurtdışından gelen öğrencinin de benzer şekilde ziyarette bulunduğu ülkeyi tanınması ve kendi ülkesinin olumlu yönlerine dair kültür elçiliği yapması fikri üzerine kurgulanmıştır (Cull, 2009: 20). Programın nihayetinde vardığı noktada iki tarafında öğrenme deneyimleri ile karşılıklı kar elde ettiği bir etkinlik olarak kabul edilmektedir (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Değişim programlarının geçmişine baktığımız zaman, 1905 yılında öğretmenlerin değişimini içeren, değişim antlaşmalarının Fransa-İngiltere arasında imzalandığı görülmektedir. Bu öğretmenler hem gittikleri ülkedeki okulda kendi dillerini öğretmekle hem de o ülkenin dilini öğrenmekle görevlendirilmişlerdir. (Haigh, 1974: 31). Değişim programları yürütmek üzere kurulan ilk ofis, 1920 yılında, Almanya Dışişleri Bakanlığı içinde Almancılık ve Kültürel İlişkiler adıyla faaliyetlerine başlamıştır (Haigh, 1974: 33). Almanya'da 1925'te Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD) üniversite öğrenci ve öğretim üyelerinin değişimi için, 1929 yılında lise öğrencilerinin değişimi için bir yapılanmaya gitmiştir (Yağmurlu, 2019: 1210-1238).

Cull, kaleme aldığı makalesinde 1945-1988 tarihleri arasında Fransa ve Almanya arasında yürütülen değişim programlarının, iki ortak ülke arasında yüzyıllara dayalı düşmanlığı ortadan kaldırmayı amaçladığını ifade etmiştir (Cull, 2008: 6-8). 1997 yılına kadar yüzde yetmiş lise öğrencisi olmak üzere beş milyon kişi bu programlar aracılığıyla ortak

ülkeye ziyarette bulunmuşlardır (Yağmurlu, 2019: 1210-1238). 1988 yılında iki ülke arasında gerçekleşen yeni anlaşmalarla üniversite öğrencilerinin değişimi ve ortak programların açılması, ortak televizyon kanalı (ARTE), Adanadur-de Gaulle ödülü gibi kültürel diplomasi etkinlikleri üretilmiş ve uluslar arasında güven ve iş birliği için zemin oluşturulmuştur (Cull, 2008: 40- 42).

ABD'nin uluslararası öğrenciler yoluyla yürüttüğü kültürel diplomasi faaliyetleri incelendiğinde yine oldukça başarılı bir konumda bulunduğu görülmektedir. Eğitim başlığı altında ele alınan kültürel diplomasi uygulamalarında en az değişim öğrencileri kadar tam zamanlı uluslararası öğrenciler de büyük öneme sahiptir. Uluslararası Eğitim Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarında ABD genelinde 764 bin civarında uluslararası öğrenci bulunduğu tespit edilmiştir. Bu rakam ABD'yi dünyada en fazla uluslararası öğrenciye sahip ülke konumuna getiriyor (Levent, 2013: 97-117). Uluslararası öğrencilerin Amerikan ekonomisine doğrudan katkısının 20 milyar dolar civarında olduğu hesaplanıyor.

Bahsi geçen uluslararası öğrencilerin mezun olduklarında Amerikan merkezli Apple, Microsoft, Facebook, Intel, Bank of America, Walmart, Google, Boeing, P&G gibi dev şirketlerde işe girmeleri ve bu şirketleri uluslararası alanda daha ileri seviyeye taşımaları oldukça muhtemeldir. Kültürel diplomasının nitelikli insan gücünü çekme ve beyin göçü için cazibe merkezi haline gelme bağlamındaki önemi yine ABD örneğinde oldukça çarpıcı niteliktedir.

Dil eğitimi, kültürel diplomasi için büyük bir öneme sahiptir. Dil eğitiminin yalnızca bir lisanı öğrenmek olmadığını, aynı zamanda dilin yanında kültürü, toplumun yaşayışına dair fikirleri, toplumun değer ve yargıları gibi önemli sosyal kavramları da taşıdığını göz önünde bulundurursak dil eğitiminin kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi için önemini daha rahat görebiliriz. Eğitim ve dil toplumlar arası sempati ve tanışıklık oluşturmak için önemli araçlardır (Sancar, 2012: 170). Dilin kültürel diplomasideki yerine dair Anthony Haigh, “kültürel diplomasi temeli düşüncedir, düşünce biçimi, düşüncenin ifadesi, düşüncenin iletişimi, düşüncenin yayılmasıdır” demektedir (Haigh 1974: 29).

BÖLÜM III

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURULUŞU VE KURUMSAL GELİŞİMİ

3.1. AVRUPA ÜLKELERİNİ BİRLEŞMEYE İTEN GELİŞMELER

İkinci Dünya Savaşı sırasında her alanda büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa, savaşın yıkıcı yüzüyle milyonlarca insanını kaybetmesi, yok olan ekonomi çarkları, bozulan devletler arası ilişkiler, yüzyıllar süren gelişimin birkaç yılda yok olması gibi ağır sonuçlarla yüzleşmiştir. Dönemin dünya siyasetinde oluşan iki kutuplu uluslararası sistem Avrupa'da etkisini oldukça güçlü bir şekilde hissettirmiştir. İki kutbun liderleri olan ABD ile SSCB arasındaki güç savaşında her iki gücün arasında kalan ve “Doğu Avrupa” “Batı Avrupa” olmak üzere ikiye bölünen Avrupa barış arayışına girmiştir. Bu ağır yıkımın tahribatını takip edecek on yıllar içerisinde onarmaya çalışan Avrupa, böylesine büyük bir savaşın tekrar patlak vermesini önlemek adına diplomatik yollar aramaktaydı. İkinci Dünya Savaşı neticesinde ortaya çıkan bölünmüş Avrupa tablosu dahilinde, Batı Avrupa bir taraftan var olan iki kutuplu yapıyı kabul ederek, ABD öncülüğündeki NATO birliği altında güvenlik ihtiyacını karşılamaya çalışırken; diğer yandan da özgün bir Avrupa yapılanması ortaya çıkararak kıtanın bölünmüşlüğü ortadan kaldıracak bir temel kurma arayışlarını sürdürmüştür (Woyke, 1995:55).

Batı Birliği, Brüksel Paktı, Benelüks Birliği, Avrupa Savunma Topluluğu ve nihayet Batı Avrupa Birliği bu tür girişimlere verilebilecek belli başlı örneklerdendir (Mor, 2008: 505). Avrupa ülkelerinin neden bütünleşme yoluna gitmek durumunda olduklarını Avrupa Birliği'nin (AB) fikir babası Jean Monnet şu sözlerle ifade etmiştir; “*Halklarına refah ve sosyal kalkınma sağlayamayacak kadar küçük olan Avrupa devletleri bir federasyona dönüşmeli. Ulusal egemenlik temelinde devam edersek Avrupa'da barış olmayacaktır.*” (Denk, 2016: 52).

Dönemin sanayisinin kalbi olan ve kontrolünü sağlamak savaş sebebi olabilecek kadar önemli olan demir madenlerince zengin Ruhr bölgesinin hakimiyetine dair anlaşmazlık Fransa ve Almanya arasında çözülemeyen sorunlara yok açmaktaydı. Avrupa üzerindeki siyasi gücü giddikçe artan ABD ve SSCB de göz önüne alındığında Avrupalı devletler çözümü birlik olarak ve ekonomilerini güçlendirerek ayağa kalkmakta bulmuşlardır. 1940 ve 50'li yıllarda

Avrupa ülkeleri güvenliği sağlama konusunda büyük oranda dışa bağımlı olsalar da ekonomik anlamda ülkeler birbirine daha çok yakınlaşmıştır. Zira savaşa götürebilecek kadar sert geçen rekabettense işbirliğini geliştirip bütünleşmeye doğru gitmenin herkesin ortak çıkarına olacağı, kazan kazan ilişkisi oluşturacağı görüşü ağırlık kazanmıştı. Güçlenen bu görüşte Sanayi Devrimi sayesinde artan ekonomik üretimle örneğin demiryolları gibi yeni ulaşım ve iletişim ağları da etkili olmuştur (Gasteyger, 1994: 151).

Birbirine bağlı ulaşım ağlarının entegre bir ekonomik alan oluşturmadaki önemi ve etkisi uzun yıllardır bilinen bir gerçektir. Nitekim “Avrupa pazarı” diyebileceğimiz bir alanın oluşmasında Avrupa çapında demiryolu ağlarının zamanla örülmesinin önemli etkisi olduğu yönünde ciddi çalışmalar bulunmaktadır. Bu ve benzeri etkenlerle ekonomik, toplumsal ve hatta siyasal anlamda bütünleşik bir Avrupa alanı oluşturulması fikri de gündeme gelen bir gerçektir (Beutler, 1987: 34).

AB ülkeleri tek tek ele alındığında dünya nüfusunun küçük bir yüzdesini oluşturmaktadır. Bu nedenle de dünya üzerindeki diğer büyük ekonomilerle rekabet edebilmek ve ekonomik büyümeyi güvenceye alabilmek için birlik oluşturmayı sürdürmeleri gerekmektedir. Hiçbir AB ülkesi tek başına dünya ticaretine atılmak için yeterince güçlü değildir. Avrupa tek pazarı şirketlere dünya piyasalarında etkili biçimde rekabet edebilmeleri için hayati bir alan sunmaktadır (Fontaine, 2007:6).

Avrupalı devletler dahil oldukları işbirlikleri ile ekonomik ve ticari faaliyetlerde birbirlerine daha bağlı, hatta bağımlı hale gelmişlerdir. Bu ekonomik bağımlılık durumu ise yeni gelişen ihtiyaçlara cevap verebilecek bir hukuk ve yönetim sistemine ihtiyaç hissettirmiştir. Zira görece küçük ve birbirini tamamlayabilecek ekonomilerin olduğu bölgeleri farklı kural ve sistemlerle yönetmek anlamlı ve yararlı olmamaktaydı. Bu duruma ek olarak Avrupalı devletlerin birbirleri üzerinde siyasi ve askeri üstünlük kurma mücadelesi devletleri çıkar çatışmasına ve bunun doğal sonucu olarak da savaşa götürdüğü açık bir gerçek haline gelmiştir (Dinan, 2004: 66).

1940 yılında Fransa adına Jean Monnet ve İngiltere adına Toynbee, Fransa ile İngiltere'nin egemenliklerini birleştirmelerini, savunma ve ekonomilerini ortak yürütmelerini ve Avrupa vatandaşlığını hayata geçirmeyi teklif etmişlerdir. Benzer şekilde İtalyan Federalist Altiero Spinelli; 1941 yılında Ventonete Manifestosu adıyla bir Federal Avrupa taslağı yayınlamıştır. Takip eden süreçte, İtalyan Federalistlerin Cenevre'de yaptıkları toplantılar ve

yürüttükleri diğer faaliyetler; 1944 yılında Avrupa Direniş Hareketleri Taslak Deklarasyonunu gündeme getirmiştir. Bu deklarasyon, bir ulus üstü hükümeti, tek bir federal ordusu ve bir süper federal mahkemesi olan savaş sonrası bir Federal Avrupa Birliği'nin kurulmasını öne sürmekteydi (Fontaine, 2007:8).

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda, Avrupacılık hareketi daha büyük bir güç kazanmıştır. Avrupacılık tartışması bu defa geniş kapsamlı bir kamuoyu desteğini arkasına almaya başlamıştır. Soğuk Savaş sonrası Avrupa'daki yaygın anlayış; Avrupa'da kurulacak ülkeler üstü federal bir yapı ya da federal bir hükümet ile Avrupa ülkeleri arasında geçmişten bu yana süre gelmekte olan savaşlara ve hasımlığa bir son vereceği ümidiydi. Ancak tartışmaların yönü daha çok belirsiz bir havada cereyan etmekteydi (Tatoğlu, 2006: 10).

Dönemin İngiltere Başbakanı, Winston Churchill'in Eylül 1946 tarihinde Zürih'te yaptığı meşhur konuşmasında “Bir Çeşit Avrupa Birleşik Devleti” önerisini yapması yine Avrupa'nın bütünleşme girişimleri için önemli bir adımdır. Öyle ki, bu tarihten itibaren Avrupa entegrasyonu sürecinde bu öneri sürekli olarak temel bir referans olarak gösterilmektedir. Avrupa'da birleşme hareketini mantıklı kılan diğer bir sebep ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın dünya siyasetindeki gücü ve etkisinin iyice azalmasıydı. ABD ve Sovyetler Birliği'nin başında olduğu iki kutuplu Soğuk Savaş dönemi, ikiye böldüğü Avrupa'nın güvenliğini sağlamayı eskisinden daha karmaşık ve problemlili hale getirmiştir. Batı Avrupa, 1949'da ABD öncülüğünde kurulan NATO'ya dahil olarak güvenlik anlamında büyük oranda ABD'ye bağımlı duruma gelmiştir. Böylece savaşın sorumlusu olarak anılan Almanya'nın askeri ve siyasi açıdan durdurulması sağlansa da savaşta yıkılmış Batı Avrupa'nın Sovyetler Birliği'ne karşı durabilmesi için ekonomik olarak ayağa kalkması gerekmektedir. Bu sebeple Marshall Yardımları olarak bilinen program dahilinde ABD, Avrupa'nın savaş sonrası toparlanma sürecine destek olmuştur (Dedman, 2006: 7-15).

Gerçekleşen olaylar neticesinde bütünleşme fikrinin somutlaşması ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan koşullarla mümkün olmuştur. Bütünleşme hareketinin fikir babası Monnet, Avrupa'da ekonominin devletlerin tek başlarına başarabildikleri girişimler tarafından artık yönetilemeyeceğini, savaşın da çözüm olmadığını ve bu sebeple barışçıl bütünleşmeye yolunun denenmesinin tek çıkar yol olduğunu önermiştir. Bu fikrin doğmasında, zaman içerisinde oluşturulacak bütünleşik finansal ve hukuksal alanın ileride yeni bir toplumsal ve siyasal yapıya zemin teşkil edeceği arzusu önemli bir rol oynamıştır. Avrupalı devletlerin gerçekleşen tüm bu gelişmeleri göz önünde bulundurularak vardıkları sonuç Avrupa

bütünleşmesi olmuştur. Avrupa'da barış ruhunun yeniden inşası için Avrupa ülkelerinin ortak değerler etrafında bir araya gelerek refahı artırmak üzere ekonomik iş birliğine bulunmak varılan ortak karar olmuştur. AB'nin temelleri 18 Nisan 1951'de altı kurucu devletin (Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg) önderliğinde Avrupa'daki madenlerin kullanımını barış ve devletler arası anlaşmalar yoluyla sağlayarak savaş ve çatışma ihtimalini ortadan kaldırmak üzere kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasına dayanmaktadır (Denk, 2016: 20). Topluluğun amacı Avrupa ülkeleri arasında barışın sağlanması, ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi, doğabilecek anlaşmazlıkları diplomasi yoluyla çözülmesidir. AKÇT'nin ve buna bağlantılı olarak AB'nin kuruluşuna giden vizyona önderlik eden dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman amacını 9 Mayıs 1950 tarihinde "*Fransa ve Almanya arasında bir savaşın çıkma ihtimalini yalnızca düşünülemez değil imkânsız hale getirmek*" sözleriyle ifade etmiştir (Denk, 2016: 61).

3.2.AVRUPA'NIN AB'YE DÖNÜŞMESİNE GİDEN BÜTÜNLEŞME ADIMLARI

3.3. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da oluşan siyasi ortam ve soğuk savaşın yıkıcı sonuçları ile yüzleşen Avrupa, güvenlik kaygıları duymaya başlamıştır. Bahsedilen güvenlik kaygıları Avrupa'yı 4 Nisan 1929'da ABD ile Atlantik Paktı'nı imzalamaya itmiştir. Yine duyulan güvenlik endişelerine istinaden AB'nin kurucuları, Avrupa'da huzur ve barış ortamının sağlanmasını ve Avrupalı devletler arasında böylesine yıkıcı bir savaşın tekrar yaşanmamasını kurulacak bir devlet üstü birlik sayesinde mümkün görmekteydiler (Çelenkoğlu, 2000: 106).

Avrupa'nın yıkıcı bir savaştan yeni çıkmış olması şüphesiz ekonomik bir bunalımı da beraberinde getirmiştir. Dönemin sanayisinde büyük öneme sahip olan çelik ve kömür üretimi savaş sonrası ekonomik toparlanma için kritik bir öneme sahipti. Avrupa ekonomisinin lokomotif niteliğinde olan Fransa ve Almanya arasında çelik ve kömür üretimini, arzını ve fiyatını ulus üstü bir birliğin kontrol etmesi fikri doğmuştu. Fikrin öncüsü Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, öngördüğü topluluğun yönetiminde bağımsız, ulus üstü bir yapıya

sahip, ülkeleri eşit şekilde temsil eden ve verdiği kararlar bağlayıcı olan bir kurul planlanmıştı (Denk, 2016: 61).

Kömür ve çelik üretimini kontrol edecek kurulun “uluslararası” değil “ulus üstü” bir niteliğe sahip olması önemli bir noktadır. Ulus üstü kavramı, devletlerin üyesi oldukları topluluğa kimi egemenlik haklarını gönüllü olarak devretmeleri prensibidir. Bugün AB adalet sisteminin temel taşlarından biri olan ulus üstü olma niteliği AKÇT’den kalan bir miras niteliğindedir (Borchard, 1996: 7).

1951 tarihli Paris Antlaşması ile kurulan AKÇT’nin asıl amacı; Avrupa’daki güçler ve bunlar arasındaki ihtilafları, Fransa ile Almanya arasındaki anlaşmazlıkları çözmek, bunların sahip oldukları kömür ve çelik gibi kritik öneme sahip sanayi alanlarını ortak kontrol altına almak ve savaş olasılığını ortadan kaldırmaktır. Ekonomik bütünleşme, siyasi entegrasyona giden yolda en önemli basamak olduğu göz önüne alındığında; AKÇT’yi oluşturan asıl nedenin siyasi olduğu sonucunu çıkarmak olasıdır (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2004: 15). Fransa’nın çağrısı üzerine Almanya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya bir araya gelmiş, Schuman planını esas almış ve elli yıl süreyle yürürlükte kalmak üzere Paris’te 18 Nisan 1951 tarihinde Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu kuran antlaşmayı imzalamıştır. Antlaşmayla özellikle Fransa ve Almanya arasında cereyan etmesi muhtemel bir savaşın önüne geçmek hedeflenmiştir. Topluluk yönetiminin, bugün AB’nin en önemli niteliklerinden biri olan ulus üstü özelliğe sahip olması başarıya ulaşmasında önemli bir etken olmuştur. Ulus üstü bir yapıyla hem üye devletler iki temel savaş sebebi olan kömür ve çelikle ilgili yetkileri her birinin içerisinde mevcut olduğu ancak tamamının üstünde yetkilere sahip ortak bir idareye devrederek güvenlik bakımından birbirlerine güvenir hale gelecekler; hem de bu iki önemli sanayi girdisiyle ilgili işbirliği yoluna giderek bunun olumlu ekonomik sonuçlarından faydalanacaklardı (Mor, 2008: 506).

İlk Avrupa Topluluğu olan AKÇT’yi kuran Paris Antlaşmasının mimarlarından biri olan Jean Monnet anlaşmanın çok uluslu yapını şu sözlerle ifade etmiştir: “*Belge, Hollanda kâğıdına Alman mürekkebiyle Fransa’da basılmış, İtalyan ipeğiyle örülen ayraçla işaretlenmiş ve Belçika’yla Lüksemburg kurdelesiyile de bağlanmıştı.*” (Denk, 2016: 61).

Topluluk amacını, ikinci maddesinde “*ortak bir kömür ve çelik pazarı oluşturulması yoluyla ekonominin gelişmesini, istihdam ile hayat seviyesinin sağlanması*” şeklinde ifade etmiştir. Antlaşma’nın dördüncü maddesine göre, kömür ve çelik sektöründe “ortak pazar

(*common market*)” kuruldu ve üye devletlerde bununla uyumlu olmayan tüm yerel yasa ve uygulamalar yürürlükten kaldırıldı. “AB hukukunun ulus üstü karakteri” olarak isimlendirilen bu sisteme göre, bir Avrupa Topluluğu kuralı üye devletlerin iç hukuklarında doğrudan etki göstererek uygulanmakta ve bireyler de bu çerçevede kimi haklar kazanmaktadır (Demirel, 2006: 18).

İlk Avrupa Topluluğu olan AKÇT’nin bir diğer önemli özelliği de daha sonra AB’nin de kurumsal çerçevesini oluşturacak temel organları oluşturması olmuştur. Şöyle ki, Paris Antlaşması’na göre AKÇT’nin Bakanlar Konseyi, Yüksek Otorite, Adalet Divanı ve Ortak Parlamenterler Meclisi adı altında dört temel organı vardı. Bunlardan ilk üçü sırasıyla AKÇT’nin yasama, yürütme ve yargı işlevlerini gerçekleştirmekle sorumluydu. Bugün Avrupa Parlamentosu olarak isimlendirilen ve zaman içinde artan yeni yetkilere sahip olan dördüncü ana organ ise halklarının siyasi tartışma platformu olarak öngörülmüştü. Bu kurumsal yapılanma kimi değişikliklerle birlikte günümüzde de AB’nin bel kemiğini oluşturmaktadır.

Belirli bir sanayi sektörü özelinde başlayan Avrupa bütünleşmesi hareketi, istenilen çıktılardan alınması sayesinde kısa sürede genel olarak finansal sistemin tümünü kapsayan ulus üstü bir yapı kurma fikrini destekledi. Bu bağlamda daha sonra AB’nin temel bacaklarını oluşturacak olan Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kuran Roma Antlaşması da 1957’de aynı altı devlet tarafından imzalanarak yürürlüğe girdi. Üçüncü Avrupa topluluğu olan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu’nun da aynı tarihte kurulmasıyla günümüzdeki AB’nin temelleri atılmış oldu (Denk, 2016: 64).

3.4. Avrupa Ekonomik Topluluğu – Roma Antlaşması

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu kuran altı ülke, topluluğun kısa süre içerisinde beklentinin üzerinde bir başarı göstermesiyle birlikte aralarındaki ticareti ve dayanışmayı geliştirmek üzere fikir birliğine varmışlardır. Anılan altı ülkenin, Avrupa’nın siyasi bütünleşme düşüncesi üzerinde de hemfikir olması birlikte çalışmalarını kolaylaştıran bir etken olmuştur. Bununla birlikte kıtanın bütünleştirilmesinde ekonominin baş aktör rolü oynaması ve ekonomi yoluyla sağlanan bütünleşme zemini üzerine zaman içerisinde politik ve askeri alanlarda da bütünleşmenin inşa edilebileceği düşüncesi tarafların hemfikir oldukları diğer bir konu olmuştur (Harbrecht, 1984: 34).

Üye devletler arasında “Dört Özgürlük” olarak da isimlendirilen mal, hizmet, iş gücü ve sermayenin serbest dolaşımını sağlayarak ticaretin, ekonominin; bu sayede refahın artması hedefleyen Fransa, Almanya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve İtalya Roma’da 25 Mart 1957 tarihinde bir araya gelerek Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu (AET) kuran Roma Antlaşmasını imzalamışlardır (Woyke, 1995:54).

Roma Antlaşması’nın 2. maddesi AET'nin hedefini şu şekilde açıklar:

“Topluluğun görevi, ortak pazarın kurulması ve üye ülkelerin ekonomik politikalarının giderek yakınlaştırılması suretiyle Topluluğun bütünü içerisindeki ekonomik etkinliklerin uyumlu olarak gelişmesini, sürekli ve dengeli bir yayılmayı, yaşam düzeyinin hızla yükseltilmesini ve birleştirdiği devletler arasında daha sıkı ilişkileri gerçekleştirmektir.” (Tatoğlu, 2006: 17).

Topluluğun hedef ve görevleri ise şunlardır: (Tatoğlu, 2006: 18).

- Bir ortak Avrupa Pazarı’nı kurmak,
- Üyelerin ekonomi politikalarını yaklaştırmak,
- Üyeler arasındaki ilişkilerin ve yaşam düzeylerinin dengeli ve devamlı gelişmesini sağlamak,
- Ekonomik ve parasal birlik oluşturmak,
- Birlik vatandaşlığı kavramını oluşturmak,
- Hukuk ve iç işleri alanında daha sıkı işbirliğini gerçekleştirmek,
- İnsan haklarını topluluk hukukunun genel ilkesi olarak kabul etmek.

Hedeflere ulaşabilmek üzere Topluluğun Faaliyetleri;

- Üye ülkeler arasındaki ticarete vergi ve resimlerden arınmak;
- Miktar kısıtlamalarını kaldırmak;
- Bir ortak gümrük tarifesi (OGT) tesis etmek;
- Üretim faktörlerinin serbest dolaşımını sağlamak.
- Tarım, balıkçılık, ulaştırma, çevre alanlarında ortak politika belirlemek,

- Ortak pazar 'da rekabet ortamı yaratmak,
- Ulusal mevzuatların uyumunu sağlamak,
- Bir Avrupa Yatırım Bankası kurmak,
- Üye ülkelerin ekonomi politikalarında sıkı koordinasyonu sağlamak amaçlanmıştır.

AET'nin hedeflediği ekonomik birleşme çerçevesinde, örneğin ulaşım ve tarım politikalarının ortaklaştırılarak birbiriyle entegre edilmesiyle bütünleşik bir ekonomik alan oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaca ek olarak, asıl hedef ekonomide genel manada sağlanacak bir bütünleşmenin toplumsal refahın artısına neden olacağı, bunun da zamanla Avrupa kurumlarının meşruiyetini artırarak toplumsal ve siyasal bütünleşmeye zemin sağlayacağı öngörülmüştür (Denk, 2016: 66).

AET, gümrük birliği ve ortak pazar girişimleriyle 1986 yılında üye ülkeler arasında gümrük tarifelerini ve ürün kotalarını kaldırarak ticareti serbestleştirmiştir. Özellikle sanayi ürünlerine uygulanan tarifenin kaldırılması esastır. Benzer şekilde üye devletler arasında ticari kısıtlamaların kalkması, ortak dış tarifelerin belirlenmesi, mal, hizmet, iş gücü ve sermayenin serbest dolaşımına izin verilmesi sağlanarak ortak pazar oluşturulmuştur. Roma Anlaşması ile kurulan diğer bir kurum Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) olmuştur. Kurumun temel hedefi, atom enerjisinin barışçıl amaçlar için kullanımını sağlayacak nükleer endüstrinin kurulmasıdır. Messina'da, 1-2 Haziran 1955 tarihlerinde gerçekleştirilen konferansta Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ek olarak, temelleri atılması kararlaştırılan ikinci birlik olan EURATOM'un hayata geçişi; görece uzunca bir zaman alan görüşmeler ve uzmanlık gerektiren faaliyetlerin ardından 25 Mart 1957 tarihinde Roma'da imzalanan Antlaşma ile sağlanmıştır. EURATOM'un vizyonu, atom enerjisinin barış odaklı amaçlar ile kullanımını geliştirmek olarak ifade edilmektedir. Antlaşmanın 1. maddesi çerçevesinde EURATOM'un temel hedefi, nükleer endüstrinin hızla kurulması ve gelişmesi için gerekli koşulların yerine getirilmesi yolu ile üye ülkelerin hayat seviyelerinin yükseltilmesi ve diğer ülkeler ile ilişkilerin geliştirilmesi olarak özetlenmektedir (Howlett, 1990: 55).

3.5.Füzyon Antlaşması

8 Nisan 1965 yılında Brüksel'de imzalan Füzyon Antlaşması ile (Birleşme Antlaşması) Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi

Topluluğu için tek bir Konsey ve tek bir Komisyon oluşturularak bu topluluklar “Avrupa Toplulukları” adı altında anılmaya başlanmıştır.

Füzyon Antlaşması ile ek olarak, Daimî Temsilciler Komitesi (COREPER-I, COREPER-II) kurulmuştur. Bu kurum, AET Konseyinin çalışmalarına son şeklinin verilmesi görevini icra etmektedir (Coşkun, 2001: 62).

3.6. Avrupa Tek Senedi

Avrupa Tek Senedi (Single European Act), Avrupa Birliği tek pazarını ve Avrupa Politik İş Birliğini resmen başlatan Roma Antlaşması'nda köklü değişiklikler gerçekleştiren bir antlaşmadır. 2 Aralık 1985 tarihinde Lüksemburg'daki Avrupa Konseyi Zirvesi'nde, on üye devlet; Avrupa entegrasyon sürecinin canlandırılması konusunda Roma Antlaşması'nda değişiklik yapılması ve bir Avrupa Tek Senedi hazırlanması konusunda fikir birliğine varmışlardır. Senet 17 Şubat 1986 tarihinde Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Lüksemburg ve Portekiz tarafından Lüksemburg'da; 28 Şubat 1986'da Danimarka, İtalya ve Yunanistan tarafından Lahey'de imzalanmıştır. Antlaşma, Jacques Delors'un komisyon başkanlığı döneminde, 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Senet, Avrupa iç pazarının oluşturulmasıyla ilgili yürürlüğe girmiş en önemli belge olarak kabul edilmektedir (Dura-Atik, 2003:48-49).

Avrupa Tek Senet ile ortak pazar hedefi yeniden tanımlanmış, ekonomik bütünleşmeyle ilgili düzenlemeler yapılmış, Avrupa Parlamentosu'nun görev alanı genişletilmiş, yetkileri artırılmış, nitelikli oy çokluğu ile karar alma mekanizması getirilmiş, Avrupa Parlamentosu ve Konsey arasında yeni bir işbirliği süreci başlatılmış, Avrupa Parlamentosu'nun Topluluk mevzuatının oluşturulması sağlanmıştır (Karluk, 2002: 43).

1980'lerde Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında resmi bir serbest ticaret uygulaması olmaması Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeleri arasında hoşnutsuzluğa yol açmıştır. Dünyadaki durgunluk ve mali yükün paylaşımı konusundaki iç çekişmeler 1980'lerin başlarında bir "Avrupa karamsarlığı" havasının doğmasına neden olmuştur. Politikacılar ve iş adamları ülkeler arası ticaretin gelişmesi için çözüm yolları aramaktaydılar. Bu nedenle Avrupa içinde bir tek pazarın yaratılıp yaratılamayacağını araştırması amacıyla bir komisyon kurulmuştur. Komisyon çalışmaları daha ileri götürerek, bu amaca ulaşabilmek için gerekli

olabilecek adımların bulunması için çalışmalara başlamıştır. Sonuç olarak kurulan komisyon Avrupa Tek Senedi olarak imzalanan öneriyi ortaya koymuştur. İmzalanan senedin amacı Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında var olan ekonomik engelleri ortadan kaldırmak, uyumu arttırmak ve böylece Avrupa Birliği üyesi ülkelerde rekabet alanı oluşturmaktır. Senet ayrıca birliğin o zamanki kurumlarında da yenilikler gerçekleştirmiştir. 1992 yılına kadar tek pazara geçilmesi hedefi belirlenmiştir. Bu senet ayrıca, Avrupa Birliği'nin sonradan izleyeceği Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikasının da temeli olan Avrupa Politik İş Birliği kavramını resmen ortaya koymuştur (Tatoğlu, 2006: 22).

AB'nin ilk yıllarında ticari anlamdaki büyük sorunlarından biri milli pazarlarının bölünmüş vaziyette olması ve bu durumun maliyetlere olumsuz yönde yansımasydı. Avrupa'da bir iç pazarın oluşturulması hedefi Avrupa Toplulukları'nın kuran Roma Antlaşmasında belirtilmiştir. Avrupa Toplulukları Roma Antlaşmasında hedeflenen şekilde aralarında gümrük vergilerini kaldırmış ve dışarıdaki ülkelere ortak gümrük uygulamışlardır. 1973'te petrol fiyatlarının aşırı artmasıyla zaten zorluklar yaşamakta olan Avrupa ekonomisi bir zorluk daha eklenmiştir. Bu duruma ek olarak halihazırda ABD ile rekabet halinde olan Topluluk üyeleri 1970'ten sonra elektronik, iletişim ve teknoloji alanlarında büyük bir atılım yapan Japonya ile de rakip konuma gelmişlerdir. Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak AB ekonomisi 1980li yıllarda gitgide artan zorluklar yaşamaya başlamıştır (Denk, 2016: 67).

Meydana gelen ekonomik sorunlara bir çözüm olarak 12 Avrupa ülkesinin bölünmüş vaziyette olan piyasalarını birleştirmek varılan ortak kanı haline gelmiştir. Avrupa Tek Pazarı'nın gerçekleştirilmesiyle hedeflenen, 12 üye ülkenin 300 milyonu aşan nüfusu ile üretimi güçlendirmek ve rekabet gücüne sahip bir iç pazara sahip olmaktır. Avrupa'nın ekonomik sorunlarını çözmede yeterli olamayan Roma Antlaşması'nın içinde bulunan durumlara göre yenilenmesi ve daha etkin hale getirilmesi Avrupa Tek Pazarı'nın temel amacı olmuştur. Bu bağlamda Avrupa Tek Senedi, Avrupa Tek Pazarı'nın hukuki hükmü olan belgesi olma niteliği taşımaktadır (Dura-Atik, 2003:41-45).

İç pazarın oluşturulmasına duyulan ihtiyaç ilk defa 1983 Stuttgart Zirvesi'nde gündeme gelmiştir. İç pazar, Stuttgart Zirvesinde alınan ekonomik reform programının en önemli maddelerinden biri olmuştur. Bu kararla, Avrupa Toplulukları Konseyi, Komisyondan iç pazarın 1992 yılı sonuna kadar gerçekleştirilmesi için somut önerilerde bulunmasını istemiştir. Komisyon gelen talep üzerine; 14 Haziran 1985 tarihinde iç pazarın tamamlanması

ile ilgili olarak “Komisyon’dan Avrupa Konseyi’ne Beyaz Kitap” isimli çalışmasını Avrupa Konseyi’ne sunmuştur. Yine aynı tarihte, sınır hareketliliklerini kolaylaştırmak adına kontrollerin kaldırılmasına ilişkin Schengen Antlaşması; Belçika, Almanya, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda tarafından Schengen ’de (Lüksemburg) imzalanmıştır. Komisyon’un iç pazarın oluşumu ile ilgili Beyaz Kitap 28-29 Haziran 1985’te Milano’da bir araya gelen Avrupa Konseyi’ne üye devlet başkanları zirvesinde onaylanmıştır. Zirvede, ilgili alana dair yapılacak kurumsal reform için Hükümetlerarası Konferans toplanması kararlaştırılmıştır (Tatoğlu, 2006: 24).

“Beyaz Kitap” şeklinde anılan rapor ile; Avrupa Topluluğu’na üye ülkeler arasında iç sınırların mutlak suretle kaldırılmış, pratik olarak uygulanabilir bir Topluluk iç pazarının 1992 yılı sonuna kadar hayata geçirilmesi amacıyla mal, hizmet, kişi ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamak adına;

- Topluluk iç sınırında bireylerin tabi tutulduğu pasaport, bagaj ve polis kontrolleri ile mallara uygulanan miktara dair kısıtlamalar; bunların zaman alması, maliyetleri yükselterek rekabet gücünü olumsuz etkilemesi gibi fiziki engeller,
- Ticarete konu olan ürünlerin, kişilerin, hizmetlerin, sermayenin serbest dolaşımını engelleyen üye ülkelerin farklı yerel uygulamaları gibi teknik engeller,
- Üye ülkelerin katma değer vergisi, özel tüketim vergisi gibi dolaylı vergileme sistemleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanan mali engeller gibi ticareti sınırlayan çeşitli zorlukları ortadan kaldırmaya yönelik yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Karluk, 2002: 43-45).

Avrupa Tek Senedi, özetle serbest bir pazar içerisinde mal, hizmet, sermayenin serbest dolaşımını sağlamayı, ekonomik ve sosyal bir bütünleşme gerçekleştirmeyi, işçilerin çalıştıkları ortamda sağlık, güvenlik şartlarını iyileştirmeyi, bilimsel araştırma ve teknolojik gelişmeyi hızlandırmayı, ekonomik ve parasal birliği sağlamayı hedeflemiştir.

3.7.Maastricht Anlaşması

Sovyetler Birliği’nin 1991’de çözülmesiyle birlikte dönemin uluslararası yapısı mevcut olan iki kutuplu düzenden yeni bir döneme girmiş oldu. İkinci Dünya Savaşı başlangıç noktası olarak alındığında yaklaşık elli yıl etkisini gösteren Soğuk Savaş’ın sonlanması Avrupa’nın ABD ve Sovyetler Birliği etkisindeki politik yapısını derinlemesine

etkilemiştir. Avrupa kıtası anılan yıllar boyunca siyasi anlamda Doğu Blok'u ve Batı Blok'u olmak üzere bölünmüş bir yapıdaydı. Doğu Bloku, temelde Sovyetler Birliği'nin güdümündeki Doğu Avrupa'dan; Batı Bloku da ABD güdümündeki Batı Avrupa'dan başka bir yer değildi. Böylesine bölünmüş bir Avrupa kıtasının halkları bütünleşme ve yeniden birleşme taraftarıydılar (Mor, 2008: 505).

Avrupa Toplulukları'nın kurumsal ve politik anlamda yeniden aktifleştirilmesi doğrultusunda 1980'li yıllarda yürütülen faaliyetler, Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla Doğu ve Batı Almanya'nın 3 Kasım 1990'da birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte özgürleşen, demokratikleşen Doğu Avrupa ülkelerinin durumu Avrupa'yı Maastricht Anlaşmasına götüren önemli adımlardır. Avrupa'da meydana bu büyük değişimler neticesinde, Topluluğa üye devletler bütünleşmelerini ileri seviyeye taşıyacak adımları atmak için politik nüfuzlarını kullanmaya başlamışlardır.

Avrupa Toplulukları, kıtanın ekonomik kalkınmasına katkı sağlamasına rağmen üye devletlerde mali ve sosyal bütünleşmeyi daha ileri bir noktaya taşıma ihtiyacı görülmüştür. Bu ihtiyaç doğrultusunda Hükümetlerarası Konferans düzenlemesi gündeme gelmiştir. Avrupa'da bütünleşme hareketlerini destekleyen diğer bir etken ise Avrupa vatandaşlarının var olan ortaklık seviyesiyle tatmin olmamaları ve ortaklığı, bütünleşmeyi daha ileri bir seviyeye taşımak istemeleridir (Tatoğlu, 2006: 30).

1992 Maastricht Anlaşması esas itibariyle Avrupa Birliği'ni kurmayı hedefleyen bir anlaşma olarak hazırlanmıştır. Bu Birlik üç ana ayak üzerine kurulacaktır. Bunlar ekonomik ve parasal birlik, adalet ve içişleri bacağı ve son olarak ortak dış ve güvenlik politikası bacağıdır. Ekonomik ve parasal entegrasyon Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Toplulukları ile büyük oranda hayata geçirilmiştir. Adalet ve içişleri konusu da benzer şekilde Avrupalı devletlerin halihazırda birbirlerine yakın altyapıya sahip oldukları bir alandı. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ise bütünleşme sürecinde en çok üzerine çalışılması gereken konu olmuştur. Avrupa'nın entegrasyon sürecinde, "Avrupa Birleşik Devletleri" olarak bu süreci başarıyla tamamlamanın en önemli şekilde bağlı olduğu kritik başlık Ortak Dış ve Güvenlik Politikası denilebilir. Bu sebeple Maastricht Anlaşmasında ve bunu izleyen diğer anlaşmalarda en merkezi düzenleme konusu doğrudan ya da dolaylı bir şekilde siyasal bütünleşmeye yani bir anlamda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası boyutu ile ilgili olmuştur (Woyke, 1995:55).

Hukuki bağlamda Hükümetlerarası Konferanslar, üye devletlerarasında gerçekleştirilen birden fazla muhatabı olan müzakereler şeklinde yürütülmüştür, Avrupa’da bütünleşmenin sağlanması kapsamında ulusal çıkarlar arasında uzlaşma noktaları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda Altiero Spinelli’nin öncülüğünde 1984 yılında Avrupa Parlamentosu’nda üzerine uzlaşılan Avrupa Birliği Projesi bir yana bırakılırsa, Avrupa Birliği’nin gelişmesi konusunda en önemli faktör Başkan Delors’un önderliğindeki “Topluluklar Komisyonu” olmuştur (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 1993: 9-10).

10 Şubat 1991 tarihinde kabul edilen ve 7 Şubat 1992 tarihinde AB’ye üye ülkelerin Dışişleri ve Maliye Bakanları tarafından imzalanan Maastricht Antlaşması, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşma; tek bir Avrupa parasının (Avro) tedavüle girmesinin yol haritasını, takvimini ve şartlarını belirlemiştir. Bu çalışmalara ek olarak anlaşmada, Avrupa Toplulukları’nın bundan sonra da Avrupa Topluluğu olarak anılması, ancak Antlaşma ile başlatılan politik entegrasyon süreci vurgulanmak istenildiğinde, söz konusu kavramın Avrupa Birliği olarak ifade edilmesi fikrinde karara varılmıştır. Bundan dolayı Maastricht Anlaşması Avrupa Birliği Anlaşması olarak anılır olmuş ve bugünkü Avrupa Birliği’nin resmen kuruluşunu sağlamıştır (Dinan, 2004: 231-235).

Avrupa bütünleşmesine dair atılan adımlarda, Tek Senet Anlaşmasından sonra diğer önemli bir dönüm noktası olarak kabul gören Maastricht anlaşması ile Avrupa Toplulukları yeni bir oluşuma gitmişlerdir. Maastricht Anlaşması, “Avrupa Birleşik Devletleri” olarak adlandırılabilen bir birleşik devlet ile sonuçlanabilecek hukuki ve kurumsal altyapıyı oluşturma iradesini taşımaktadır. Bu anlaşma, bütünleşme sürecinde gerçekleştirilen anlaşmaları sona erdirmemekle birlikte ciddi değişiklikler yapan ve oldukça önemli yenilikler getiren, bir anlamda ileride tasarlanan bir AB Anayasasının öncüsü niteliğinde bir anlaşmadır. Gündeme gelen Avrupa Birleşik Devletleri’ni kurma fikri ile benzer bir amaç doğrultusunda anlaşmaya “Birlik Anlaşması” denilmiş ve bu tarihten itibaren de Avrupa Topluluğu kavramı yerine, örgüt için Avrupa Birliği ismi kullanılmaya başlanmıştır (Gerken, 1993: 28).

Maastricht Anlaşmasının Amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Dengeli ve sürdürülebilir ekonomik ilerlemeyi sağlamak, bu hedefi gerçekleştirmek için iç sınırların kaldırıldığı bir alan oluşturmak, tek bir para biriminin kullanıldığı parasal birliği kurmak,

- Ortak bir dış politika ve güvenlik politikası belirleyerek nihayetinde ortak bir savunma politikası oluşturmak ve bu konuda Avrupa Birliği'nin uluslararası alana kendi kimliği ile çıkmasını sağlamak,
- Avrupa Birliği yurttaşlığı sayesinde üye devletlerde yaşayan vatandaşların hak ve çıkarlarının daha güçlü biçimde korunmasını sağlamak,
- Adalet ve içişlerinde daha sıkı işbirliğini geliştirmek,
- Topluluk kazanımlarını korumak ve geliştirmek (Tekinalp, 2000: 15).

3.7.1.1.Maastricht Anlaşması'nın Getirdiği Yenilikler

3.7.1.1.1. Üç Sütun Teorisi

Üç Sütun Teorisi, Avrupa Birliği'nin üzerine temellerini kurduğu üç kritik alanı ifade eder. Bu sütunlar;

- Ekonomik ve Parasal Alan: Bu sütun, Gümrük birliği, ortak tarım politikası, ortak ticaret politikası, ortak sosyal politika, ortak sağlık politikası, ortak araştırma politikası, ortak çevre politikası, ortak tüketiciyi koruma politikası, ortak eğitim ve kültür politikası, ortak telekomünikasyon politikası ve nihayet ortak merkez bankası ve para birimi politikası gibi ekonomik bütünleşme alanlarından oluşmaktadır. Bu politikalar AB bölgesini ekonomik olarak entegre bir iç pazar haline getirmeyi hedeflemektedir.
- Adalet ve İçişleri Alan: İnsan ticareti, uyuşturucu ticareti gibi organize suçlarla ortak mücadele; ortak göç ve mülteci politikası, ortak hukuk ve ceza politikası, ortak kolluk gücü politikaları gibi Avrupa'yı içişleri çalışmalarında da entegre etmeyi hedefleyen işbirliği alanlarından oluşmaktadır. Anılan politikalara bakıldığında adalet ve içişleriyle ilgili uygulama ve kararlarda neredeyse tek devlet manasına gelebilecek bir bütünleşmeye gidilmek istendiği açık bir şekilde görülmektedir.
- Dış Politika ve Güvenlik Politikası Alanı: Dış politika belirleme ve uygulama sürecinde müşterek tutum ve davranışlarını geliştirmeye yönelik işbirliği; dünyada barışının teminine yönelik ortak çalışmalar, demokrasi ve insan haklarının yayılmasını ve konuya dair bilinç oluşturmasını sağlamak adına ortak bir dış politika hedefi haline

getirip bu alanda geniş çapta işbirliği yapmak, AB üyesi olmayan devletlere, bir dış politika aracı olarak, ekonomik yardımlar sağlamak; ortak güvenlik politikası olarak ortak bir ordu, güvenlik politikalarını Avrupa kıtası ölçülerinde değerlendirmek ve bu alanda ortak yaklaşımlar benimsemek, terörle ortak mücadele politikaları geliştirmek şeklindeki alanlarda işbirliğini hedeflemektedir. Anılan bu üçüncü prensip ile “AB Dış Politikası” diye ifade edilebilecek, uyumlu ve tek ses bir dış politika formülasyonunun amaçlandığı gayet açık bir şekilde görülmektedir. Anlaşma ile bütünleşme sürecinde ilk defa dış politika alanındaki işbirliğine, güvenlik politikasında işbirliği de eklenmiş olup böylece AB ortak savunma politikasına götürecekt güçlü bir temel atıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim, benzer şekilde takip eden dönemde Amsterdam ve Nice Andlaşmaları ile bu durum açıkça kendini gösterecektir (Remmert, 1994:160).

İfade edilen üç ana kurucu sütun üzerine inşa edilen “Avrupa Birleşik Devletleri” 1951’de AKÇT ile ilk temel taşı konulan Avrupa bütünleşme sürecinin tamamlanmasını ifade etmektedir. Avrupa entegrasyonu sürecinde bir yandan bütünleşmeyi tamamlayıcı bu büyük adımlar atılırken, diğer taraftan da coğrafi anlamda genişlemeyi tamamlayan büyüme adımları buna eşlik etmiştir. 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile yapılan katılım andlaşması sonucu 01.01.2005 tarihi itibarıyla AB üye sayısı on beşe yükselmiştir. Çoğunluğunu eski Doğu Avrupa ülkelerinin teşkil ettiği on iki aday ülke ile de Birliğe tam üyelik müzakerelerine başlanılmıştır. Anılan bu genişleme hareketi Avrupa’yı coğrafi olarak da birleştirme manasına gelmektedir (Mor, 2008: 521).

3.2.5.1.2 AB Vatandaşlığı

Maastricht Anlaşmasının şartlarına göre AB vatandaşlığını kazanabilmek için üye devlet vatandaşlığına sahip olmak gerekli ve yeterlidir. Bu anlaşmanın md 17(1)’in ikinci cümlesinde konuya, “*Birlik vatandaşlığı, ulusal vatandaşlığı tanımlar, fakat onun yerine geçmez*” şeklinde yer verilmiştir. Bahsi geçen prensip, AB vatandaşlığının; bağımsız nitelikte olmadığını, ulusal vatandaşlıktan izole birlik vatandaşlığının mümkün olmadığını, diğer bir deyişle yalnızca AB vatandaşlığına sahip olunamayacağını işaret etmektedir.

AB vatandaşlığı bireylere, üye ülkeler arasında vizesiz seyahat ve oturma hakkı, başka ülkelerde yaşayanlara yerel ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aday olma ve oy kullanma hakkı, yaşadığı veya bulunduğu ülkede; kendi ülkesinin diplomatik temsilcisi yoksa, o ülkedeki herhangi bir üye ülkenin diplomatik veya konsolosluk korumasından yararlanma

hakkı, toplulukla ilgili gerçek ve tüzel kişilerin doğrudan menfi etkilendiği durumlarda, Avrupa Parlamentosu Ombudsmanı'na başvuru hakkı sağlamaktadır (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2004: 31).

3.2.5.1.3 Ekonomik ve Mali Entegrasyon

Anlaşmanın para politikalarındaki temel amacı fiyat istikrarını temin etmektir. Anlaşmadaki finansal amaçlar bu hedef doğrultusunda şekillendirilir. Parasal birlik Anlaşmaya göre üç temel adım ile gerçekleştirilecektir. Bunlar;

- 1990'dan itibaren üç yıllık zaman diliminde üye ülkeler parasal politikalarında entegrasyon için gerekli tedbirleri alacaklardır.
- Ekonomik ve mali entegrasyonun ikinci aşaması 1994'ten itibaren dört yıllık bir periyodu kapsamaktadır. Bu aşamada Avrupa Para Enstitüsü merkezi Frankfurt, Almanya'da olmak üzere kurulmuştur. Enstitünün amacı Birliğe dahil olan ülkelerin merkez bankaları arasında koordinasyonu sağlamak, ülkelerin mali politikalarını koordine etmek ve tek para birimine geçiş ile ilgili hazırlıklar yapmak şeklindedir.
- Üçüncü aşamadaki en önemli adım ise 1999 yılından itibaren Birliğe üye 11 ülkede ortak para birimi olarak Euro kullanılacak ve paranın dolaşıma sürülmesi sağlanacaktır (Tekinalp, 2000: 18-20).

3.2.5.1.4 Eğitime Dair Düzenlemeler

Maastricht Antlaşması'nın eğitime dair önerdiği düzenlemeler;

- Eğitimin kalitesinin iyileştirilmesine katkıda bulunulacak,
- Bu hedef doğrultusunda üye devletler gereken koordinasyonu sağlayacak,
- Öğrenci ve eğitimcilerin üye ülkelerdeki eğitim kurumları arasında hareketliliği teşvik edilecektir (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2004: 14).

3.2.5.1.5 Kültürel Faaliyetlere Dair Düzenlemeler

Maastricht Antlaşması'nın 128. maddesine göre müşterek kültürel miras vurgulanmakla birlikte üye devletlerin kültürel gelişimine ve faaliyetlerine katkıda bulunulur, iyi uygulamalar teşvik edilir ve desteklenir. Anlaşma ile aynı zamanda Avrupa kamuoyunun

kültürel ve tarihi bilgisinin geliştirilmesi teşvik edilir, kıta çapında kültürel mirasların korunmasına destek verilir ve sanatsal, edebi eserlerin verilmesine ağırlık verilir (Tatoğlu, 2006: 36).

3.2.5.1.6 Adalet ve İçişleri Konusundaki Düzenlemeler

Maastricht Antlaşması ile ülkelerin içişlerine dair önerilen düzenlemelerden en önemlileri AB vatandaşlarının üye ülkeler arasında serbest dolaşımı, oturma ve çalışma iznine sahip olmalarını kapsamaktadır.

Konuya dair düzenlemeler getirilen diğer başlıklar ise ortak bir sığınmacı politikası, Birliğin dış sınırlarını korumaya ilişkin kurallar, AB'nin üçüncü ülkelere dair uygulayacağı göç politikası, kaçakçılıkla ortak mücadele, ceza hukuku üzerine birlikte çalışma, gümrük muhafazasına dair koordinasyon ve özellikle birden fazla ülkenin dahil olduğu adli vakalar için Avrupa Polis Teşkilatı (EUROPOL) kurulması, teşkilatın bilhassa terör, kaçakçılık, istihbarat ve sınır güvenliği konularında çalışması hedeflenmektedir (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2004: 15).

3.2.5.1.7 Tüketici Haklarına Dair Düzenlemeler

Maastricht Antlaşması'nın 129/a maddesinde “*üye devletlerin, tüketicilerin sağlığını, güvenliğini ve ekonomik çıkarlarını korumak ve uygun şekilde bilgilendirilmelerini sağlamak amacı ile sürdürdükleri politikayı destekleyen ve tamamlayan özel faaliyetler yürütür*” ifadesiyle tüketicinin nasıl korunacağı belirtilmiştir (Ülger, 2005: 50-51).

3.2.5.1.8 Trans – Avrupa Ağları

Antlaşma, Avrupa Birliği'nin iç sınırlarını kaldırmış ve bu sayede fiziki bir ulaşım ağının ülke sınırları engeline takılmadan üye devletler arasında işletilebilmesine olanak tanımıştır. Antlaşma anılan bu düzenlemelerle AB'de ülkeler arası ulaştırma, iletişim, enerji altyapılarını geliştirmek, Trans- Avrupa bağlarını kurmak, var olanları güçlendirmek amaçlanmıştır (Tatoğlu, 2006: 38).

3.2.5.1.9 Örgütlere Dair Düzenlemeler

Anlaşmanın örgütsel yapıya ilişkin getirdiği önemli düzenlemelerden biri Adalet Divanı'nın kurulmasıdır. Adalet Divanı, ülke bazında Sayıştay'ın yürüttüğü göreve benzer bir yapıda çalışan, AB çapında üst hukuki merci olarak görev yapan bir kurumdur. Kurum ile, AB'nin faaliyetleri daha sıkı bir denetime tabi olmuştur.

Benzer şekilde AB vatandaşlarının haklarının korunması amacıyla, AB'nin işleyişi hakkında şikâyette bulunma imkânı tanıyan ombudsman sistemi hayata geçirilmiştir. Maastricht Anlaşması ile adalet ve içişlerine dair koordinasyonu geliştirmek amacıyla Eşgüdüm Komitesi kurulmuştur. Anlaşma, Avrupa Komisyonu'na da bir takım değişiklikler getirmiştir. Komisyon'un başkan yardımcılarının sayısı düşürülmüş, görev süresi beş yıla çıkarılmıştır. Ayrıca Komisyon'a başkan atama yetkisi Parlamento'ya verilmiştir (Bozkurt, Özcan ve Köktaş, 2004: 19-21).

3.2.5.1.10 İnsan Haklarına Dair Düzenlemeler

İnsan hakları, Maastricht Anlaşması hükümlerince Avrupa Birliği Hukuku'nun temel prensibi kabul edilmiştir. Birlik ülkelerinin insan haklarına gereken saygıyı göstereceği ifade edilmiştir (Tekinalp, 2000: 20).

3.2.5.1.11 Endüstriye Dair Düzenlemeler

Maastricht Anlaşması'na kadar Avrupa Toplulukları döneminde endüstri faaliyetlerine ilişkin düzenlemeler mevcut değildir. Maastricht Anlaşması ile Birlik üyesi devletler sanayinin yapısal değişikliklere uyumunun iyileştirilmesi, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler başta olmak üzere tüm sanayi işletmelerinin desteklenmesi, işletmeler arası işbirliğine uygun ortamların hazırlanması, teknolojik yenilik, araştırma, kalkınma faaliyetlerinde iş birliğine gidilmesi üzerinde fikir birliğine varmışlar ve koordinasyon içerisinde çalışmalar yürütme taahhüdünde bulunmuşlardır (Ülger, 2005: 46).

3.8.Ortak Politikalar

Avrupa ülkeleri bütünleşmesinin daha kolay yürütülebilmesi için bir takım alanlarda ortak politikalar yürütme yoluna gitmişlerdir. Ortak politikalara dair fikir ilk defa organize şekilde Roma Antlaşması'nda gündeme gelmiştir. Ortak politika yürütme sürecinde üye

lkeler sahip oldukları egemenlik haklarının bir bölümlerini üst düzenleyici kurumlara devretmek durumunda kalmışlardır. Diğer bir anlamda ülkeler ortak politikaları kabul ederek ulus üstü kurumların hukuki yapılarını kabul etmişler ve ilgili alanlardaki düzenlemelere tabi olmuşlardır.

3.8.1.1.Ortak Tarım Politikası

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ortak politika yürüttükleri alanlardan ilki tarım sektörü olmuştur. İlk gündeme geliş zamanından günümüze değin Avrupa Birliği'nin ortak politikalar açısından en ehemmiyet verdiği konulardan biri ortak tarım politikaları olmuştur. Günümüzde Avrupa Birliği bütçesinin yaklaşık yarısını oluşturan tarım politikaları, Birlik tarafından ayrılan güçlü bir bütçe ile varlığını sürdürmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gıda kıtlığı ve dönemin nüfusunun büyük bir oranının tarım sektöründe çalışıyor olması Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ortak tarım politikalarına büyük önem vermelerini gerekli kılmıştır. Ortak tarım politikalarına duyulan ihtiyaa binaen Roma Antlaşması ile temel taslağı belirlenen Ortak Tarım Politikaları 1962 yılında uygulamaya geçirilmiştir (Gnuğur, 1998: 12).

Ortak Tarım Politikaları'nın amacı anlaşmada;

- Teknik ve bilimsel gelişimin teşvik edilmesi, işgücü başta olmak üzere tarımsal üretim faktörlerinin en etkili şekilde kullanılması ve verimliliğinin artırılması,
- Tarım sektöründe istihdam edilen nüfusun yaşam şartlarının ve gelirlerinin iyileştirilmesi,
- Piyasada istikrarın sağlanması
- Tarımsal rn arzının güvence altına alınması,
- Tarım ürünü fiyatlarının uygun seviyelerde tüketicie ulaştırılmasının sağlanması, maddeleriyle ifade edilmiştir (Tatoğlu, 2006: 44).

Ortak Tarım Politikaları üç ana prensip üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki "Tek Pazar" ilkesi olmuştur. Tek Pazar İlkesi temel olarak ye devletle arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımını ve ticaretini sağlamayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda ye devletlerde ortak fiyat ve rekabet düzenlemelerini, buna ek olarak tutarlı bir döviz fiyatlanmasını sağlamayı gerektirir.

İkinci önemli prensip ise “Topluluk Tercihii” ilkesi olarak yer almaktadır. Topluluk Tercihii İlkesi temel olarak Avrupa Birliği içerisinde üretilen tarım ürünlerine öncelik vermeyi hedefler. Bununla beraber Avrupa Birliği tarım ürünlerini Birlik sınırları dışından ithal edilen ürünlere karşı korumayı amaçlar.

Ortak Tarım Politikaları’nın nc temel prensibi ise “Ortak Mali Sorumluluk” ilkesidir. Ortak Tarım Politikaları tarafından yapılan tüm harcamaların Birlik yeleri tarafınca karşılanmasını öngörmektedir. Hedefi gerçekleştirme doğrultusunda Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu hayata geçirilmiştir (Tatoğlu, 2006: 45).

Birlik, Ortak Tarım Politikaları’nın karar alma sürecinde ye devletler üzerinde otoriteye sahiptir. Bu bağlamda Ortak Tarım Politikaları’nın fiyat oluşumunda Birlik tam yetki sahibidir. Komisyon karar alma sürecinde yasa yürürlüğe koyma, piyasaları denetleme ve ihtiyaç duyulması halinde yasa değişiklikleri yapma hakkına da sahiptir (Dura-Atik, 2003:262). Tarım ürünlerine ilişkin piyasa düzenlemeleri de Ortak Tarım Politikaları için önemli bir başlıktır. Piyasa düzenlemelerinin esas amacı ye ülkelerin oluşturduğu i piyasayı desteklemek, dış rekabete karşı tedbirler almaktır. Ortak piyasa düzenlemeleri temelde üç ana başlık altında yürütülmektedir. İç piyasada müdahale ismiyle anılan ilk başlık Birlik içinde fiyatların belirli bir düzeyin altına inmesini engelleyerek düşük fiyata karşı tedbir alır, bu sayede üreticiyi korumayı hedefler.

Dış rekabete karşı koruma regülasyonları ise ortak piyasa düzenlemelerinin ikinci önemli başlığıdır. Bu düzenlemeler altında düşük fiyatlı ithal tarım ürünlerine ilave gümrük vergileri getirerek fiyatların Birlik içerisindeki ürün fiyatlarıyla rekabet etmesini zorlaştırır. Ortak piyasa düzenlemelerinin son ana başlığı ise belirli ürünler için üreticiye direkt olarak destek sağlamayı ngren düzenlemelerdir. Bu başlık ile Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması kuralları uyarınca ithal ürünlere karşı doğrudan korunamayan tarımsal ürünler için üreticilere doğrudan yapılan yardımları uygulamaktadır (Dura ve Atik, 2003:265).

Kritik öneme sahip tarım ürünlerinin fiyatlarının belirli bir seviyenin altına düşmesini engelleyerek üreticilerin gelir seviyelerini korumak amacıyla Ortak Piyasa Düzenlemeleri 1962’den bu yana yürürlükte kalmaktadır. Bu amaç doğrultusunda pazara ve fiyat mekanizmalarına gereken müdahaleler yapılmaktadır. Düzenlemeler kapsamında uygulanan “Hedef Fiyat Politikası” ile üreticinin gelir seviyesini en ideal seviyede tutmak ve tüketicinin de fahiş fiyattan korunmasını sağlamak üzere fiyat oluşturma politikasıdır. Tarım rnlerinin

fiyatlarının belirli bir seviyenin altına inmesi halinde üreticiyi korumak amacıyla “Müdahale Fiyatı” adıyla anılan politikanın uygulanmasıdır (Nazlı ve Küden, 2012: 93-95).

Avrupa Birliği’ne üye devletler arasında, tarım sektörü için kritik öneme sahip iklim, coğrafi koşullar, yağış rejimleri gibi faktörler büyük farklılıklar gösterdiği için tarım ürünlerine uygulanacak pazar ve fiyat politikaları da farklılık göstermek durumunda kalmıştır. AB’nin anılan farklılıklar doğrultusunda izlediği politikalar da zaman içerisinde evrilmiştir. 1970’lerde yürütülen politikalar temelde bölgesel ve sektör bazlı farklılıkların en aza indirilmesine dair politikalar idi. 1980’lerde ise “bütünleştirilmiş kalkınma politikaları” şeklinde isimlendirilen politikalarla kapsamı geniş düzenlemeler hayata geçirilmiş, çevre bilincinin gündeme gelmesiyle birlikte bu alana ilişkin politikalar da uygulanmaya başlanmıştır (Dura ve Atik, 2003: 266-269).

Ortak Tarım Politikaları’nın ekonomik anlamda desteklenmesi ve Birliğe dahil bölgeler arasında kalkınma farklarının giderilmesi için Avrupa Ekonomik Topluluğu bütçesinden “Tarımsal Yönlendirme Garanti Fonu” ismiyle bir finansman kaynağı oluşturulmuştur. 4 Nisan 1967 tarihinde oluşturulan fon Birlik bütçesinin yaklaşık yarısına karşılık gelmektedir. Fonun büyük bölümü oluşturan kısmı fiyat ve pazar politikaları kapsamında yapılan zorunlu harcamaları finanse etmekte kullanılmaktadır. Fonun finansal olarak desteklediği bir diğer alan ise mesleki eğitim, eğitilmiş iş gücü oluşturma ve nitelikli insan kaynağı yetiştirme üzerine yürütülen faaliyetlerdir (Ekemen, 1999: 12).

Reform hareketine ilk defa 1968 yılında tanık olan Ortak Tarım Politikalarında, tarım ürünlerine olan ihtiyacın üretimden oldukça az olması sonucu anılan reform girişimleri uygulanmaya başlanmıştır. Mansholt Planı olarak isimlendirilen reform uygulamaları, 5 milyon hektar tarım arazisinin işlenmemesini, 5 milyon çiftçinin tarımsal üretimi durdurması ve küçük işletmelerin üretimi bırakmasını öngörmüştür. Plan, en güçlü şekilde Fransa tarafından olmak üzere Avrupa ülkeleri genelinde eleştirilmiş ve kabul edilmemiştir. Aynı taslağın hükümleri yumuşatılarak daha uygulanabilir hale getirilmiş ve reform hareketlerinin temelini oluşturmuştur. Bu reform girişimlerinden ilki 1970’li yıllarda süt ve süt ürünleri pazarında meydana gelen ürün fazlalığı sorununu çözmeye yönelik “Ortak Sorumluluk Vergisi” uygulamasıdır. Tasarı, üretici üzerinde oluşan maliyet yükünün paylaşılması fikri üzerinde inşa edilmiştir. Kayda değer ikinci reform uygulaması ise “Garanti Eşiği” olarak isimlendirilmiştir. Reform uygulamasında amaç üretim fazlalığı olan ürünlerin üretim hacmini, tüketim miktarını ve muhtemel ihracat miktarını göz önünde bulundurarak üretim

için bir üst limit belirlemiştir. Garanti eşliğinin, dönemin arz, talep ve pazar dinamikleri gerçeklerine göre yüksek bir seviyede kalması sebebiyle başarı gösterememiştir (Tatoğlu, 2006: 49).

3.8.1.2.Ortak Rekabet Politikası

Avrupa Birliği ekonomik ideolojisinin en önemli başlıklarından biri serbest rekabet yaklaşımıdır. Roma Antlaşması'nda serbest ticareti ve rekabeti teşvik etmek adına şu maddelere yer verilmiştir;

- Rekabeti sınırlayan ve mevcut rekabet şartlarının kötüye kullanımını engellemek,
- Şirketler arasındaki birleşmenin tröst oluşumuna dönüşmesini engellemek,
- Sektörlerinde tekel oluşturmuş şirket veya grupların özelleştirilmesi,
- Devlet yatırımlarının takip edilmesi.

Rekabet politikasının temel amacı dünyada olduğu gibi Avrupa bölgesinde de son kullanıcıya kaliteli, makul fiyatlı hizmet ve mal temini sağlamaktır. Bu amaca ek olarak kanuni düzenlemeler eliyle üreticiler arasında adil rekabeti sağlamak, üçüncü ülkelere kaliteli ve rekabetçi fiyattan mal ihraç etmek de önemli amaçlardandır (Ülger, 2005: 40).

3.8.1.3.Ortak Sanayi Politikası

Avrupa ülkelerini ilk defa organize şekilde bir araya getiren 1957 Roma Antlaşması'nda ortak sanayi politikalarını kapsayan herhangi bir düzenleme bulunmamaktaydı. Avrupa Birliği'nin gerçek anlamdaki ilk müşterek sanayi politikası 1970'te gündeme gelmiştir. 1992 yılında Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği üye ülkeleri sanayinin gelişmesinde ve özellikle dış pazarda rekabet gücünü artırma hususunda işbirliği yapma yoluna gitmişlerdir. Avrupa Birliği sanayi anlamında Amerika ve Japonya gibi dönemin şartlarında da güçlü olan ülkelere geri kalmamak amacıyla "Avrupa Teknolojik İşbirliği Ajansı"nı kurma yoluna gitmiştir. Ajans ilk etapta KOBİ olarak bilinen küçük ve orta büyüklükteki işletmelere yardım etmek üzere faaliyete geçecektir.

Avrupa Birliği sanayi politikası ilk etapta halihazırda işlemekte olan geleneksel sanayi sektörlerine yatırım yapmayı ve buna ek olarak katma değeri yüksek, ileri teknoloji ürünü sanayi dallarını geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, sanayi politikası kapsamında gerçekleştirilen bazı projeler şunlardır;

- Avrupa İletişim Teknolojileri Programı (ESPRIT),
- Avrupa Haberleşme Teknolojileri Araştırma ve Geliştirme Programı (RACE),
- Avrupa Ekonomik İşbirliği Ajansı (EUREKA) (Tatoğlu, 2006: 53)

3.8.1.4.Ortak Enerji Politikası

Esasen Avrupa ülkelerinin bir topluluğa, oradan da Avrupa Birliğine varan organizasyon ve işbirliği çalışmalarının başlangıcı kömür madenleri üzerinde müzakere yoluyla anlaşmaya varma girişimleriydi. Kısaca organizasyonu, kurumsal yapısı, kapsam ve yetkileri gittikçe genişleyen ve Avrupa Birliğine dönüşen iş birliklerinin başlangıcı olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulan ilk enerji topluluğu olma niteliğini taşımaktadır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kuruluşundan sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu bünyesinde kurulan enerji politikaları 1973 küresel petrol krizinden sonra ivme kazanmıştır.16 Eylül 1986 yılında aldığı kararla, Konseyin amacı Avrupa'da kendi kendine yeten bir enerji arzı sağlayacak altyapıyı ve gerekli donanımları kurmaktır (Dura-Atik, 2003: 291).

Enerji Şartı Antlaşması (Energy Charter Treaty) 17 Aralık 1994'te Lizbon'da imzalanmış ve 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Enerji Şartı Antlaşması, enerji sektöründe uluslararası işbirliğini destekleyen çok taraflı ilk belge olarak uluslararası hukukta önemli bir yere sahiptir. Enerji Şartı Antlaşmasına toplamda 51 ülke ve Avrupa Toplulukları taraf olmuştur. Türkiye, Antlaşmayı 17 Aralık 1994 yılında imzalamıştır (Sussman, 2006: 12).

Dünya ekonomisinin sürekli olarak gelişmekte olması, gelişen toplumların enerji taleplerinin artması ve sanayinin yoğun enerji ihtiyacının bulunması enerji sektöründe uluslararası işbirliğine ihtiyaç doğurmuştur. Ulusal sınırları aşan enerji işbirliğinde birden fazla tarafı bulunan hukuki yapıyı oluşturan Enerji Şartı Antlaşmasında enerji sektöründe, yatırım, ticaret, rekabet ve çevreyi ilgilendiren konular regüle edilmektedir. Antlaşma, buna ek olarak enerji verimliliği meselesi ile ilgilenmekte ve fikir ayrılıklarına çözüm yollarına ilişkin hükümler de içermektedir. Antlaşma uluslararası enerji işbirliğini teşvik etmeyi ve kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Antlaşmada sürdürülebilir kalkınma ve ulusal kaynaklar üzerinde devlet egemenliği ilkelerine saygı gösterilirken enerji arzı güvenliğinin gelişmesine yardımcı olmaya çalışılmaktadır (Chalker, 2006: 435-458).

3.8.1.5. Ortak Sosyal Politika

Avrupa Birliği, kuruluş felsefesi gereği insan odaklı politikalar yaklaşımını büyük önem atfettiği konulardan biri olarak görmüştür. Benzer şekilde, çalışan- iş veren ilişkileri, çalışma hayatının düzenlenmesi, çalışan yaşam kalitesinin ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi Birliğin sosyal politikalarının gündeminde olan önemli başlıklardır.

Roma Antlaşması, Avrupa Birliği'ne sosyal politikalar açısından belirli çalışmalar, politikalar ve yol gösteren düzenlemeler miras bırakmıştır. 1989 yılında Avrupa Sosyal Şartı'nın kabul edilmesiyle birlikte Avrupa Toplulukları ortak bir sosyal politika benimsemiş olmuştur. Avrupa Birliği Sosyal Şartında kabul edilen önemli maddeler şu şekilde sıralanabilir;

- Üye devletlerde çalışma serbestliği,
- Adil ücret politikası,
- Çalışma şartlarının iyileştirilmesi,
- Sosyal güvenliğin iyileştirilmesi,
- Mesleki ve teknik eğitim,
- İşyeri iş güvenliği,
- Çocukların ve gençlerin korunması,
- Emeklilik sonrası yaşam şartlarının iyileştirilmesi gibi düzenlemeler ve iyileştirmeler gündeme alınmıştır (Ülger, 2005: 49).

3.8.1.6. Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

Avrupa Birliği'nin Ortak Dış Güvenlik Politikası ilk etapta yalnızca devletler arası koordinasyon ile yürütölmüş, resmi bir sürece dahil olmamıştır. Dolayısıyla Topluluğun yetki alanı dışına kalmıştır. Bu durum 1992 Maastricht Antlaşmasıyla değişmiş, Avrupa Birliği Ortak Dış Politikası belirli hükümlerle düzenleme altına alınmıştır. AB Ortak Dış Güvenlik Politikası ilgili hükümlerince amaçları şu maddelerle sıralanmıştır;

- Birliğin ortak değerlerini, çıkarlarını korumak,
- Birlik ve üye devletlerin güvenliğini sağlamak,
- Birleşmiş Milletler Sözleşmesi hükümleri uyarınca uluslararası barış ve güvenliği sağlamak,

- Uluslararası işbirliğini geliştirmek,
- Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, temel özgürlükleri geliştirmektir (Tatoğlu, 2006: 55).

3.9.AVRUPA TOPLULUKLARI'NIN GENİŞLEME SÜRECİ

Altı ülkenin Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurarak bugünkü temellerini attığı Avrupa Birliği, birbirini takip eden çeşitli genişleme ve bütünleşme süreçlerinden geçerek, pek çok alanda ortak politikalar uygulayan 27 üyeli uluslar üstü bir yapıya dönüşmüştür. Bu süreç içinde AB her biri farklı nitelikte yeni üye devletleri bünyesine katarak siyasi, ekonomik ve jeopolitik açıdan çok daha güçlü bir Birlik haline gelmiş ve bu vesileyle uluslararası sistemdeki etkinliğini artırmıştır. Tarih içinde hem AB'nin dönüştürücü gücünü çevresine yayması bakımından, hem de AB'nin içsel dönüşümünde büyük role sahip olması bakımından, genişleme politikası AB literatüründe sıklıkla en önemli ve en başarılı dış politika aracı olarak anılmaktadır.

AB'nin genişleme politikası, Birliğin derinleşme sürecine paralel olarak ve her yeni genişleme dalgasıyla birlikte yeniden şekillenerek bugünkü halini almıştır. Özellikle Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin üye olduğu son genişleme dalgası, genişleme politikasının şu andaki şeklini almasında öncü adım olmuş ve "koşulluluk" ilkesinin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Katılım koşulluluğu kısaca AB'ye üye olmak için başvuran ülkelerin, üyelik öncesinde yerine getirmesi için üstlenmesi gereken yükümlülükler bütünü olarak tanımlanabilir.

1993 yılında yapılan Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen ve "Kopenhag Kriterleri" olarak bilinen kriterler, Birliğe üye olmak isteyen ülkeler açısından temel bir kılavuz niteliği taşımaktadır. AB aday ülkelerle müzakerelere başlamaya ilişkin kararı, Kopenhag "Siyasi" Kriterleri olarak bilinen; demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlık haklarını güvence altına alan kurumların mevcudiyeti koşullarının yeterli ölçüde karşılandığına kanaat getirmeden almamaktadır. Öte yandan 15-16 Aralık 1995 tarihinde gerçekleştirilen Madrid Zirvesi'nde, Birliğe üye olacak ülkelerin sadece AB müktesebatını iç hukuklarına aktarmakla sorumlu olmadıkları, aynı zamanda uyumlaştırdıkları mevzuatı

uygulamaktan sorumlu idari ve hukuki yapıları oluşturmakla da yükümlü oldukları belirtilmiş ve bu yükümlülük yeni bir katılım koşulu olarak sunulmuştur. İdari kapasite kriteri olarak adlandırılan bu koşul, Madrid Kriteri olarak da anılmaktadır (Schütze, 2021:135-140).

Kopenhag Kriterleri ve Madrid Kriterine ek olarak Gündem 2000’de iyi komşuluk ilişkileri tesis etme de bir katılım koşulu olarak sunulmuştur. Buna göre, tüm aday ülkeler Birliğe katılımlarından önce kendi aralarındaki ve üçüncü ülkelerle olan sınır ihtilaflarını çözmeli, gerektiğinde Uluslararası Adalet Divanı’na başvurmalıdırlar. Bunlara ek olarak, Hırvatistan ve ülkemizin müzakerelere başlamasıyla, her biri AB’nin farklı politika alanlarını temsil eden ve “fasıl” olarak anılan müzakere başlıklarının açılıp kapanması için de Avrupa Komisyonu “teknik kriterler” getirmeye başlamıştır. Açılış ve kapanış kriterlerinin aday ülkelere iletilmesi ve bunların yerine getirilip getirilmediğinin değerlendirilmesi esnasında oluşan prosedürler de katılım sürecinin bugünkü şeklini alması için önemli bir aşamayı teşkil etmiştir (Leucht, 2020: 40-51).

Halihazırda adaylığı devam eden Batı Balkan ülkelerinin müzakere sürecinde ise Komisyon 23.Yargı ve Temel Haklar ile 24. Adalet Özgürlük ve Güvenlik fasıllara ilişkin yeni bir yaklaşım geliştirmiştir. “Yeni Yaklaşım” çerçevesinde, müzakerelere başlayan aday ülkeye gerekli reform programını oluşturması için yeterli zamanın sağlanması amacıyla, 23 ve 24. fasılların mümkün olduğunca erken bir aşamada ele alınması ve müzakere süreci boyunca açık kalması; bu fasıllardaki ilerlemenin genel müzakere sürecindeki ilerlemenin gerisinde kalması durumunda diğer fasılların açılması ve kapanmasına müdahale edilebileceği kararlaştırılmıştır (Schütze, 2021:135-140).

Bununla birlikte AB aday ülkelere üyelik öncesi yerine getirmelerini beklediği koşullar sunmakla kalmamış, özellikle aşağıda ele alınacak olan 5. Genişlemeden bu yana aday ülkelerin üyelik koşullarını karşılamak için yapmakla yükümlü olduğu çalışmalarını sistematik olarak çeşitli toplantılar, belgeler ve izleme mekanizmalarıyla yönlendirmiş ve değerlendirmiştir.

Son olarak, 5 Şubat 2020 tarihinde Avrupa Komisyonu “Katılım Sürecini Zenginleştirmek: Batı Balkanlar için Güvenilir bir AB Perspektifi” bildirimini hazırlayarak genişleme politikasında ciddi yönetsel değişikliklere gitmiştir. Kuzey Makedonya ve Arnavutluk’un katılım süreci için geçerli olan, Sırbistan ve Karadağ’ın ise tercihinin bırakılan yeni yöntem, üye devletler tarafından 25 Mart 2020 tarihli AB Genel İşler Konseyi

Sonuçlarında onaylanmıştır. 15 Mayıs 2020 tarihinde ise Karadağ, AB'nin genişlemedeki yeni yönteminin parçası olmayı kabul ettiklerini açıklamıştır (Panagiotou, 2021: 219-225).

3.10. Birinci Genişleme Dalgası- 1973

Avrupa Toplulukları'nın Avrupa ülkelerini bir araya getirme konusundaki başarısı ve kurulan işbirliğinden bütün ülkelerin istifade ediyor olması ilk etapta Avrupa Topluluğuna dahil olma konusunda isteksiz bir tutum sergileyen diğer ülkeleri Topluluğa girme sürecinde motive etmiştir.

Bu duruma ilk örnek dönemin başbakanı Macmillan öncülüğünde İngiltere'den gelmiş ve Macmillan, İngiltere Parlamentosu'ndan yetki alarak üyelik görüşmelerini 31 Temmuz 1961 yılında başlatmıştır. Parlamento'da yapılan oylama sonucunda Liberal Parti sürece destek vermiş, İşçi Partisi ise çekimser kalmıştır. İngiltere Parlamentosu'nda sürecin uzaması üzerine Macmillan İngiltere'nin Avrupa'da kurulan birliğe dahil olmak istediğini duyurmuş ve müzakerelere resmen başlamıştır. İngiltere'nin ilk başvurusu Fransız Cumhurbaşkanı De Gaulle 'ün 14 Ocak 1963 yılında verdiği basın açıklamasındaki vetosu ile olumsuz sonuçlanmıştır. (Karluk, 2002: 13).

İlk başvurusu olumsuz karşılanan İngiltere, 1967 yılında ikinci başvurusunu İrlanda ile gerçekleştirmiştir. Yine aynı yıl içerisinde Danimarka da Avrupa Toplulukları'na katılmak üzere girişimde bulunmuştur. İngiltere ve Danimarka'nın başvurularını takiben, birkaç ay sonrasında Norveç de Avrupa Topluluklarına başvuruda bulunmuştur. Fransa adına De Gaulle bütün ülkelerin başvurularını bu defa veto etmemiştir. Ancak, Avrupa Toplulukları'na İngiltere'nin dahil olması için Toplulukta yapısal bir reforma gidileceğini ifade etmiştir. Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle, anılan reform ile Avrupa Toplulukları'nın bir serbest ticaret bölgesine evrileceğini belirtmiştir. Bu sebeple De Gaulle, 27 Kasım 1967 tarihinde İngiltere'nin katılımını ikinci kez veto etmiştir (Dura ve Atik, 2003:207).

1970 yılında seçimden yeni çıkmış olan İngiltere hükümetinin gündemine tekrar Avrupa Toplulukları'na giriş gelmiştir. Edward Heath hükümeti önderliğinde 30 Haziran 1970 tarihinde İngiltere'nin Avrupa Topluluklarına dahil olma süreci Lüksemburg'da yeniden başlamıştır. Görüşmeler kısmen başarıyla sonuçlanmış, beş yıllık bir süre dahilinde intikal aşaması belirlenmiştir. 22 Ocak 1972 tarihinde Brüksel'de imzalanan bir anlaşma ile İngiltere Avrupa Toplulukları'na dahil olmuştur. İngiltere ile benzer bir sürece tabi olan İrlanda, Danimarka ve Norveç de Avrupa Toplulukları'na üye olmuşlar ve bu sayede Topluluğun üye

sayısı 10'a ulaşmıştır. İrlanda, İngiltere ve Danimarka üyeliğe dair sorumluluklarını yerine getirebilmek için beş yıllık bir adaptasyon sürecine girmişlerdir. Ticaret serbestliği, belirlenen uyum sürecinde çözülmesi gereken konuların başında gelmektedir. Avrupa Toplulukları'nın birinci genişleme dalgası üye ülkelere özellikle ekonomi alanında büyük katkılar sağlamıştır (Tatoğlu, 2006: 59).

Ancak, özellikle 1970'lerde etkisini gösteren küresel petrol krizi dünya ekonomisinin pozitif seyreden gidişini aksatmıştır. Krizin etkisiyle topluluğa üye ülkeler muhafazakâr politikalar izleme yoluna gitmiş, bu sebeple ülkeler arası ekonomik faaliyetler gerilemiş ve ekonomik durgunluk kendisini gösterir hale gelmiştir. Topluluğa üye ülke sayısının yükselmesi karar alma sürecinde fikir ayrılıkları yaşanmasına ve karar mekanizmasında aksaklıklara yol açmıştır. Bu duruma ek olarak anılan yıllarda Topluluğun bütçesinin büyük çoğunluğu tarım sektörüne ayrılmıştır. İngiltere ekonomisinde tarımsal faaliyetlerin ağırlığının diğer üye ülkeler kıyasla düşük oranda kalması, İngiltere'nin topluluktan görece düşük bir finansal destek almasına yol açmıştır. Ayrıca İngiltere'nin dış ticaret faaliyetlerinin çoğunluğunu Commonwealth ülkeleriyle gerçekleştirmesi, bu ticaretle kazanılan verginin ise Topluluğun ortak bütçesine gitmesi ve bu gelirden İngiltere'nin küçük bir pay alıyor olması konuya ilişkin rahatsızlıklara sebep olmuştur (Dura ve Atik, 2003:209).

3.11. İkinci Genişleme Dalgası - 1981

Roma Antlaşması'nın hayata geçişinden takriben iki yıl sonra Yunanistan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üye olmak için başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru ile Yunanistan kurucu ülkelerden sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu'na başvuran ilk ülke olmuştur. Topluluk ve Yunanistan arasında ortaklık görüşmeleri 10 Eylül 1959 yılında başlamıştır. Müzakereler neticesinde Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Yunanistan 1961 yılında Atina'da Atina Anlaşması olarak anılan bir ortaklık anlaşması imzalamışlardır. Anlaşma 1962 yılında yürürlüğe girmiştir (Karluk, 2002: 15).

Yunan askerince 1967 yılında hükümete karşı gerçekleştirilen darbe neticesinde Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğuyla yürümekte olan işbirliği ve müzakere süreci askıya alınmıştır. 20 Temmuz 1974'te darbe rejiminin görevden düşmesi ile hükümet yeniden demokrasiyi ele almış ve Toplulukla eşgüdümlü görüşmeler yeniden başlamıştır. Meydana gelen olumlu gelişmeler neticesinde Yunanistan 1975'te asil üyelik amacıyla Topluluğa yeniden başvurmuştur. Ancak bu sefer ise ekonomik yetersizliği gerekçe

gösterilerek başvuru reddedilmiştir. Komisyonun, Yunanistan'ın başvuru reddine ilişkin hazırladığı rapor Konsey'de ele alınmış, ret gerekçesinin politik olduğu yönünde görüşün baskın olmasıyla karar onay şeklinde revize edilmiştir.

Yunanistan'ın Topluluğa tam üyelik işlemleri hızlandırılmış, müzakereler 1976 yılında başlamış ve tam üyelik anlaşmasının 1979'da imzalanmasıyla süreç nihayete ermiştir. Topluluğa önceki yıllarda katılan İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç gibi Yunanistan için de beş yıllık bir adaptasyon süreci belirlenmiş, bu zaman zarfında gümrük vergileri kaldırılmış ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun benimsediği ortak gümrük sistemine adapte olması hedeflenmiştir. Bu çalışmalar kapsamında 1988'de belirlenen uyum sürecinin sonlanmasıyla Yunanistan serbest dolaşım hakkına sahip olmuştur (Tatoğlu, 2006: 61).

Ekonomik potansiyelinin üye ülkelere kıyasla zayıf kalması, nüfus ve toprak büyüklüğü açısından da geride kalıyor olması Yunanistan için problemlere sebep olmamıştır. Buna rağmen, Yunanistan Komisyonca sunulan rapor neticesinde ortak para politikası olan Euro'ya geçiş sürecinde gereken şartları sağlayamayan tek ülke durumuna gelmiştir (Dura ve Atik, 2003:210).

3.12. Üçüncü Genişleme Dalgası - 1986

Üçüncü genişleme dalgasında, Topluluğa dahil olma girişiminde bulunan ilk ülke olma özelliğine sahip olan İspanya görece büyük ekonomisiyle de Topluluk için değerli bir kazanç olacaktır. İspanya, Topluluğa entegrasyon sürecine 1962 yılında başlamış, 1967-1970 yılları arasında ise ağırlığı ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi olan bir anlaşma üzerine çalışmışlardır. Ticari faaliyetler üzerine yoğunlaşan çalışmaların sonunda 1970 yılında Topluluk ve İspanya arasında bir ticaret anlaşması imzlanmış ve anlaşma aynı yıl uygulamaya alınmıştır. Anılan bu başarılı adıma ve işbirliğine ek olarak İspanya içişlerinde de demokratikleşme sürecine gitmesiyle Topluluğa asil üyelik çalışmalarını hızlandırmış, 1977 yılında Avrupa Toplulukları'na tam üye olmak üzere müracaat etmiştir (Karluk, 2002: 16-17).

İspanya'nın toprak büyüklüğü, nüfuzu ve dönem şartlarında içerisinde bulunduğu zayıf ekonomik durum nedeniyle Topluluğa tam üyelik müzakereleri zor geçmiş ve zaman zaman sonlanma noktasına gelmiştir.

Topluluk Konseyi İspanya'nın başvuru evraklarını 1977 yılında Komisyon'a sevk etmiş ve Roma Anlaşması'na kararlaştırılan üyelik süreçlerinin başlatılmasına hükmetmiştir.

Komisyon kısa bir süre içerisinde İspanya'nın Topluluğa dahil olmasına ilişkin pozitif bir karar vermiştir. İspanya ve Topluluk arasında üyeliğe ilişkin nihai görüşmeler Kasım 1979'da başlamış, Haziran 1985'te Madrid'de imzalanan üyelik anlaşmasıyla İspanya Avrupa Topluluklarına resmen asil üye olmuştur (Zimmerman, 1998: 34).

Topluluğa önceki yıllarda dahil olmuş ülkeler gibi İspanya için de yedi yıllık bir adaptasyon süreci belirlenmiştir. Bu adaptasyon sürecinde İspanya ve Avrupa Toplulukları için ticarete konu olan bazı kritik mallarda ithalat kotaları konmuştur. Tarım sektörü için ise on yıllık bir uyum süreci planlanmıştır. İspanya'nın tarım sektöründe büyük bir üretici olması Ortak Tarım Politikaları direkt olarak etkilemiş ve Avrupa Toplulukları bütçe planlamasında revizyona gidilmeyi gerektirmiştir. Her iki uyum sürecinin sonlanması ile İspanya 1992 yılında serbest ticaret hakkına kavuşmuştur (Andersen, 1991: 181).

Portekiz ise Avrupa Topluluğu'na katılma sürecinden önce 1974'yeni kurulan hükümet ülke ekonomisini belirli bir seviyeye ulaştırabilmek için Avrupa Toplulukları'ndan mali yardım almak zorunda kalmıştır. Anılan yardımlar doğrultusunda, 1979'da imzalanan protokol ile Portekiz endüstrisine yönelik koruma tedbirleri planlanmıştır. Benzer şekilde 1981 yılında Portekiz ve Avrupa Toplulukları arasında imzalanan diğer bir mutabakat ile Portekiz'e direkt parasal yardımlar yapılması öngörülmüştür. Teşvikler ve sanayi destekleri akabinde 1985 tarihinde Lizbon'da imzalanan üyelik anlaşmasıyla Portekiz 1986 yılında Avrupa Toplulukları'nın tam üyesi olmuştur. Evvelki üyeler gibi Portekiz için de yedi yıl sürecek bir adaptasyon periyodu öngörülmüş, bu süreç sonunda, 1992 yılında ülke serbest dolaşım hakkına sahip olmuştur (Karluk, 2002: 16-17).

İspanya'nın Topluluğa girişi ardından Portekiz'in de üyeliğiyle Topluluk kıtanın güney bölgesine doğru bir büyüme hareketine sahne olmuştur. Bu büyümeyi eleştirenler Topluluğun tamamen bir serbest ticaret bölgesine dönüşeceğinden ve kuruluştaki niyetin bozulacağından kaygı duyduklarını belirtmişlerdir. Bu görüşün aksine Topluluğun genişlemesini ve yeni üye kazanmasını destekleyen grup ise bu büyümenin topluluğa üye bütün devletler için kazanç anlamına geleceğini savunmaktaydılar. Portekiz ve İspanya'nın katılımıyla Avrupa Topluluğu üye ülke sayısı, kuruluşundaki rakamın iki katına ulaşmış, bu durum ise doğal olarak fikir ayrılıklarına ve zaman zaman yönetimsel zorluklara sebebiyet vermiştir. Anılan her iki ülkenin tarımsal faaliyetlerinin Topluluk ölçeğinde büyük oranda olması Ortak Tarım Politikalarında uyum problemlerini meydana getirmiştir.

3.13. Doğu ve Batı Almanya'nın Bütünleşmesi

İkinci Dünya Savaşı neticesinde Almanya, Doğu ve Batı Almanya olmak üzere ikiye bölünmüştü. 1961 tarihinde her iki ülke arasında sınırlar kapatılmış ve ülkeler birbirlerinden tamamen izole olma yoluna girmişlerdir. Uluslararası ilişkiler literatüründe büyük öneme sahip “Demirperde” adlandırması, İngiltere başbakanı Churchill tarafından Doğu ve Batı Almanya'yı ayıran duvara itafen kullanılmıştır. Berlin duvarı yada Demirperde dönemin uluslararası ilişkilerinde ve politikasında büyük kutuplaşmaya sebep olmuş Doğu Blok'u ve Batı Blok'unu fiziksel olarak ayıran, metafor olarak da kullanılan duvarın fiziki yapısıdır. Berlin duvarı Soğuk Savaş yılları boyunca politik kutuplaşmanın simgesi olmuştur.

Duvar, yapılışını takip eden 28 yılın sonunda küresel uluslararası ilişkilerin büyük oranda değişmesiyle 9 Kasım 1989 yılında yıkılmış, 1990 yılında ise bölünmüş vaziyette olan Doğu ve Batı Almanya yeniden birleşmiştir. Bu birleşmeyle birlikte Avrupa Toplulukları üye sayısı 13'e yükselmiş, Almanya'nın Avrupa Parlamento'sundaki delege sayısı artmıştır. Artan delege sayısı ile beraber Almanya'nın Avrupa Toplulukları idari organları üzerindeki gücü de artmıştır. Birleşmenin ardından Doğu Almanya da fiilen gümrük birliğine dahil olmuş ve Topluluk dışı ülkelerde icra ettiği ithalat ihracat faaliyetlerini Topluluk düzenlemelerini uyarınca yürütmeye başlamıştır. Bu duruma ek olarak Almanya'nın Avrupa Yatırım Bankası'ndan yatırım fonları olarak ekonomisini daha hızlı güçlendirmesinin de önü açılmıştır (Tatoğlu, 2006: 65).

3.14. Dördüncü Genişleme Dalgası – 1995

AB'nin dördüncü genişlemesi Soğuk Savaş ve sonrasında yaşanan gelişmelerle yakından ilgilidir. Savaş sırasında tarafsızlık politikası izleyen Avusturya, Finlandiya ve İsveç, Soğuk Savaş sona erdiğinde AB'ye katılmaya karar vermiştir. Avrupa Birliği'nin anılan zaman dilimindeki genişleme hareketinin ilk aksiyon alan ülkesi 1989 tarihli üyelik başvurusuyla Avusturya olmuştur. Başvuru sürecinin başlarında Avusturya'nın tam üyelik sürecine dair Belçika'nın olumsuz bir yaklaşımı olsa da bu yaklaşım ilerleyen zaman zarfında olumlu yönde değişmiş ve Avusturya asil üyelik hedefiyle gerekli prosedürlere başlamıştır. (Cecchini, 1988: 54).

1992 yılında gerçekleştirilen Edinburgh Toplantısında istisnai bir kararla Maastricht Antlaşması'nın onaması beklenmeden Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in üyelik görüşmeleri başlatılmıştır. Anılan dört ülkenin üyeliğine dair Avrupa Parlamentosu 1994 yılında olumlu

görüş bildirerek üyelik işlemlerinin önünü açmıştır. Aynı yıl Korfu Toplantısında dört yeni ülkenin katılım anlaşmaları imzalanmış ve anılan ülkeler resmen üye konumuna gelmişlerdir (Andersen, 1991: 185).

“17 Temmuz 1989 tarihinde Avusturya, 1 Temmuz 1991’de İsveç, 18 Mart 1992 tarihinde Finlandiya AB’ne tam üyelik başvurularını yaptıktan sonra en kısa sürede 1 Ocak 1995’te AB’ne tam üye olmuşlardır.

Bu üç EFTA ülkesinin AB’ne katılması ile EFTA çözülme sürecine girmiştir. İsveç, Finlandiya ve Avusturya’nın ekonomik gelişmelerini tamamladıktan sonra AB’ne katılmaları; dördüncü gelişmeye en sorunsuz gelişme özelliği kazandırmıştır. İsveç’in EURO Alanı’na girmekten kaçınması bu gelişmenin tek pürüzü olmuştur.

Başlangıçta 6 üyeden (Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Almanya, İtalya) oluşan Topluluğun üye sayısı; dördüncü genişlemeyle birlikte 15 üye devlete ulaşmış oluyordu.” (Tatoğlu, 2006: 66).

3.15. Beşinci Genişleme Dalgası – 2004-2007

Soğuk Savaş'ın sona ermesi Avrupa kıtası açısından gerçek bir dönüm noktasıdır. Yarım yüzyıllık bölünmüşlüğüün sona ermesi tüm Avrupa'da coşkuyla kutlanmış, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile kendi iradelerine bağlı olmadan Avrupa bütünleşmesinin dışında kalan Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri AB üyesi olmak için başvuruda bulunmaya başlamışlardır. Bununla birlikte hem aday ülkelerin nitelik ve nicelikleri hem de Avrupa bütünleşmesinin ulaşılmış olduğu derinlik açısından daha önceki genişlemelerden çok farklı olan beşinci genişleme süreci aday ülkeler açısından da AB açısından da oldukça sancılı geçmiştir (George, 2018:175-180).

Bu genişleme sürecinde üyelik başvurusu yapan ülkeler yukarıda da değinildiği üzere Kopenhag üyelik koşulları çerçevesinde toplumsal yaşamın hemen her alanını yeniden düzenlemişlerdir. AB de genişleme sürecini kendine has yönlendirme ve izleme mekanizmalarıyla diğer genişlemelere kıyasla çok daha kapsamlı bir şekilde yürütmüştür. Ardından AB Konseyi, Aralık 1997'de Lüksemburg Zirvesi'nde, genişlemeyi olası kılan süreci başlatmıştır. Bu süreçte ilk seferde aşağıda belirtilen on iki ülke aday ülke statüsü almıştır: Bulgaristan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Romanya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya (Keohane, 2018:65-76).

Avrupa Komisyonu'nun tavsiyesi üzerine 31 Mart 1998'de GKRY, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya olmak üzere altı ülke ile müzakerelere başlanmıştır. Malta, 1996'da dondurmuş olduğu üyelik başvurusunu Ekim 1998'de tekrar yürürlüğe koymuştur. AB Konseyi, Aralık 1999'da Helsinki Zirvesi'nde katılım sürecinin kapsamlı niteliğini teyit etmiş ve Avrupa Komisyonu'nun tavsiyesine dayanarak altı aday ülkeyle daha resmi katılım müzakerelerini başlatmaya karar vermiştir: Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovak Cumhuriyeti. Bu altı ülke ile katılım müzakereleri 15 Şubat 2000'de resmen açılmıştır. AB Konseyi Helsinki'de, Türkiye'nin diğer aday ülkelerle aynı kriterlere göre Birliğe katılma yolunda bir aday olduğunu da teyit etmiştir (Heuser, 2019: 201-215).

1 Mayıs 2004 tarihinde 10 yeni üye ülkenin (Çekya, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, Estonya, Malta ve GKRY) AB'ye resmen katılması ile AB tarihinin en kapsamlı genişlemesi tamamlanmıştır. Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliği ise 1 Ocak 2007 tarihinde gerçekleşmiştir (Olsen, 2018: 71).

3.16. Altıncı Genişleme Dalgası – 2013

2003 yılında adaylık başvurusu yapan Hırvatistan, 3 Ekim 2005'te ülkemizle birlikte katılım müzakerelerine başlamıştır. Slovenya'nın çeşitli fasıllara yönelik blokajını kaldırmasının ardından tüm fasıllarını açıp kapatan Hırvatistan 9 Aralık 2011'de Katılım Antlaşmasını imzalamıştır. Hırvatistan'ın 2013 yılında üye olmasıyla, AB 28 üyeli bir Birlik haline gelmiştir. Bununla birlikte Birleşik Krallık'ın 31 Ocak 2020 tarihinde üyelikten resmen çekilmesiyle AB bugün, 27 üyesi olan bir Birlik durumundadır. (Heuser, 2019: 37).

3.17. Aday ve Muhtemel Aday Ülkeler

Mevcut durumda Türkiye dışında AB üyeliğine aday olan 4 ülke bulunmaktadır: Kuzey Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Arnavutluk. AB, Türkiye, Karadağ ve Sırbistan ile katılım müzakerelerini sürdürmektedir. Ayrıca, 25 Mart 2020 tarihinde, AB Genel İşler Konseyi'nde Kuzey Makedonya ve Arnavutluk ile katılım müzakerelerine başlanması kararı alınmıştır. Arnavutluk ve Kuzey Makedonya'nın katılım müzakerelerine ne zaman başlanacağı ise COVID-19 salgını sebebiyle henüz netlik kazanmamıştır. 17 Haziran 2010 tarihinde AB ile katılım müzakerelerine başlayan ve 35 müzakere faslından 27'sini açmış, 11 faslı da geçici olarak kapatmış olan İzlanda, 12 Mart 2015 tarihinde AB'ye adaylık

başvurusunu geri çekmiştir. Müzakere sürecinde belli bir mesafe kat ettikten sonra üyelik başvurusunu geri çekme bakımından İzlanda örneği genişleme tarihinde bir ilki teşkil etmektedir. (Danescu, 2021: 6-8).

BÖLÜM IV

4. ERASMUS PROGRAMI

Erasmus Programı, en basit şekliyle Avrupa Birliği tarafından kurulan ve fonlanan, Avrupa gençliğini eğitim, spor, sanat ve kültürel faaliyetlerde desteklemeye, geliştirmeye odaklı bir programdır. Erasmus programı sahip olduğu çok geniş faaliyet alanları ile birçok disiplini, kurum, kuruluş ve devlet kurumlarını kapsayabilen bir yapıya sahiptir. Erasmus Programı'nın, tezde odaklanılan çerçevesi ise Erasmus Yükseköğretim Hareketliliği olmuştur. Araştırma için büyük öneme sahip Erasmus katılımcıları, 1980'lerin sonundan beri yürürlükte Erasmus değişim programından yararlanan kişilerdir. Erasmus değişim programı; öğrencilerin ve öğretim elemanlarının belirli sürelerle AB üyesi ve Türkiye gibi program ortağı ülkelerdeki üniversitelerde yükseköğrenim hareketliliği gerçekleştirmelerine imkân tanır.

4.1. ERASMUS PROGRAMINA NEDEN İHTİYAÇ DUYULMUŞTUR?

İçerisinde yaşadığımız çağda anlık iletişim ve kolaylaşan yurtdışı seyahat, ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bu ilerlemelerle birlikte ülkeler arasındaki yakınlaşmalar, hızlı bir biçimde çeşitli kültürdeki insanları bir araya getirmektedir. Çeşitli ülke, dil, din, etnik gruptan gelen insanların birbirleriyle olan etkileşimleri arttıkça ve kültürlerarası etkileşim üzerinde durulması gereken bir kavram olarak Uluslararası İlişkiler disiplininde önem arz eder. Büyük oranda kabul gören tanımıyla kültürlerarası iletişim, çeşitli kültürlerden gelen insanlar ya da gruplar arasında meydana gelen iletişim faaliyetleri olarak literatürde yer almaktadır. (Neuliep ve Ryan, 1998: 90). Anılan faaliyetlerde, kişilerin eğitim düzeylerinin, yaşlarının, özgeçmişlerinin ve en önemlisi içinde yaşamakta oldukları toplumun aynı ya da farklı olmasının iletişim sürecini etkilemesi önem arz etmektedir (Selçuk, 2005: 21). Nitekim kişiler iletişim anında farkında bilinçli veya bilinçdışı bir şekilde, yaşadığı kültürün değer yargıları çerçevesinde davranış sergilerler. Belirli bir toplum içerisinde yaşayan insanların vizyonları, dünya görüşleri o toplumun değer yargılarıyla şekillenir. Bu sebeple kültür ve birey karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen dinamik unsurlardır (Adler, 1991: 58).

Çeşitli kültür ve geçmişten gelen insanlar arasında da doğal olarak farklı kültürel örüntüler, geçmiş yaşantılar, farklı normlar ve değer yargıları neticesinde farklı iletişim, etkileşim yaklaşımları görülecektir. Bu durum, çeşitli ülke ve kültürlerden gelen bireyler arasında iletişimi zorlaştırabileceği gibi farklılıklar olumlu görüldüğü, değerlendirildiği,

perspektif genişletici olarak görüldüğü takdirde ise kültürler arası etkileşim için büyük bir araç da olabilmektedir. Her toplumda, içerisinde yaşayan bireylerin şekillendirdiği belirli kültür, alışkanlık, yaşayış biçimleri gibi sosyal örüntüler mevcuttur. Bireyler, bu sosyal örüntüler ve alışkanlıklar çerçevesinde yaşar ve normlarını bu sınırlar dahilinde oluşturur.

Kültürlerarası etkileşim çağımızdaki araçlar, çok uluslu şirketler ve internet ortamında ülke sınırlarının bulunmamasıyla artmıştır. Artan bu etkileşimin bir araya getirdiği farklı kültürlerden gelen birlikte iş yapmakta olan bireyler arasında farklı kültürler neticesinde iletişim problemleri yaşanabilmektedir. Bu çeşitli kültürel alışkanlıklar özellikle farklı kültürlerden gelen bireylerin birbirleriyle kurdukları iletişim sürecinde karşılıklı yanlış anlamaların ve anlaşılmalarda yaşanan bir sürece dönüşebilir. Buna ek olarak, kültürlerarası etkileşimde, kültürel farklılıklardan dolayı bireyler kimi zaman birbirleriyle iletişime geçme konusunda tereddüt edebilmekte yada iletişim sürecinde endişe duyabilmektedirler (Gudykunst, 1995: 620).

Farklı kültürlerden bir araya gelen kişilerle iletişim kurma ya da iletişim kurma ihtimali karşısında yaşanan korku ve endişe hali, kültürlerarası iletişim kaygısı olarak tanımlanmaktadır (Neuliep ve McCroskey, 1997: 81). Erasmus Programı, farklı kültür ve ülkelerden gelen bireyler arasında iletişime olanak sağlayarak ve bu iletişimi teşvik ederek kültürlerarası iletişim kaygısını yok etmeyi hedeflemektedir. Günümüzde, farklı kültür ve geçmişlerden gelen bireylerin birlikte çalışmalarının yaratıcı fikirlerin ortaya çıkması için ne kadar faydalı olduğu bilinmektedir. Özellikle ülkelerin gençleri arasında pozitif bir atmosfer oluşturmak, kültürel değişim sağlamak, farklı kültür ve yaşayışlara saygı, hoşgörü göstermek gibi önemli sosyal kazanımlar Erasmus Programı ile sağlanmaktadır. Bu bağlamda, farklı ülkelerin genç bireyleri arasında sempati ve pozitif görüş oluşturarak, ülkeler arasında dostluk, ortaklık hissi oluşturarak cereyan etmesi muhtemel çatışmaları en aza indirmektedir. Bu durum ise uluslararası ilişkilerde söz konusu ülkeler için her iki tarafın da ticari, sosyal, siyasal olarak kazandığı bir ilişki türü yaratmaktadır. Sosyal kazanımlara ek olarak Erasmus Programı, Avrupa ülkelerinde yükseköğretimin kalitesini artırmak, üniversite programları arasında ortak içerik oluşturmak ve diplomaların tanınırlığını sağlamak gibi akademik hedeflere de sahiptir.

4.2. BOLOGNA SÜRECİ

Bologna Süreci'nin kuruluşu, Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere Eğitim Bakanlarının 1998 senesinde Sorbonne'da gerçekleştirdikleri oturum neticesinde duyurulan Sorbonne Bildirisi ile gerçekleşmiştir. Bologna Süreci resmen 1999 yılında Bologna Bildirisi'nin 29 Avrupa ülkesinin yükseköğretimden sorumlu Bakanları tarafından imzalanması ve duyurulması ile yürürlüğe girmiştir. Bologna Süreci'nin bel kemiği niteliğindeki hedeflerinden altısı bu bildiriye kamuoyuna duyurulmuştur. Bu hedefler birbirleriyle karşılaştırılabilir yükseköğretim diploma ve dereceleri oluşturmak, yükseköğretimde lisans ve yüksek lisans olmak üzere iki aşamalı derece uygulamasını hayata geçirmek, Avrupa Kredi Transfer Sistemini (European Credit Transfer System, ECTS) uygulamak, öğrencilerin ve öğretim elemanlarının hareketliliğini sağlamak ve teşvik etmek, yükseköğretimde kalite güvencesi sistemleri ağını oluşturmak, yükseköğretimde Avrupa boyutunu geliştirmek olarak belirlenmiştir (YÖK, 2020).

Bologna süreci uluslararası hareketliliği geliştirmek amacıyla hükümetler arasında yapılan bir anlaşmadır (Süngü ve Bayrakçı, 2010). Bu nedenle Bologna sürecinin temel hedefleri arasında öğrencilerin ve öğretim elemanlarının hareketliliğini sağlamak ve yaygınlaştırmak da bulunmaktadır. Bologna programının işleyişiyle üye ülkelerin eğitim politikalarının tek tip yükseköğretim sistemi haline getirilmesi hedeflenmektedir. Anılan süreç ile yükseköğretim sistemlerinin kendilerine özgü farklılıkları gözetilerek birbirleriyle mukayese edilebilir olması ve uyumlu hale getirilmesi nihai amaçtır. Bu şekilde, bir ülkeden ya da yükseköğretim sisteminden bir diğerine geçişin kolaylaşması ve böylece öğrenciler ve öğretim elemanlarının hareketliliği ve istihdamının artırılması planlanmaktadır (YÖK, 2020).

Türkiye, 2001 Prag Toplantısı ile Bologna Sürecine müdahil olmuş, akabinde Bologna ilkelerini eksiksiz olarak benimsemiş ve hayata geçirmeye başlamıştır. Türkiye yükseköğretim sistemi içerisinde Bologna Süreci ilkelerinin kabul edilmesi ve sürecin başlatılması oldukça kısa sürede gerçekleşmiştir. Ocak 2002 tarihinde T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı'na bağlı Ulusal Ajans kurulmuştur. YÖK ve üniversite yönetimleri uygulamalar hayata geçirmek amacıyla harekete geçmiş; üniversitelerde AB koordinatörlükleri, AB programları birimleri ve Erasmus ofisleri kurulmuştur (Korkut ve Mızıkacı, 2008).

Bologna Süreci, 2010 yılına kadar Avrupa Yükseköğretim Alanı yaratmayı hedefleyen bir reform sürecidir. Pek çok uluslararası kuruluşun işbirliği ile 47 üye ülke (Karadağ'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle üye ülke sayısı 45 ten 46 ya, son olarak Kazakistan'ın da sürece dahil olmasıyla 47'ye yükselmiştir) tarafından oluşturulan ve sürdürülen, alışılmadık dışında bir süreçtir. Sürece üyelik hükümetler/devletler arası herhangi bir anlaşmaya dayanmamaktadır. Bologna Süreci kapsamında yayımlanan bildirimlerin yasal bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Süreç tamamen her ülkenin özgür iradeleri ile katıldıkları bir oluşumdur ve ülkeler Bologna Süreci'nin öngördüğü hedefleri kabul edip etmeme hakkına sahiptirler. Bologna Sürecinin oluşturmayı hedeflediği Avrupa Yükseköğretim Alanı içerisinde yer alan ülke vatandaşları, yükseköğrenim görmek ya da çalışmak amaçları ile Avrupa'da kolayca dolaşabileceklerdir. Avrupa gerek yükseköğretim ve gerekse iş imkanları açısından dünyanın diğer bölgelerinden kişiler tarafından tercih edilir hale getirilecektir (YÖK, 2021)

2003'te Berlin'de toplanan 33 Avrupa ülkesinin Yükseköğretim Bakanları, Bologna Süreci'ne, "Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area, ERA) ile Avrupa Yükseköğretim Alanı (European Higher Education Area, EHEA) arasında bir sinerji kurmak ve Doktora çalışmaları" konulu, 10'uncu hedef eklemişler; ayrıca, üye ülkelerde sürece hız kazandırmak ve durum tespiti yapmak amacıyla, 2005 Bergen Konferansı'ndan önce gerçekleştirilmek üzere, aşağıda belirtilen 3 öncelik alanını belirlemişlerdir: (Elmas, 2012: 137-141).

- Yükseköğretimde (Lisans ve Yüksek Lisans olmak üzere) iki aşamalı derece yapısı
- Yükseköğretim diploma ve/veya dereceleri ve öğrenim sürelerinin tanınması
- Kalite güvencesi

Berlin'deki Konferansta Bologna Süreci'ne 7 ülke (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Vatikan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Sırbistan-Karadağ, Makedonya ve Andora) daha katılmış ve toplam ülke sayısı 40'a erişmiştir.

19-20 Mayıs 2005 tarihlerinde Norveç'in Bergen şehrinde dördüncüsü gerçekleşen Avrupa Eğitim Bakanları Konferansı'nda 5 yeni ülkenin üyeliğe kabulü ile üye ülke sayısı 45'e çıkmıştır. Bu toplantıda, 2005-2007 yılları arasında gerçekleştirilmesi hedeflenen 4 öncelik alanı belirlenmiştir. Bu öncelik alanları:

1. Avrupa Yükseköğretim Alanı ile Avrupa Araştırma Alanı arasında bir sinerji yaratmak

2. Bologna Sürecinin Sosyal Boyutunu güçlendirmek

3. Öğrenci ve Öğretim Görevlilerinin Hareketliliği

4. Avrupa Yükseköğretim Alanının cazip hale getirilmesi ve Avrupa dışındaki ülkelerle işbirliğinin sağlanması ve güçlendirilmesi

Toplantıda, ayrıca 2007 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenen ve aşağıda belirtilen 4 ana konu hakkında üye ülkelerdeki uygulamaları ve gelişmeleri tespit etmek üzere, bir değerlendirme raporu (Stocktaking Report) hazırlanmasına karar verilmiştir (Sibel, 2017: 143-154).

1. Avrupa Kalite Güvencesi Birliği (European Association of Quality Assurance, ENQA) tarafından geliştirilen ve Avrupa Yükseköğretim Alanında yer alan yükseköğretim kurumlarına yönelik "Kalite Güvencesi Standartları ve Uygulama Prensipleri"nin üye ülkelerdeki uygulamaları

2. Ulusal Yeterlikler Çerçevesi uygulamaları

3. Doktora programları da dahil olmak üzere ortak yükseköğretim programları

4. Yükseköğretimde esnek öğrenim yolları yaratmak.

4.3. ERASMUS PROGRAMI

Erasmus Programı ilk olarak Avrupa'daki yükseköğretim kurumları arasında ortak çalışma programları ve kısa çalışma ziyaretlerine destek olmak için Avrupa Komisyonu burs destek programı şeklinde hayata geçirilmiştir. Program ilk kez 1976 yılında eğitim alanında hazırlanan faaliyet programının neticesinde pilot uygulama olarak başlamıştır. Erasmus Programının ilk adımı 1 Temmuz 1987 ve 30 Haziran 1990 tarihleri arasında sonuçlandırılmıştır. İkinci adım ise birinci aşamanın sonlanmasının akabinde 1990 yılında başlayıp, 1995 yılına kadar devam etmiş ve beş yıl kadar bir süreçte tamamlanmıştır. 1995 yılından sonra ise Erasmus programı diğer AB eğitim faaliyetleri içine dahil edilmiştir. 1995–

2000 yılları arasında Erasmus faaliyetleri Sokrates eğitim programının bir alt programı olarak öngörölmüş, 1998 yılında ise Bologna sürecine dâhil edilmiştir (Süngü ve Bayrakçı, 2010: 900-910). Sokrates programı 2007 yılı itibariyle Hayat Boyu Öğrenme Programı'na (LLP) dönüştürölmüştür. 2007 yılından itibaren ise Erasmus programı hayat boyu öğrenme programının alt program alanı olarak konumlandırılmıştır.

Erasmus programı 1987 yılında yüksek öğrenim öğrencileri için bir değişim programı olarak oluşturulmuştur. 11 Avrupa ülkesinden (Belçika, Danimarka, Almanya, Yunanistan, Fransa, İrlanda, İtalya, Hollanda, Portekiz, İspanya ve Birleşik Krallık) 3.200 öğrencinin katıldığı ilk yıldan bu yana, program sürekli gelişmektedir. Bugün Erasmus Programı yüksek öğrenim, mesleki eğitim ve öğretim, okul eğitimi, yetişkin eğitimi, gençlik ve spor alanlarında çok çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Bunlar öğrencilere, eğitimcilere ve gençlik çalışanlarına açıktır. Son 30 yılda, program 9 milyon kişiye yurtdışında eğitim, eğitim, gönüllülük veya mesleki deneyim kazanma şansı vermiştir. Erasmus, önceki programlara göre işgücü piyasasıyla daha güçlü bağlara sahiptir ve öğrencilerin staj dönemlerini yurtdışındaki şirketlerde veya kuruluşlarda geçirmelerini ve gençleri iş piyasasına ve sivil yaşama katılım için hazırlayan yaygın öğrenme deneyimleri yoluyla geçirmelerini sağlamaktadır (Avrupa Komisyonu, 2021).

Erasmus programının kuruluşundan bu yana gerçekleşen seyri izlendiğinde en büyük öneme sahip kilometre taşı niteliğindeki faaliyet alanı öğrenciler ve öğretim üyeleri arasındaki hareketliliğin olduğu anlaşılmaktadır. Program literatüründe sıklıkla bahsedilen "hareketlilik", öğrencilerin bir konu veya bir dersi tamamlamalarını hedefleyen, mezun olana kadar öğrenimin devam etmesinin söz konusu olmadığı ve sonuçta derece elde etmek amaçlayan öğrenim değişim programıdır. Program katılımcısı öğrencilerin Erasmus hakkındaki yorumları ve hareketliliğin etkileri araştırıldığında hareketliliğin; öğrenciler üzerinde bireysel, akademik, sosyal, dil becerisi ve kültürel etkileri olduğu görölmüştür (Ünal, 2011).

Yükseköğretim Kurulu ise Erasmus programı yoluyla açık ve hoşgörüye dayalı, farklı kültürlerle işbirliği yapma bilincine sahip bir toplumun oluşturulmasının ve toplumda zenofobinin (yabancı düşmanlığı) yok edilmesinin veya en aza indirilmesinin hedeflendiğini belirtmektedir. Hareketliliğin ayrıca öğrencilere ve öğretim elemanlarına yeni ufuklar açtığı, geleceğin donanımlı bireylerinin yetişmelerine ve birbirlerini tanımalarına olanak sağladığı

öte yandan da Türkiye'nin Avrupa'ya insani, doğal ve kültürel boyutlarıyla tanıtılma çabalarına ciddi katkı sağladığı vurgulanmaktadır (YÖK, 2021).

Erasmus Programı'nın isim babası 16. yüzyılda Hollanda'da yaşamış Desiderius Erasmus'dur. Erasmus dogmatik düşüncenin ortadan kaldırılması, insan hakları ve özgürlük alanının genişlemesi için Avrupa'nın farklı üniversitelerinde görevler yapmış ve hayatını, evrensel bilgelik kavramını geliştirmeye adanmış bir eğitim, felsefe öncüsüdür. Erasmus, içerisinde yaşadığı dönemin, kimi otoritelerce, en önde gelen eğitim bilimcisi olarak anılmaktadır. Otoriter idareleri eleştirerek özellikle hümanizme dayalı bir eğitim sistemini içeren yeniliklerin savunucusu olmuştur. Erasmus'un idealleri arasında, öz ve dilsel kaynağını Yunanistan ve Roma'nın yazınsal mirasından alan ortak bir kültüre sahip bir Avrupa'ya ulaşmak da bulunmaktadır (Rençber, 2005:77).

Programın en önemli amaçlarından biri Avrupa'da yükseköğretimin kalitesini artırmaktır. Erasmus programı ile üniversiteler arasında ülkelerarası işbirliğini teşvik etme; öğrencilerin ve eğitimcilerin Avrupa'da karşılıklı mübadelesini temin etme; programa katılan ülkelerdeki çalışmaların ve alınan derecelerin akademik olarak tanınması ve şeffaflığın gelişmesine katkıda bulunması hedeflenmektedir. Buna ek olarak Erasmus Programı, Avrupa'da kaliteli yükseköğretim hizmeti sunan üniversitelerin donanımlı ve iş dünyasının beklentileriyle daha uyumlu bireyler yetiştirmeyi nihai hedef olarak da gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır (Özdem, 2013: 64).

Erasmus programı, yükseköğretim kurumlarınca sağlanan ikili anlaşmalar uyarınca, öğrenci ve öğretim elemanlarının program ortağı ülkelerdeki anlaşmalı üniversitelerde eğitim/öğretim dönemlerinin bir kısmını geçirmelerini, böylelikle akademik alanlarındaki bilgilerini iletme, çalışmalara katılma ve Avrupa ülkelerinin kültürleriyle daha yakından tanıma olanağı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu süre 3 -12 ay arasında olabilmektedir (Gençer, 2009, 155).

Erasmus Programı sayesinde farklı dillerin öğretilmesi yoluyla kültürler arasında anlayışın ve entegrasyonun hızlandırılması, farklı disiplinler ve uzmanlık alanlarında müşterek faaliyetlerin geliştirilmesi, programdan faydalanan kişilerin kendilerini ve kültürlerini tanımaları, kültürel paylaşım ortamında bulunmaları, bireylerin özgüvenlerinin artması, ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadeleye olan inançlarının artması Avrupa'daki çeşitli

ülkelerdeki iyi ve kaliteli uygulamaları Avrupa'nın tamamının istifadesine sunması ve AB'nin Avrupa vatandaşlığı kimliğini oluşturma amaçlarına katkı sağlamaları beklenmektedir (Özdem, 2013: 65). Erasmus Programı, dezavantajlı geçmişleri olan ve akranlarına kıyasla daha az fırsata sahip olan kişilerin programa dahil edilmesini teşvik etmek için etkili bir araç oluşturmaktadır. Diğer bir zorluk, Lizbon Antlaşması'nın “Gençlerin Avrupa'da demokratik yaşama katılımını teşvik etme” hükümlerine uygun olarak, gençler arasında sosyal sermayenin geliştirilmesi, gençlerin güçlendirilmesi ve topluma aktif olarak katılma yetenekleri ile ilgilidir. Bu konu, gençlerin beceri ve yeterliliklerinin yanı sıra aktif vatandaşlıklarını geliştirmeyi amaçlayan yaygın öğrenme faaliyetleri yoluyla da hedeflenebilir.

Çok dillilik, Avrupa projesinin temel taşlarından biridir ve AB'nin çeşitlilik içinde birleşme arzusunun güçlü bir sembolüdür. İnsanları işgücü piyasasına daha iyi hazırlayacak ve mevcut fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmalarını sağlayacak beceriler arasında yabancı diller önemli bir yere sahiptir. AB, her vatandaşın erken yaşlardan itibaren en az iki yabancı dil edinme fırsatına sahip olması hedefini belirlemiştir. Erasmus Programı insanların bu hedefe ulaşmasına yardımcı olur. Erasmus Programının en büyük önem atfettiği program grubu ise öğrenci, akademisyen ve idari personelin değişimidir. Programla öğrenci, akademisyen ve idari personelin farklı ülkelerde bulunan yükseköğretim kurumlarında birkaç haftadan, bir yıla kadar eğitim veya daha farklı uygulamalarda bulunarak uluslararası deneyim kazanmaları hedeflenmektedir (Bozkaya ve Aydın, 2010: 30-38).

Türkiye'de Ulusal Ajans'ın kurulmasıyla birlikte Erasmus programı 2003- 2004 döneminde pilot olarak başlatılmış, 2004 yılından itibaren ise bu programların resmi olarak üyesi olmuştur. Erasmus programı Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı'na bağlı Ulusal Ajans tarafından koordine edilmektedir. Ulusal Ajans'ın esas misyonu; AB'nin eğitim ve gençlik programlarını ülke içinde bilinirliğini artırmak, bu programlara katılım çalışmalarını yürütmek ve izlemek, komisyona rapor halinde sunmak, program uygulamaları hakkında komisyon ile gerekli temasları kurmak ve uygulama sözleşmelerini imzalamaktır. Ayrıca programlarla ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesinde diğer kurumlarla işbirliği yapmak, Avrupa Komisyonu ile ulusal otoriteler arasında yapılan müzakereler sonucunda onaylanan çalışma planları ve bütçenin uygulanmasıyla programların ülke içinde duyurulması ve tanıtılmasını sağlamakta kurumun amaçları arasında bulunmaktadır (Özdem, 2013: 65).

Erasmus Programı 13 Haziran 2017 tarihinde, program katılımcılarının, Ulusal Ajans temsilcilerinin, Avrupa Parlamentosu üyelerinin ve Avrupa Komisyonu temsilcilerinin katılımıyla 30. yaşını Strasburg'da kutlamıştır. Törende, 33 program ülkesinden birer Erasmus katılımcısı temsilen bulunmuştur. Ayrıca, programı daha da kapsayıcı hale getirmek amacıyla Avrupa Komisyonu tarafından yeni bir Erasmus mobil uygulaması başlatılmış ve Erasmus tarihini, etkisini ve başarısını gösteren bir sergi geçici olarak gösterime açılmıştır. Program 30. yılı itibarıyla 4.5 milyon üniversite öğrencisi, 1.4 milyon gençlik hareketliliği katılımcısı, 1.3 milyon mesleki eğitim katılımcısı, 1.8 milyon eğitimci katılımcısı, yüz binden fazla gönüllü hizmeti katılımcısı ve yüz binden fazla Erasmus Mundus öğrenci ve personel katılımcısıyla toplamda 9 milyon katılımcı sayısına ulaşmıştır (European Commission, 2017).

30 yılı aşkın bir süredir hareketlilik, insanlara bağımsız ve tatmin edici bir yaşam sürmeleri için ihtiyaç duydukları eğitim, beceri ve yetkinlikleri sağlamaya yardımcı olmuştur. Aynı zamanda insanlara Avrupa deneyimi yaşama fırsatı vermektedir. Yurtdışına çıkmanın Avrupa'daki gençleri hem de yarının işgücü piyasası becerileriyle donattığını ve başarılı bir kariyer için umutlarını iyileştirdiğini göstermektedir. Çeşitli değerlendirmeler, hareketliliğin başarısının altını çizmektedir. Program katılımcısı öğrencilerin mezuniyetten bir yıl sonra iş bulma olasılıkları, katılımcı olmayan öğrencilere göre iki kat daha fazladır ve yurtdışında staj yapan her üç öğrenciden birine daha sonra ev sahibi şirket tarafından iş teklifi yapılmaktadır. Buna ek olarak 2014 yılından bu yana katılımcılarla yapılan anketler, öğrencilerin bu deneyime ne kadar olumlu baktığını açıkça göstermektedir: katılımcıların %96'sı programa katılmaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir (European Commission, 2021).

4.4. AVRUPA KİMLİĞİ ve ERASMUS PROGRAMI

“Avrupa” ifadesinin ortaya çıkması, temelde iki farklı kaynağa dayandırılmaktadır. Bu olaylar kimi kaynaklarda kültürel efsaneler olarak anlatılmış olup, Avrupa halkları tarafından ortak mit algısıyla tarihe kaynaklık etmektedir. Avrupa kelimesi günümüzde dünya karasının kuzeybatı Asya'da kalan kısmını ifade etmekte kullanılan coğrafi bir ifadedir. İlk olarak eski çağlarda Ege bölgesinde yaşayan insanlar Ege Denizi'nin batısında kalan tarafı için, güneşin battığı yeri belirtmek amacıyla Erebus sözcüğünü kullanmaktaydılar (Geary, 2003). Bu sözcük sonraki süreçlerde Yunanlıların kullanımıyla Europa adını almış ve bu şekilde günümüze

kadar süregelmiştir. Avrupa kelimesinin kullanımıyla ilgili bir sonraki anlatı ise, o dönemde Fenike kralı Agenor'un kızı olan Europa'nın Yunan Tanrıçası olan Zeus ile evlenmesi ve Girit'te yaşamaya başlaması sürecidir. Bu süreçten sonra Europa'nın yaşamış olduğu yerlere kendi ismi verilmiş olup, aynı şekilde bu da günümüze kadar gelmiş ve ortak hatırlama kültürünü besleyen bir anlatı olmuştur (Çakmak, 2014: 1).

Avrupalı kültürü, Roma'nın Batı ve Doğu olmak üzere ikiye bölünmesinden sonra oluşmaya başlamıştır. Ayrıca günümüzde devletlerin reel politik anlayışla ifade ettikleri Doğu-Batı kullanımı da Roma'nın ikiye bölünmesi süreciyle gerçekleşmiştir. Avrupa sözcüğünün kültürel anlamda da kullanılır olması 15. yüzyıldan itibaren gerçekleşmiş olmakla birlikte "Avrupalı" kelimesinin kullanımı da yine aynı yüzyılda meydana gelmiştir. Modern dönem öncesinde, Şarلمان İmparatorluğu döneminde Hristiyanlık etrafında birleşmiş olan Avrupa toplulukları, kültürlerini de bu sınırlar dahilinde temellendirmişlerdir. Delanty'e göre, Avrupa'nın oluşumu ve gelişimi, farklılıkların bir arada bulunmasıyla mümkün hale gelmektedir. Avrupa'nın dinsel kimliğini ifade eden Hristiyanlık, ortak birlik olma açısından önem atfetse de kimlik açısından mutlaka öteki bir dini kimliğe gereksinim duymaktadır(Delanty, 1995: 1).

Avrupa kelimesi, 16. yüzyıla evrilen süreçte yalnızca politik ve jeostratejik anlamlar bağlamında kullanılmaktaydı. Bu yüzyılla birlikte gerçekleşen reform hareketleri, Aydınlanma ve ulus-devletin oluşmaya başlaması süreciyle yavaş yavaş Hristiyanlığın birleştiriciliğinden uzaklaşan Avrupa toplumları, Türk devletlerinin de Doğu Avrupa'da etkili bir siyasal güç olmaya başladıkları dönemden itibaren Türklere karşı din çemberinden ziyade daha güçlü olgular etrafında birleşmeyi amaçlamışlardır. Özellikle 1618-1648 yılları arasında yaşanan Otuz Yıl Savaşları'yla birlikte kaybolan Hristiyan dini kimliği, Westphalia Barışıyla birlikte diğer dinlerin de varlığını kabul etmeye başlamıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise Asya ve Afrika'da birçok sömürge elde eden Avrupa, ekonomik ve siyasal anlamda özgün sistemi kurma yolundaki ilk adımlarını atmıştır (Çakmak, 2014: 2-10).

Ulusal kimlik olgusu bir ulusa dönüşmenin temel şartı niteliğindedir. Ulusal kimlik, algılara göre farklılık göstermekle beraber, toplumdaki topluma da değişiklik gösterebilmektedir. Bazı toplumlar farklılıklarıyla ulusallaşırken; kimi toplumlar da farklılıkları ötekileştirerek ulusallaşma sürecini başlatmışlardır. Avrupa toplumlarında ise ulusallaşma süreci çok eskilere dayandırılmaktadır. Avrupa halkları ilk olarak Kavimler Göçü ile başlayan hareketliliğin oluşturduğu topluluklara kadar uzanmakta olup ilk uluslaşma

hareketi ise Batı Avrupa'da görülmektedir. O dönemki tüm istikrarsızlıklara rağmen belli bir düzene sahip olan Batı Avrupa; Germenya, Galya, İtalya, Hispanya ve Britanya olmak üzere beş krallıktan oluşmaktaydı (Çoban, 2008: 11-17).

Ulusallaşma sürecinin bir sonraki adımı ise ulus-devlet yapısıdır. Ulus- devlet yapılanması ilk olarak Avrupa'da 1648 Westphalia ve 1713 Utrecht Antlaşmalarıyla ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu zaman zarfını takiben ise Avrupa'da ortak kimlik oluşumu ve ulus bilinci daha da hız kazanmıştır (Özgöker ve Musaoğlu, 2016: 77).

Bu durum beraberinde Avrupa'da ortaya çıktığı büyük oranda kabul edilen ulus devletin diğer coğrafyalarla kıyaslandığında daha türdeş ve sabit bir ulusal kimlik inşa ettiği de görülmektedir. Başka bir ifadeyle Westphalia düzeni ile yerleşik hale gelen modern devletler sistemi Avrupa'dan diğer coğrafyalara yayılmış ve dünyanın hiçbir yerinde burada tezahür ettirdiği ulusal kimliği oluşturamamıştır. Bunun en dramatik örneklerinden birisi Orta Doğu coğrafyasında dikkat çekmektedir. Zira Avrupa'da ortaya çıkan ulus devletler ile uluslararası karşılıklı belirlenimci ve tamamlayıcı bir ilişki söz konusu iken Orta Doğu'da önce ulus devletler ortaya çıkmış ardından ulus yaratma sürecine geçilmiştir. Böylesi bir durumun Avrupalı kimliği açısından en önemli sonucu ise bahse konu bu kimliğin diğerlerine nazaran tarihsel derinliği daha güçlü, ben idraki daha yüksek ve ötekileştiriciliğinin daha çarpıcı oluşudur (İnanç, 2016: 54).

4.4.1. Avrupa Ortak Kimliğinin Gelişimi

Ortak Avrupa kimliğinin başlangıç noktası olarak belirtilen Antik Yunan ve Roma kültürlerinin gelişim süreçleri incelendiğinde, Yunanlıların, arazinin ikliminin ve coğrafi şartlarının tarıma uygun olmasından dolayı Ege kıyılarına yerleştikleri görülmektedir. Şehir devletleri de ilk defa burada oluşmuş olup bu anlamda ortak Avrupa kültürünün beslenmesine katkıda bulunmuşlardır. Belirtildiği gibi Avrupa adını Yunan mitolojisinden almaktadır. Buradan hareketle Yunan (Helen) kültürü için, Avrupa'yı ismen var eden en önemli ilk aşama da denilebilir(Aslan, 2009: 48).

Avrupa'nın temellerini atan bir diğer unsur ise Batı Roma'dır. Roma İmparatorluğu'nda da Avrupa'da olduğu gibi CivisRomanus(Roma vatandaşı) ya da Pax Romana (Roma barışı) şeklinde birlik olma hareketleri görülmektedir. Günümüz Avrupa'sına benzer şekilde Roma'da da kişilerin serbestçe dolaşabildiği ticaret alanları mevcut bulunmaktaydı. Bu ortak değerlerin ayakta kalabilmesini sağlayan şey ise o dönemde Roma Hukuku idi. Roma

Hukukunun vatandaşlık hakları anlamında gelişmiş olmasının Avrupa'ya da sirayet etmiş olacağı, yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma kültürü Avrupa kimliğini medeniyet ve hukuk anlamında etkilemiştir(Yurdusev, 1997: 53).

Günümüz dünyasında “Avrupalılık” kavramının somutlaştığı bir diğer oluşum ise Avrupa Birliği'dir. Avrupa Birliği, oluşturmak istediği üretimin ve ticaretin serbestçe yapılabildiği ortak pazar alanıyla Avrupalı devletlerin çıkarlarını maksimize etmek istemektedir. Bu durum ise yine birlik içinde bir Avrupa'yı gözler önüne sermektedir(Erdenir, 2010: 63). Avrupa'nın oluşum süreci olarak ifade edilen tüm bu olgular, Orta Çağ'a evrilen süreç içerisinde gerçekleşmiştir.

Avrupa toplumunun günümüze görece yakın bir zaman zarfındaki birlik olma girişimleri incelendiğinde Aydınlanma Çağı'ndaki gelişmeler oldukça önemlidir. Aydınlanma Çağı Rönesans ve Reformasyonun etkileriyle belirmiş olup 18. Yüzyılda gerçekleşmiş bir süreci içermektedir. Bahsedilen dönemde Avrupa modernizasyon yolundaki ilk girişimleri yapılmıştır. Avrupa, Aydınlanma dönemi ile uygar toplum seviyesine ulaşmayı amaçlamış ve bunu da laiklik gibi paradigmalara yüksek oranda başarmıştır. Bu durumun somut örneği ise Kırım savaşı sonrası gerçekleştirilen Paris Konferansı'nda (1856) yaşanmıştır. Bu konferansta hazırlanan antlaşma metninde ifade edilen maddede, hukukun Hristiyanlar arasındaki yerine değil de; uygar seviyeye ulaşmış medeniyetler arasındaki yerine vurgu yapılmıştır. Buna bağlı olarak bu süreçten sonra ortaklık din çerçevesinde değil, hukuk çerçevesinde yapılmaya başlanmıştır. Avrupa toplumunda dinin önemi ise, toplumlarda yaptığı kültürel değerler çerçevesinde sınırlı kalmıştır. Ancak yine aynı dönemde Hristiyanlık kimi zaman birleşme aracı olarak yeniden kabul edilmek istenmiştir. Dönemin filozofu William Penn Avrupa ülkeleri için ortak bir pasaport çalışmasını öngörürken, aynı zamanda Türklerin karşısında birlik olmayı da öngörmekteydi. Hristiyan olmayanlara karşı ortaya konulmuş bu katı tavır, Avrupa Kimliği çerçevesinde ele alınmaktadır. Fakat söylenildiği gibi bu dönemde Hristiyanlık, Aydınlanma Çağı ile din temelli değil daha çok kültürel temelli olmaya başlamıştır (Erdenir, 2010: 44-47).

Günümüzde Avrupa'nın modern değerler üzerine kurulmasının temelleri Aydınlanma Çağı'na dayandırılmaktadır. Aydınlanmayla birlikte meşruiyetin temelini hangi ortak değer üzerine dayanacağı konusunda çözümler üretilmiş ayrıca birey ve devlet ilişkisi yeniden düşünülmüştür. Dönemin önemli filozoflarından olan Jean Bodin, SixLivres de la République

adlı eserinde toplumsal sözleşme ile bireylerin özgürlüklerini kendi iradeleriyle seçtikleri bir yöneticiye devrettiklerini ve bu şekilde bir düzen kurulduğunu belirtmiştir. Bu süreçten sonra yönetim, halkın rızası alınarak yapılmaktadır. Netice olarak Aydınlanma Çağı ile siyasi bakış açılarının yönü değişmiş olup insanın özgürlüğünü, iradesini ve yetki alanını temel alan fikirler üretilmiştir (Özgöker ve Musaoğlu, 2016: 69).

Bu noktaya değin betimlenen ve feodalizmin bağrından modern ulus devletinin doğumunu tetikleyen gelişmeler neticesinde kimlik faktörü ulus devletlerin temel parametrelerinden biri haline gelmiştir. Örneğin, fen bilimlerinde yakaladığı rasyonalite üzerine kurulu yaklaşımı toplumsal temelde de dizayn etmeyi amaçlayan Aydınlanma süreci siyasal iktidarı uhrevi olandan dünyevi olana kaydırması ve dolayısıyla varsayımsal/dogmatik olarak konumlanan meşruiyet anlayışı belirli bir ortak anlayışın/kavrayışın ürünü olmak durumunda kalmıştır. Başka bir anlatımla artık siyasi otoritenin meşru zemini dini bazı vecibelerin çıktısı olmaktan ziyade Aydınlanma süreci ile aklı öncelenen insanoğlunda karşılığını bulmak zorunda kalmıştır. Nitekim “İtalya’yı yarattık, şimdi sıra İtalyanlar’da” sloganı ancak ve ancak ortak kimlik çerçevesinde bir araya gelen kitlelerin ulus-devleti ayakta tutabileceği anlamına gelmektedir.

19. yüzyılda Kont Kalergi’nin ortaya koymuş olduğu Pan-Avrupa ideolojisi, Avrupa’nın sınırlarının oldukça belirsiz olduğu, bundan dolayı da sınırların siyasi bir anlama sahip olması gerektiği düşüncesini içermektedir(Şen, 2004: 59). Kalergi, Pan-Avrupa düşüncesi çerçevesinde bir birlik kurulması gerektiğini ve bu birliğinde Britanya ve Rusya arasında olması gerektiğini savunmuştur. Bunun nedenini ise Britanya’nın Avrupa ve Amerika arasında ilişkileri düzenleyici rol oynayacak güce sahip olmasıyla açıklamaktadır(Özgöker ve Musaoğlu, 2016: 83).

Şüphesiz Kalergi’nin Britanya’ya düzenleyici bir yüklemesi bahsedilen konu devletin coğrafi lokasyonu ile de yakından ilişkilidir. Zira Avrupa coğrafyası göz önüne alındığında Britanya’nın bir Avrupa devleti olması sebebiyle kıta Avrupa’sından ayrıldığı görülmektedir. Britanya’nın bu coğrafi konumu devletin ve toplumsal yapının gelişiminde öylesine ayırt edici bir rol üstlenmiştir ki hem ulus devlet ile eşgüdümsel olarak ortaya çıktığı varsayılan kapitalizm bu coğrafyada yeşermiş hem de feodal aristokrasinin burjuva karşısındaki yenilgisi ilk olarak bu coğrafyada ortaya çıkmış ve Kıta Avrupa’sına yayılmıştır. Öz bir şekilde ifade etmek gerekirse Britanya’nın coğrafi olarak ayrıksı konumu onun yaşadığı siyasi, toplumsal

ve sosyal aşamaları kıta Avrupa'sına ihracını kolaylaştırmış buna karşılık ithalatını zorlaştırmıştır(Öncü ve Cevizliler, 2015: 15-17).

Avusturyalı bir diplomat olan Kont Kalergi 1922'de Bonn'da yayınladığı bir bildiriye Pan-Avrupa Hareketinin kurulmasını teklif etmiştir. Bir yıl sonra 1923'te ise aynı adla bir kitap yayınlamıştır. Bu bildirisinde ulusal egemenliklerden Avrupa Birliği lehine feragatte bulunulması gerektiğini ifade etmiştir. 1927 yılında ilk Pan- Avrupa Kongresi toplanmış ve bu kongre Fransız dışişleri başkanlığında yürütülmüştür. Kont Kalergi'ye göre bu birlik, dünyada Sovyetler, İngiltere ve ABD gibi güçler karşısında bir başka güç olarak çıkacaktır. Bu da ancak Fransa ve Almanya'nın bir araya gelmesi ile mümkündür. Ancak Kalergi'nin bu tahayyülüne rağmen Rusya Bolşevik Devrimi ile bu oluşuma karşı olduğunu fiili bir şekilde belirtmiştir. Dolayısıyla Rusya, Pan-Avrupa düşüncesine dâhil edilene dek Doğu Avrupa kendisini Rusya'dan sakınmıştır. Nihayetinde Pan-Avrupa hareketiyle ulus- üstü bir yapı kurmak amaçlanmış olmakla birlikte bu oluşum bugünkü Avrupa Birliği'nin de temellerinin atıldığı en önemli göstergesi olmuştur (Çoban, 2008: 24-25).

BÖLÜM V

5. KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ BÜNYESİNDE ERASMUS+ DEĞİŞİM PROGRAMINDAN FAYDALANAN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANLARINA YÖNELİK ARAŞTIRMA

5.1. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırmanın çalışma grubunu Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi (KAEÜ) Erasmus programı aracılığıyla faaliyete katılan öğrenci ve personeller oluşturmaktadır. Bahsedilen öğrenci ve personeller hem KAEÜ öğrenci ve personellerinden hem de Üniversite'nin program ortağı olduğu yurtdışı üniversitelerden programa katılan öğrenci ve personellerinden oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil olan program katılımcıları 2016 – 2021 yılları arasında Makedonya, İtalya, Polonya, Romanya, Çekya gibi çeşitli ülkelere ziyarette bulunmuş öğrenci ve personellerdir. Araştırma kapsamında KAEÜ'den programa katılmış 5 öğrenci ve 5 personel, Üniversite'nin yurtdışı ortaklarından KAEÜ'ye gelen 5 öğrenci ve 5 personelle görüşmeler yapılmıştır.

5.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

5.3.KAEÜ'den Programa Katılan Öğrenciler

Araştırmada, KAEÜ'den programa katılan öğrencilere şu sorular yöneltilmiştir;

1- Erasmus programından faydalanmanın size olumlu yöndeki katkıları nelerdir?
Program sürecinde karşılaştığınız zorluklar nelerdir?

2- Erasmus programından faydalanmak Avrupa Birliği hakkındaki fikirlerinizi ne yönde etkilemiştir?

3- Erasmus programı kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz ülkeye gitmeden önce, o ülkeye dair zihninizde yer alan algı ile, programdan yararlandıktan sonra ilgili ülkeye dair düşünceleriniz arasında bir fark var mı? Var ise farklılık ne yönde gerçekleşti?

4- Program kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz üniversitede Erasmus değişim öğrencisi olmaya dair tecrübeleriniz nelerdir?

Katılımcı öğrencilerin birinci soruya verdikleri yanıtlar ağırlıklı olarak, programın kişisel gelişimlerine, dil becerilerine, sosyal becerilerine ve eğitim kalitelerine olumlu katkılar sağladığı yönünde olmuştur. Katılımcı öğrenciler Erasmus kapsamında yurtdışında

buldukları süre boyunca, kültürel faaliyetlerde bulunmuş, buldukları ülkenin dilini, kültürünü öğrenmiş, farklı ülke ve kültürlerden arkadaşlıklar edinmiş, kendilerini bir çok açıdan geliştirme fırsatı yakalamış, gelecekte profesyonel hayatlarında işbirliği yapabilecekleri insanlarla tanışmış, genel kültürlerini, dil becerilerini geliştirerek genel manada kendilerini geliştirmiş bireyler olarak programı sonlandırmışlardır. Katılımcıların soruya verdiği yanıtlardan bazıları şu şekilde olmuştur;

“Seyahat ederek yeni yerler, yeni insanlar tanıdım ve dünyaya olan bakış açım değişmeye başladı. İngilizceyi geliştirmemin yanında birçok farklı dilden farklı kelimeler öğrendim. Bir çok farklı ülkeden edindiğim arkadaşlar sayesinde yeni yaşam ve düşünce biçimlerini görmüş oldum. Aslında program sürecinde zorlukla karşılaştığımı söyleyemem. Belki tek zorluk ülkeye ilk giriş yaptığım ve yurduma kayıt yaptırdığım andı.”

“2019/2020 Güz Dönemi Öğrenimim Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nde yaptım ve bu sayede Balkan Ülkelerini ziyaret etme ve Balkan Kültürünü tanıma fırsatı buldum. İlk kez yurtdışında %100 İngilizce ders alma imkânı buldum. Benim için en önemlisi çeşitli ülkelerden öğrenim görmeye gelen diğer Erasmus öğrencileri ile tanışmak ve onlarla vakit geçirmek oldu. Makedonya halkının büyük bir çoğunluğunun İngilizce bilmemesi ilk başlarda beni zorlamıştı. Oturum izni almak için devlet dairelerine başvurduğumda sürecin çok yavaş işlemesi ve oradaki görevlilerin umursamaz ve ilgisiz tavırları üstüne başvuru evraklarımı kaybetmeleri beni strese sokmuştu ve oturum iznini almamı zorlaştırmıştı. İlk haftalarda kiralık ev bulmam konusu beni çok strese sokmuş ve yormuştu.”

“Bu programdan en çok sosyal yönden faydalandığımı düşünüyorum. Farklı bir ülkeye gitmenin ve bir okul dönemi orada kalmanın zor olduğunu düşünüyordum. Öğretmenlerimin ve ailemin desteği sayesinde bu programa katılmaya karar verdim. Erasmus sınavından başarılı olmak ve programı başarı ile tamamlamak önce özgüvenime daha sonra eğitim hayatıma oldukça fayda sağlamıştır. Hem farklı insanlarla tanışmak hem de birçok kültür karmasının dahilinde bulunmak hayat tecrübesi olmuş ve çok katkı sağlamıştır. Karşılaştığım zorluklardan bahsetmem gerekirse en büyük zorluğu dil açısından yaşadığımı söyleyebilirim. Gittiğim ülke birçok toplum barındırıyordu. (Makedon, Arnavut, Sırp vs.) Bu sebeple tek bir ortak dil kullanılmıyordu. Fakat en çok kullanılan dil İngilizceydi ve bu konuda yeterli değildim. Başlarda yaşadığım en büyük zorluk bu olmuştu fakat zaman geçtikçe üstesinden geldiğimi düşünüyorum.”

Katılımcı öğrencilerin ikinci soruya verdikleri yanıtlar ise, Erasmus programının kurucusu ve fonlayıcısı olan Avrupa Birliği’ne ilişkin görüşlerin neredeyse tamamının olumlu yönde olduğunu göstermiştir. Soru, ayrıca öğrencilerin Avrupa Birliği, sosyo ekonomik seviye, refah düzeyleri, adalet, özgürlük gibi birçok konuda oldukça bilinçli olduklarını ve AB’nin yürüttüğü, ev sahipliği yaptığı bir programa katılmaktan oldukça memnun olduklarını göstermiştir. Öğrencilerin bir çoğu verdikleri yanıtlarda programa gitmeden önce de AB hakkında yeterli bilgi sahibi olduklarını, programa başvuru ve katılım süreçlerinin oldukça

bilinçli, planlı olduğunu işaret etmektedirler. Katılımcıların soruya verdiği yanıtlardan bazıları şu şekilde olmuştur;

“Avrupa birliğine zaten olumlu yönde bakıyordum ve bu program sonrasında Avrupa birliğine olan güvenim daha da arttı. Çoğu alanda kendilerini geliştirmişler sağlam bir alt yapı oluşturmuşlar Avrupa birliğinde bir programda yer almak oldukça harikaydı.”

“Böyle bir programa katılmak Avrupa Birliği Ülkeleri hakkında daha fazla bilgiye sahip olmamı sağladı. AB Ülkelerinin çeşitli yasal kurallarını öğrendim ve oradaki insanların günlük yaşamı hakkında fazlasıyla bilgiye ulaşmamı sağladı. Benim için en önemli nokta ise Avrupa Birliği Ülkeleri arasında seyahat etmek için herhangi bir izinin veya kısıtlamanın olmaması olmuştur.”

Öğrencilerin üçüncü soruya verdikleri yanıtlar, program kapsamında gidecekleri ülkeleri gitmeden önce detaylıca araştırdıkları ve bilgi sahibi olduklarını göstermektedir. Öğrenciler program süresince buldukları ülkeye, kültürünü, diline, insanlarına sempati geliştirmişler, olumlu fikirler geliştirmişler hem profesyonel hem dostane ilişkiler kurmuşlardır. Program sonrasında, ilgili ülkeye ilişkin katılımcıların görüşleri olumlu yönde değişmiştir. Verilen yanıtlar AB'nin, Erasmus programı eliyle kültürel diplomasi yürütme, gönül elçileri oluşturma gibi yumuşak güç hedeflerini başarıyla gerçekleştirdiğini göstermektedir. Katılımcıların soruya verdiği yanıtlardan ikisi şu şekilde olmuştur;

“Polonya'ya gitmeden önce internetten araştırmalar yapmıştım ancak internetten öğrendiğim bilgilerden daha fazlasını Polonya'da edindim. Oranın insanları ile tanışınca tabii ki farklılıkları onlardan öğrenebiliyorsunuz örneğin ekonomik veya eğitim alanında olan problemlere oranın vatandaşlarından internetten öğrendiğinizden daha fazlasını öğreniyorsunuz.”

“Evet programdan önce ve daha sonra fikirlerim değişiklik göstermiştir. Bunlardan kısaca bahsedecek olursam, ben değişim programını Makedonya'da gerçekleştirdim ve daha önce Makedonya'nın Türkiye'ye nötr olduğunu düşünürdüm. Fakat daha sonra yerli halkın Türk insanını ve Türkiye'yi çok sevdiğini gözlemledim. Hatta sık sık ziyaret gerçekleştirdiklerini ve birçok Türk vatandaşının yerleşim için Makedonya'yı tercih ettiklerini öğrendim. Bir diğer yanılgım ise sık Üsküp'ün güvenlik açısından eksik olduğunu düşünmemdi. Programdan sonra farkettim ki aslında Emniyet açısından olsun veya nezaket anlamında olsun ülkenin fazla gelişmiş olduğunu gördüm.”

Katılımcıların dördüncü soruya verdikleri yanıtlar ise, sosyal, kültürel, eğitim gibi birçok alanda olumlu tecrübelerle programı gerçekleştirdikleri yönünde olmuştur. Erasmus programının, akademik, bilimsel becerileri geliştirmenin yanında sosyal becerileri geliştirme hedefinin olduğu da bilinmektedir. Katılımcıların soruya verdikleri yanıt ile programdan hem akademik hem de sosyal anlamda değerli kazanımlar elde ettikleri görülmektedir. Programa katılan bir öğrencinin soruya cevabı;

“Program gerçekleştirdiğim bu değişim programında eğitim gördüğüm okul International Balkan University, öğretim görevlileri Erasmus öğrencilerine oldukça özverili ve anlayışlı olduklarını gördüm. Eğitim gördüğüm okulun dilinin İngilizce olması başta zorluk yaşatsa da daha sonra çok faydalı oldu. Profesörlerimiz derslerde çok disiplinli ve anlaşılır ders işlemeleri oldukça eğitici ve öğretici olmaktadır. Bu programdan çok fazla fayda gördüğümü düşünüyorum. Hem okulun öğrencileri ile hem de Erasmus grubu projeleri gerçekleştirdiğimiz aktiviteler ve etkinlikler hem eğitim hem sosyalleşmeye kapsamında hayatıma unutamayacağım anılar kattı. Farklı insanlarla tanışmak farklı kültürleri öğrenmek ve bunu eğitim görürken yapmak en güzel tecrübem olmuştur.” şeklinde olmuştur.

5.4.KAEÜ’den Programa Katılan Personeller

Araştırmada, KAEÜ’den programa katılan personellere şu sorular yöneltilmiştir;

1- Erasmus programından faydalanmanın size olumlu yöndeki katkıları nelerdir? Program sürecinde karşılaştığınız zorluklar nelerdir?

2- Erasmus programından faydalanmak Avrupa Birliği hakkındaki fikirlerinizi ne yönde etkilemiştir?

3- Erasmus programı kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz ülkeye gitmeden önce, o ülkeye dair zihninizde yer alan algı ile, programdan yararlandıktan sonra ilgili ülkeye dair düşünceleriniz arasında bir fark var mı? Var ise farklılık ne yönde gerçekleşti?

4- Program kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz üniversitede Erasmus personel hareketliliği ile akademik faaliyet gerçekleştirmeye dair tecrübeleriniz nelerdir?

Katılımcıların birinci soruya verdikleri yanıtlar, programdan faydalanan personellerin akademik alanlarına yönelik ortak ve çok uluslu çalışmalar yürütebilecekleri akademisyenlerle tanışma ve işbirliği yapma fırsatlarının en ön planda olan kazanım olduğunu işaret etmektedir. Personellerin mesleki gelişimlerine, vizyonlarına, dil becerilerine, Avrupa’da bir üniversitenin işleyişini gözlemleme fırsatıyla genişlen bakış açılarına sağladığı katkılar da öne çıkan yanıtlar arasındadır. Katılımcılar, karşılaştıkları zorluklar olarak küçük çapta dil yetersizlikleri ve ulaşımına dair olağan zorluklar ve aksaklıkları ifade etmişlerdir. Araştırmaya katkı sağlayan bir akademik personel, programın kendisine kattıklarını şu sözlerle ifade etmiştir;

“Profesyonel yaşam açısından en önemli katkısı programın sosyal ağımlı genişletme fırsatı vermesi. Ziyaretimi gerçekleştirdiği üniversitede uluslararası meslektaşlarımla tanışma fırsatı

buldum. Tanıştığım bilim insanlarının bir bölümü benim uzmanlık alanımla benzer konularda çalışıyorlar. Dolayısıyla hem uzmanlık alanım hem de parçası olduğum disiplin açısından sosyal ağım genişledi. Benzer şekilde ziyaretim sırasında kurmuş olduğumuz ağı nasıl fırsata dönüştürebileceğimizi de sorguladık. Dolayısıyla bilimsel ortaklıklar kurma açısından da etkili bir deneyimdi.”

Diğer bir katılımcının soruya verdiği cevap ise;

“Daha önce İngiltere’de bulunmuştum. Bu yüzden tekrar İngiltere’ye gitmek ilk başta zor ya da ürkütücü bir deneyim olmadı. Ancak ilk gidişimin üzerine olumlu anlamda çok ciddi bir deneyim kattığını itiraf etmeliyim. Eğitim almaya gittiğim kurumdaki akademik personelle olan ilişkilerim ve çalışma ortamına adaptasyonum üst seviyedeydi. Her gün bir düzen içerisinde üniversitede bana ayrılan yere gidip, programlı şekilde çalışma fırsatı buldum. Bu süre zarfında toplantılara ve sunumlara da katılma fırsatım oldu. Son derece verimli geçen bir deneyim oldu.”

Katılımcıların ikinci soruya verdikleri cevaplar ise öğrencilerle benzerlik göstermektedir. Halihazırda AB ile ilgili farkındalığı ve sempatisi yüksek olan katılımcılar, ziyaretleri sonrası, buldukları AB ülkesine ilişkin sahip oldukları bilgileri genişletmiş, ülkeye, AB’ye, ilişkin daha derin gözlemler yapma fırsatı yakalamışlardır. Verilen yanıtlar neredeyse bütün katılımcıların AB’ye ilişkin görüşlerinin olumlu olduğunu, programdan faydalanmanın bu görüşü pekiştirdiği yönünde olmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtlardan bazıları şu şekilde olmuştur;

“Daha önce de Avrupa’da bulunma şanslarım oldu. En çok etki, kaçınılmaz ki ilk seyahatimde olmuştur. Ancak her Avrupa deneyimi, Avrupa Birliği hakkındaki fikirlerimi etkilemiştir. Bir şeyi tecrübe etmeden, bazı ön yargılarımız olabiliyor. Erasmus programından yararlanarak Avrupa’da bulunabilmem, bu ön yargılarımın yıkılmasına neden olarak AB hakkındaki fikirlerimi olumlu yönde etkilemiştir.”

“Daha önceden farklı vesilelerle yurtdışına çıkmıştım. Bu ziyaretlerimde farklı AB üyesi devletlere gittim. Her seferinde içinde buldukları sisteme dair görüşlerim olumlu oldu. Hatta her ziyaretimde bu görüşlerimin daha da olumluya doğru gittiğini tüm samimiyetimle söyleyebilirim. Peki neden? Belki de bunun en önemli sebebi öngörülebilirliğin toplum ve devlet yaşamında belirgin yerinin olmasıdır. Karşılaşabileceğiniz her şeye dair öngörülebilir tahminlerde bulunabiliyorsunuz. Bu da disiplini beraberinde getiriyor. AB norm ve standartlarının insan gelişimi için önemli olduğu kanısındayım.”

Araştırmaya katılan personelin üçüncü soruya verdikleri yanıtlar önceki sorulara verilen yanıtlara kıyasla katılımcılar arasında farklılıklar göstermektedir. Katılımcıların bazıları programı gerçekleştirmeden önce, ilgili ülkeye ilişkin kimi önyargılarının yanlış olduğunu, ziyaretleriyle birlikte ülkeye ve kültüre dair daha derinlemesine doğru bilgi sahibi olduklarını ifade etmiştir. Katılımcıların yaklaşık diğer yarısı ise beklentileri doğrultusunda gerçeklerle

karşılaştıklarını, ilgili ülkeye ilişkin görüşlerinin pekiştiğini ifade etmektedirler. Soruya verilen cevapların bazıları şu şekilde olmuştur;

“Ziyaretimden önce Romanya’nın sosyo-ekonomik açıdan daha gelişmiş bir ülke olacağını öngörüüyordum. Her ne kadar Avrupa’nın batısına göre dezavantajlı olduğunu bilsem de özellikle kırsal yerleşmeler, bu nüfusun yaşam şartları beni oldukça şaşırttı.”

“Açıkçası, gideceğim ülkeye dair gitmeden önce kendi araştırmalarım ve farklı insanların deneyimlerinden edindiğim bilgilerle zihnimde oluşan olumlu algı, gittiğimde de değişmedi, hatta daha olumlu hale geldi diyebilirim.”

“Algıda değişme olmadı. Ancak, bir Avrupa Birliği ülkesi olarak siyasi, ekonomik sıkıntılar yaşayan Bulgaristan’da bu sıkıntıların eğitim-öğretimi de etkilediğini gözlemledim.”

Katılımcıların son soruya verdikleri yanıtlar ilk üç sorunun özeti niteliğinde olmuştur. Katılımcılar genel olarak programdan olumlu tecrübelerle, kariyerlerine sağlanan olumlu katkılarla ve iyi insan ilişkileriyle ayrıldıklarını ifade etmişlerdir. Soruya verilen yanıtlardan birkaçı şu şekilde olmuştur;

“Yukarıda da belirttiğim üzere sunumlar, toplantılar ve bireysel çalışma olmak üzere 3 farklı düzeyde programımı tamamladım. Bunların dışında bulunduğum süre zarfında bir de rapor hazırladım. Sunumlar içerisinde uzmanların yaptıklarının yanı sıra doktora öğrencilerinin tezlerine dair yaptıkları sunumlar da vardı. Soru-cevap şeklinde ve interaktif programlara katılım sağladım. Son derece güzel bir deneyimdi. Tekrarlamayı gönülden isterim.”

“Ziyaret ettiğim üniversitedeki meslektaşlarım benim için çok güzel bir program hazırlamışlardı. Gitmeden önceki hafta benimle paylaştılar. Ders günleri, saatleri, hangi sınıf olduğu gibi bilgilerin tamamı program da vardı. İlk ders gününün sabahında fakültede bölüm hocalarının olduğu benim için hazırlanan bir toplantı/kahvaltı etkinliğine katıldım. Alanımızdaki gelişmelerden ve yeni ortaklıkların neler olabileceğinden konuştuk. Daha sonra bana fakülteyi, laboratuvarları ve genel olarak kampüsü gezdiler. ...Bölgenin hem fiziki hem de beşerî coğrafya açısından önemli destinasyonlarını ziyaret ettik. İlgileri ve samimiyetleri benim için çok değerliydi.”

“Gayet memnun ayrıldığımız bir faaliyet olmuştu. Tek sıkıntı İtalyanların İngilizceyi pek konuşamamasıydı. Profesyonel olmayan bir çevirmen aracılığı ile eğitimleri sürdürdüler. Ama bu faaliyet akademik bilgi birikimimize katkıda bulundu.”

“Akademik açıdan çok iyi bir program düzenlemişlerdi. İki kez ders anlattım, dersleri dinledim, tüm akademik personelle tanıştım, uygulama merkezi ve hastane gezisi yaptık, çok verimli geçti.”

5.5.Ortak Üniversitelerden KAEÜ'ye Gelen Öğrenciler

Araştırmada, ortak ülkelerden programa katılan öğrencilere şu sorular yöneltilmiştir;

- 1- *What are the positive contributions of benefiting from the Erasmus program? What difficulties did you encounter during the program process? (Erasmus programından faydalanmanın olumlu yöndeki katkıları nelerdir? Program sürecinde karşılaştığınız zorluklar nelerdir?)*
- 2- *How did benefiting from the Erasmus program affect your ideas about the European Union? (Erasmus programından faydalanmak Avrupa Birliği hakkındaki fikirlerinizi ne yönde etkilemiştir?)*
- 3- *Is there a difference between the perception of Turkey in your mind before you came to Turkey with the Erasmus program and your thoughts after benefiting from the program? If yes, in what way did the difference take place? Erasmus programı ile Türkiye'ye gelmeden önce zihninizde yer alan Türkiye algısı ile, programdan yararlandıktan sonraki düşünceleriniz arasında bir fark var mı? Var ise farklılık ne yönde gerçekleşti?*
- 4- *What are your experiences of being an Erasmus exchange student at KAEU? (KAEÜ'de Erasmus değişim öğrencisi olmaya dair tecrübeleriniz nelerdir?)*

Katılımcı öğrencilerin birinci soruya verdikleri yanıtlar, öğrencilerin genellikle akademik, dil becerisi, sosyal beceriler gibi birçok alanda kendilerini geliştirme fırsatı buldukları, deneyimlerinin genel olarak olumlu yönde olduğunu işaret etmektedir. Karşılaşılan zorluk olarak ise farklı bir kültüre alışmak ve dil bariyeri birinci sırada gelmektedir. Soruya verilen yanıtların bazıları şu şekilde olmuştur;

“Erasmus program allowed me to get to know Turkish culture, which I have been curious about for a long time. It has been a tool for me to visit and understand a metropolitan city like Istanbul. In exchange for my money being valued here, I've visited so many cities and made great memories. I fell in love with the hospitality and delicious food of the Turkish people

It was very difficult for me that most of the Turkish people doesn't know how to speak English. The fact that most of the signs are in Turkish helped me to discover new places, even though it sometimes made me lose my way.

Erasmus programı uzun zamandır merak ettiğim Türk kültürünü tanımamı sağladı. İstanbul gibi metropol bir şehri ziyaret etmem ve anlamam için bir araç oldu. Paramın burada değer kazanması karşılığında çok fazla şehir gezdim ve güzel anılar biriktirdim. Türk insanının misafirperverliğine ve lezzetli yemeklerine âşık oldum.

Türk halkının çoğunun İngilizce bilmemesi benim için çok zor oldu. İşaretlerin çoğunun Türkçe olması, bazen yolumu kaybetmeme neden olsa da yeni yerler keşfetmeme yardımcı oldu.”

Diğer bir yanıt ise;

“The positive benefits that I got out of my Erasmus exchange is the fact that I saw how a different system of education works besides the one I already was part of in my home country; helped me become more independent as a person and helped me decide to continue my studies abroad.

During the application process, the difficulties were in finding a suitable program that covers all the course content that we were supposed to cover on that semester on my home university. We had to compromise with the lecturers at Ahi Evran University so that our course content matches at least 70% with theirs.

Erasmus değişiminden elde ettiğim olumlu fayda, kendi ülkemde zaten parçası olduğum eğitim sisteminin dışında farklı bir eğitim sisteminin nasıl çalıştığını görmem; birey olarak daha bağımsız olmama ve eğitime yurtdışında devam etme kararı almama yardımcı oldu.

Başvuru sürecinde, o dönem kendi üniversitemde ele almamız gereken tüm ders içeriğini kapsayan uygun bir program bulmakta zorlandık. Ahi Evran Üniversitesi'ndeki öğretim elemanlarıyla ders içeriğimizin en az %70'inin onlarıkiyle örtüşmesi için uzlaşmak zorunda kaldık.”

Katılımcı öğrencilerin ikinci soruya verdikleri yanıtlar ağırlıklı olarak AB'ye ilişkin zaten var olan olumlu görüşlerin büyük oranda pekiştirildiği yönünde olmuştur. Verilen cevaplar neticesinde katılımcıların tamamının Avrupa Birliğine ilişkin pozitif algılarının ve fikirlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Soruya verilen bazı yanıtlar;

“My ideas about the European Union were the same before and after the mobility period, so it had no effect on me... We were just students who followed lectures and attended exams.

Hareketlilik öncesi ve sonrası Avrupa Birliği ile ilgili düşüncelerim aynıydı, bu yüzden beni etkilemedi... Dersleri takip eden, sınavlara giren öğrencilerdik.”

Öğrencilerin üçüncü soruya verdiği yanıtlar programın hedefi düşünüldüğünde oldukça önemlidir. Bazı katılımcıların verdikleri cevaplara dayanarak ülkeye ilişkin ilk etapta olumsuz

önyargılara sahip olduklarını ancak belirli bir süre program ülkesinde bulunduktan sonra bu algılarının değiştiğini ve artık olumlu bir algıya sahip olduklarını görmekteyiz. Katılımcı öğrencilerin verdikleri cevaplardan bazıları şu şekilde yer almaktadır;

“When I told my friends that I was going to Turkey as an Erasmus student, they gave me a lot of advice and helped me about where to visit and what to taste, and they were very happy for me. However, some people insisted that I shouldn't go to Turkey, they said that there was a war in Turkey, that I went to a dangerous area and that my life would be in danger. Some said the Turks were intolerant and swindlers. However, when I arrived, I learned that almost none of these things were true.

Arkadaşlarıma Erasmus öğrencisi olarak Türkiye'ye gideceğimi söylediğimde bana çok tavsiyelerde bulundular, nereleri gezeceğim, ne tadacağım konusunda yardımcı oldular ve benim adıma çok mutlu oldular. Ancak bazıları Türkiye'ye gitmemem konusunda ısrar ettiler, Türkiye'de savaş olduğunu, tehlikeli bir bölgeye gittiğimi ve hayatımın tehlikede olduğunu söylediler. Bazıları Türklerin hoşgörüsüz ve dolandırıcı olduğunu söyledi. Ancak geldiğimde bunların neredeyse hiçbirinin doğru olmadığını öğrendim.”

Diğer bir yanıt ise;

“Regarding life in academia, I had a good impression about education in Turkey and this did not change. In general, I left happy with the experience I got from the university, and I still think that Turkey has a great education system.

Akademideki hayata gelince, Türkiye'de eğitim konusunda iyi bir izlenimim vardı ve bu değişmedi. Genel olarak üniversiteden aldığım deneyimden memnun ayrıldım ve hala Türkiye'nin harika bir eğitim sistemine sahip olduğunu düşünüyorum.”

Öğrencilerin dördüncü soruya verdikleri yanıtlar, program süresince olumlu tecrübeler edindikleri, aldıkları eğitimden memnun kaldıkları, dil becerilerini geliştirdikleri yönünde olmuştur. Soruya verilen birkaç yanıt ise;

“In overall, I would say that it was a very good experience. We had a bit of difficulties with the language, because our Turkish was not good and their English not very good, but the lecturers were always very keen to help us, always available when we needed them and always trying their best. If I had the chance to do it again, I would.

Genel olarak, çok iyi bir deneyim olduğunu söyleyebilirim. Dil konusunda biraz zorlandık çünkü Türkçemiz iyi değildi ve İngilizceleri çok iyi değildi ama hocalar her zaman bize yardım etmeye çok istekliydiler, ihtiyaç duyduğumuzda her zaman hazır dılar ve her zaman ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorlardı. Tekrar yapma şansım olsaydı, yapardım.”

Diğer bir cevap ise;

“At first, I was surprised that it had such a large campus and so many new buildings. Most of the lecturers and students, especially the Erasmus office, were very kind and helpful

towards foreign students. I am truly grateful to them for this. The fact that the campus was so big caused me to get lost from time to time. I was surprised by the absence of oral exams in the education system. It was an excellent experience to be here and to feel the Turkish hospitality.

İlk başta bu kadar büyük bir kampüsü ve bu kadar çok yeni binası olmasına şaşırđım. Öğretim elemanlarının ve öğrencilerin çoğu, özellikle Erasmus ofisi, yabancı öğrencilere karşı çok kibar ve yardımseverdi. Bunun için onlara gerçekten minnettarım. Kampüsün bu kadar büyük olması zaman zaman kaybolmama neden oluyordu. Eğitim sisteminde sözlü sınavların olmaması beni şaşırttı. Burada olmak ve Türk misafırperverliğini hissetmek mükemmel bir deneyimdi.” şeklinde olmuştur.

5.6.Ortak Üniversitelerden KAEÜ’ye Gelen Personeller

Araştırmada, ortak ülkelerden programa katılan personellere şu sorular yöneltilmiştir;

- 1- What are the positive contributions of benefiting from the Erasmus program? What difficulties did you encounter during the program process? (Erasmus programından faydalanmanın olumlu yöndeki katkıları nelerdir? Program sürecinde karşılaştığınız zorluklar nelerdir?)*
- 2- How did benefiting from the Erasmus program affect your ideas about the European Union? (Erasmus programından faydalanmak Avrupa Birliği hakkındaki fikirlerinizi ne yönde etkilemiştir?)*
- 3- Is there a difference between the perception of Turkey in your mind before you came to Turkey with the Erasmus program and your thoughts after benefiting from the program? If yes, in what way did the difference take place? (Erasmus programı ile Türkiye’ye gelmeden önce zihninizde yer alan Türkiye algısı ile, programdan yararlandıktan sonraki düşünceleriniz arasında bir fark var mı? Var ise farklılık ne yönde gerçekleşti?)*
- 4- What are your experiences in carrying out academic activities within the scope of Erasmus staff mobility at KAEU? (KAEÜ’de Erasmus personel hareketliliği kapsamında akademik faaliyet gerçekleştirmeye dair tecrübeleriniz nelerdir?)*

Katılımcı personelin birinci soruya verdiği yanıtlar KAEÜ’den programa katılan personelle benzerlikler göstermektedir. Genel olarak program katılımcıları, dil becerilerini geliştirdiklerini, yeni bir kültürü tanıma fırsatına sahip olduklarını, uzmanlık alanlarında

çalışan yeni akademisyenlerle tanıştıklarını, ortak proje, araştırma ve kongre düzenlemek için insan kaynağına ulaştıklarını ifade etmektedirler.

Katılımcıların soruya verdikleri yanıtlardan bazıları;

“Positive contributions are based on exploring the facilities of university particularly in the field physical education in addition building international relationships and investigating different cultures. A minor difficulty was language barrier that did not significantly affect the process of my contributions.

Olumlu katkılar, üniversitenin özellikle beden eğitimi alanındaki olanaklarını keşfetmenin yanı sıra uluslararası ilişkiler kurma ve farklı kültürleri incelemeye dayanmaktadır. Küçük bir zorluk, katkılarımın sürecini önemli ölçüde etkilemeyen dil engeliydi.”

“It made me feel very lucky to participate to this program. I became aware of my skills competences; I mastered the language of the country I went to and the languages of other participants. My socio-cultural interactions have contributed positively to both my personal and professional development. In addition, the development of vision provided unlimited benefits in terms of increasing my awareness of respect, tolerance and understanding, as well as the development of a culture of peace, academic and self-confidence. I did not encounter any difficulties during the program process.

Bu programa katılmak beni çok şanslı hissettirdi. Beceri yeterliliklerimin farkına vardım, gittiğim ülkenin diline ve diğer katılımcıların dillerine hâkim oldum. Sosyo-kültürel etkileşimlerim hem kişisel hem de mesleki gelişimime olumlu katkılar sağladı. Ayrıca vizyonun gelişmesi saygı, hoşgörü ve anlayış bilincimin artması, barış kültürünün gelişmesi, akademik ve özgüven açısından sınırsız faydalar sağladı. Program sürecinde herhangi bir zorlukla karşılaşmadım.”

“Benefiting from the Erasmus program has contributed positively to me in many ways. First, going alone to a country I did not know and fighting all my fears and unknowns on this path gave me both self-confidence and vision. With this program, I not only got to know the university I came to, but also tried to learn the language, culture and social structure of that city and country. I reviewed the university's work and talked to professors from the educational sciences department of classroom teaching. I made the necessary contacts, and we planned the projects that we would cooperate with. I also saw that the university's educational resources were higher than I expected. This motivated me. I aim to participate in more programs by using the knowledge and experience I have gained throughout my life. I did not experience any difficulties during the program process.

Erasmus programından yararlanmak bana birçok yönden olumlu katkılar sağladı. Öncelikle bilmediğim bir ülkeye tek başıma gitmek ve bu yolda tüm korku ve bilinmezlerle savaşmak bana hem özgüven hem de vizyon kazandırdı. Bu program ile sadece geldiğim üniversiteyi tanımakla kalmadım, o şehrin ve ülkenin dilini, kültürünü ve sosyal yapısını da öğrenmeye çalıştım. Üniversitenin çalışmalarını gözden geçirdim ve eğitim bilimleri sınıf öğretmenliği bölümünden profesörlerle konuştum. Gerekli bağlantıları yaptım ve işbirliği yapacağımız projeleri planladık. Ayrıca üniversitenin eğitim kaynaklarının beklediğimden yüksek olduğunu gördüm. Bu beni motive etti. Hayatım boyunca edindiğim bilgi ve tecrübeyi kullanarak daha fazla programa katılmayı hedefliyorum. Program sürecinde herhangi bir zorluk yaşamadım.”

Katılımcıların ikinci soruya verdikleri yanıtlar çoğunlukla AB hakkında olumlu kaniya sahip olmaları yönündedir. Programa katılan personel Erasmus programının AB'nin bir faaliyeti olduğu konusunda farkındalıklarının yüksek olduğu belirtmişlerdir. Bu farkındalık ise katılımcıların olumlu çıktı elde etmelerini sağlayan programa ve programın sahibi AB'ye ilişkin sempati beslemelerine sebep olmuştur.

Katılımcıların ikinci soruya verdikleri yanıtların bazıları;

“The European Union was a subject that interested me before this program, but my sympathy increased with the positive effects of the program. The program I participated in with the grants provided by the European Union was a great opportunity for me. It has made great contributions to my self-development. It allowed me to follow the European Union more closely.

Avrupa Birliği bu programdan önce ilgimi çeken bir konuydu ama programın olumlu etkileriyle sempati arttı. Avrupa Birliği'nin sağladığı hibelerle katıldığım program benim için büyük bir fırsattı. Kendimi geliştirmemde büyük katkıları oldu. Avrupa Birliği'ni daha yakından takip etmemi sağladı.”

“The European Union meant a mature democracy, a certain standard of individual rights, a contemporary legal order, equality and many other basic concepts for me. That's why I had sympathy before, and this strengthened my ideas in the project I participated in. I would like to benefit more from these programs for myself. I think that people who are prejudiced will benefit and change their minds.

Avrupa Birliği benim için olgun bir demokrasi, belirli bir bireysel haklar standardı, çağdaş bir hukuk düzeni, eşitlik ve daha birçok temel kavram anlamına geliyordu. Bu yüzden daha önce sempati duydum ve bu da katıldığım projedeki fikirlerimi güçlendirdi. Kendim için bu programlardan daha çok faydalanmak istiyorum. Önyargılı insanların bundan faydalanacağını ve fikirlerini değiştireceğini düşünüyorum.”

Katılımcılar üçüncü soruya verdikleri yanıtlar ile kendilerinin Türkiye hakkında halihazırda belirli bir bilgi birikimine sahip olduklarını ancak birinci elden deneyimleme fırsatının özellikle kültürel ve sosyal anlamda öğretici olduğunu ifade etmektedirler. Türkiye hakkında bilgi sahibi olmayan veya negatif düşüncelere sahip olan katılımcıların ise çoğunlukla olumlu izlenimlerle ayrıldığı anlaşılmıştır.

Soruya verilen bazı yanıtlar;

“Before I came, I had some prejudices because I did not know much about the country. Benefiting from the Erasmus program and thus being in Turkey contributed a lot to my culture, understanding and academic life. It helped me replace all my pessimism and prejudices with positive thoughts.

Gelmeden önce ülke hakkında fazla bilgim olmadığı için bazı ön yargılarım vardı. Erasmus programından faydalanmak ve dolayısıyla Türkiye'de olmak kültürüme, anlayışıma ve akademik hayatıma çok şey kattı. Tüm karamsarlığımı ve önyargılarımı olumlu düşüncelerle değiştirmeme yardımcı oldu.”

“As I mentioned in the previous question, when I researched before coming, I had read the small, insufficient educational comments. However, after I came, I saw that my skills and competencies developed, and my cultural gains were higher. I think these positive effects will benefit me academically.

Bir önceki soruda belirttiğim gibi gelmeden önce araştırdığımda küçük, yetersiz eğitici yorumları okumuştum. Ancak geldikten sonra becerilerimin ve yetkinliklerin geliştiğini, kültürel kazanımlarımın arttığını gördüm. Bu olumlu etkilerin akademik olarak bana fayda sağlayacağını düşünüyorum.”

Katılımcıların dördüncü soruya verdikleri yanıtlar programdan elde ettikleri pozitif çıktıları, tecrübeleri hem akademik hem sosyal kazanımları özetler nitelikte olmuştur. Verilen cevaplardan bazıları şu şekilde olmuştur;

“I had the opportunity to examine the previous projects of the university I went to. In this way, they have been in many Erasmus projects and have experienced it. We also evaluated this with students from other countries who came with me. I made many connections about my own department, and it helped me to see common points.

Gittiğim üniversitenin daha önceki projelerini inceleme fırsatım oldu. Bu sayede bir çok Erasmus projesinde yer almışlar ve deneyimlemişlerdir. Bunu benimle gelen diğer ülkelerden gelen öğrencilerle de değerlendirdik. Kendi bölümümle ilgili birçok bağlantı kurdum ve ortak noktaları görmeme yardımcı oldu.”

“I think that this mobility of change provides two-sided benefits. We both learn the language, culture, and social structure of the country we are visiting, and we create the opportunity to give information about our country to the people living in the country we go to, and in this way, information is shared. I find it useful for everyone who has the opportunity to benefit from these programs and contribute to their personal development, I support such programs.

Bu değişim hareketliliğinin iki taraflı faydalar sağladığını düşünüyorum. Hem gittiğimiz ülkenin dilini, kültürünü, sosyal yapısını öğreniyoruz hem de gittiğimiz ülkede yaşayan insanlara ülkemiz hakkında bilgi verme fırsatı yaratıyoruz ve bu sayede bilgi paylaşılıyor. Bu programlardan yararlanma imkânı bulan ve kişisel gelişimlerine katkı sağlayan herkes için faydalı buluyorum, bu tür programları destekliyorum.”

“Everything was so thoughtfully crafted. The activities were very useful and instructive. I have gained a lot in my department. In addition, the organized non-educational social activities group helped me get to know the city and the country better.

Her Őey çok ince dűŐünűlerek hazırlanmıŐtı. Etkinlikler çok faydalı ve űğreticiydi. Bűlűműmde ok Őey kazandım. Ayrıca dűzenlenen eğitim dıŐı sosyal aktiviteler grubu da Őehri ve ũlkeyi daha iyi tanımama yardımcı oldu.”

SONUÇ

Araştırma, ilk olarak uluslararası ilişkiler kavramının sosyal bilimlerde bir disipline dönüşmesi, kendisine ait akademik kürsüye sahip olması, formal yaklaşımlarla disiplinin zenginleşmesi gibi disiplin için bir nevi doğuş yıllarını inceleyerek başlamıştır. Anılan zaman zarfı ve gelişim süreci için Westphalia Antlaşması, I. ve II. Dünya Savaşları, 1919 yılında University College of Wales’de Uluslararası İlişkiler kürsüsünün kurulması, şüphesiz disiplin için önemli kilometre taşları olmuştur. İdealizm Realizm tartışmasından doğan *great debates*, alanın teorik gelişimine büyük katkılar sağlamıştır.

Araştırma kapsamında oldukça önemli diğer başlıklar olan yumuşak güç, kültürel diplomasi, kamu diplomasisi, eğitim öğretim faaliyetleri üzerinden yürütülen diplomasi faaliyetleri de detaylı literatür taraması ile incelenmiş ve araştırmada kapsamlı yer tutmuştur. Üzerinde diplomatik çalışma yürütülmek istenen siyasi aktörü kültürel faaliyetler, dil, film sektörü, sosyal medya, sanat yoluyla sempati oluşturma gibi bir dizi yöntemlerde müttefik tarafa çekme, uluslararası mecrada ortak konumuna getirme sürecine dair yürütülen bütün aktiviteler yumuşak güç ve kültürel diplomasi olarak adlandırılmaktadır. Uluslararası alanda ortak ve müttefik oluşturma her iki ülkenin de kazandığı, ekonomi, ticaret, sosyal ve kültürel alışverişe imkân tanıyan olumlu ilişkiler kurma imkânı tanımaktadır. Bu sebeple günümüz uluslararası ilişkilerde yumuşak güç, kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi oldukça büyük önem arz etmekte ve ülkeler tarafından aktif bir şekilde kullanılmaktadır.

II. Dünya Savaşı ve Sovyetler Birliği’nin kıtada güçlenmesinden sonra Avrupa devletleri arasında barışçıl amaçlar için politik, ekonomik ve kültürel birleşme fikirleri daha yüksek sesle konuşulur hale gelmiştir. Bu girişimlerden ilki Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu olmuştur. AKÇT’nun kuruluş amacı, Avrupalı devletlerin kıtada kömür ve demir madenleri üzerinden savaşa gitmelerini önlemek olmuştur. Topluluğun başarılı birlikteliğinin ardından benzer toplulukların ve ortaklıkların Avrupa’da kurulduğu görülmüştür. Bu toplulukların başlıcaları, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu, Avrupa Tek Senedi uygulaması, Maastricht Antlaşması ve Toplulukların bugün bildiğimiz şekilde Avrupa Birliğine dönüşmesi olmuştur. Avrupa’da yıllar süren birliktelik, siyasi ortaklık, ekonomik ortaklık, kültürel yakınlaşma ve barış ortamı Birliğe dahil olan devletlerin lehine olmuştur. Birliğin kültürel, sosyal ve eğitim alanında yürüttüğü en büyük programlardan biri olan Erasmus ise Avrupa’nın kültürel diplomasi ve kamu diplomasisi faaliyetleri için oldukça başarılı neticeler vermiştir.

Araştırma ile, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nden Erasmus programı aracılığıyla akademik faaliyet gerçekleştiren öğrenci ve akademik personellerin Erasmus programına ilişkin görüşleri, Avrupa Birliğine ilişkin görüşleri ve bahsedilen ziyaretlerin kültürel diplomasi bağlamında katılımcılar üzerinde pozitif bir görüş oluşturup oluşturmadığı konuları ele alınmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde varılan sonuç, katılımcıların program sonrasında büyük orada ziyaret edilen ülkeye ve Avrupa Birliğine sempatisinin ve olumlu görüşlerinin arttığı yönünde olmuştur. Katılımcılara yöneltilen sorular ile, program öncesi ve programa katılımları sonrası ilgili ülkeye ilişkin görüşleri alınmıştır. Katılımcılar, Erasmus Programı'nın, ziyaret ettikleri ülkeye ilişkin görüşlerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar, programdan genel manada memnun kaldıklarını, programın beklentilerini karşıladığını, büyük olumsuzluklar yaşamadıklarını belirtmiştir. Yürütülen araştırma, Avrupa Birliği'nin Erasmus programı yoluyla gerçekleştirmeyi hedeflediği kültürel diplomasi amaçlarının büyük oranda başarılı olduğuna işaret etmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri, üniversiteleri aracılığıyla ağırladıkları akademik personel ve öğrencileri, ülkelerine sempati besler, ilgi duyar bir halde programlarını sonlandırmalarını sağlamışlardır. Katılımcılar program yoluyla akademik, kültürel, dil becerileri ve sosyal beceriler gibi bir çok alanda kendilerini geliştirdiklerini ifade etmektedirler. Erasmus programı gibi sosyal, kültürel ve eğitim alanına yönelik programlar ortak ülkeler arasında ırkçılık, yabancı düşmanlığı, negatif önyargılar gibi olumsuz durumları yok etmek adına hizmet etmektedir. Katılımcıların farklı kültürlere ve ülkelere ilişkin hoşgörüsünün arttığı da belirtilen önemli noktalardan biri olmuştur. Programın sağladığı diğer bir fayda ise uluslararası ilişkilerde ülkelerin dostane ve müttefik ilişkilere sahip olması her iki tarafından kazandığı, barışın, huzurun hâkim olduğu, çatışma ve sorun yaşama ihtimalini azaldığı olumlu ilişkiler kurmaktadır. Programın diğer bir amacı ise Avrupa ve ortak ülkelerdeki eğitimin niteliğini artırmak, üniversiteler arasında bilgi paylaşımını, işbirliğini artırmak ve iyi uygulamaları yaymaktır. Araştırma, Erasmus programının anılan amaçlar doğrultusunda da başarılı olduğunu göstermektedir. Avrupa Birliği otuz yılı aşkın bir süredir yürüttüğü Erasmus Programı ile yumuşak güç, kültürel diplomasi, hedeflerini gerçekleştirmiş, ortak ülkeler arasında olumlu ilişkilerin kurulmasına yardım etmiş ve uluslararası barışa, kültürel faaliyetlere, eğitimin iyileştirilmesine hizmet etmiştir.

Araştırma sonunca yapılan değerlendirme ile devletlerin uluslararası yükseköğrenim değişim programları yürütmesi, diğer ülkeler ve uluslararası aktörlerle daha barışçıl, dostane ve karşılıklı sempati üzerine inşa edilmiş ilişkiler kurmakta oldukça önemli bir faktör olarak

göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kurulu'nun ülkemiz adına yürütmekte olduğu Mevlâna değişim programı, Türkiye'nin uluslararası mecrada olumlu imaj ihraç edebilmesine ve yumuşak güç kapasitesini artırmasına sağlayabileceği destek oldukça önemlidir. Büyük bir siyasi, ekonomik ve beşerî potansiyele sahip ülkemizin uluslararası arenada hak ettiği güce ulaşmasında yumuşak güç çalışmaları, büyük destekleyici unsur olacaktır.

Özetle, Erasmus program katılımcıları, ziyaret ettikleri ülkelere ilişkin olumlu düşüncelere sahip olmuş, dil becerilerini, sosyal becerilerini geliştirmiş, yeni bir kültür ve yeni insanlar tanımış, akademik ve profesyonel anlamda yeni temaslar kurarak programdan çok yönlü bir şekilde fayda sağlamışlardır. Bu sonuçlar, Avrupa Birliği'nin programı yürütmekle başarılı sonuçlar aldığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abels, G., Krizsán, A., MacRae, H., & van der Vleuten, A. (Eds.). (2021). *The Routledge Handbook of Gender and EU Politics*. Routledge.
- Adler, P. S., & Clark, K. B. (1991). Behind the learning curve: A sketch of the learning process. *Management science*, 37(3), 267-281.
- Akçadağ, E. (2011). *Avrupa birliği sürecinde kamu diplomasisi faaliyetlerinde sivil toplum kuruluşlarının rolü*. *Politika Dergisi*, 24, 1-15.
- Akdağ, Z., & Ekici, S. (2017). *Avrupa Birliği'nin Uluslararası Politikada Etkili Olma Aracı: Yumuşak Güç*. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 33-64.
- Akdemir, Erhan. (2013). *Avrupa Birliği'nde Kimlik, Kültür Tartışmaları ve Türkiye*. Ekin Basım ve Yayıncılık.
- Akıllı, E. (2013). *Türkiye'de Devlet Kimliği ve Dış Politika (Birinci Baskı)*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Akıllı, E. (2016). *Türkiye'de ve Dünyada Dış Yardımlar*. Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Akıllı, E. (2019). *Turksoy, Turkic Council and Cultural Diplomacy: Transactionalism Revisited*. *Bilig*, (91), 1-25.
- Akıllı, E., & Çelenk, B. (2019). *TİKA's Soft Power*. *Insight Turkey*, 21(3), 135-152.
- Andersen, S. S., & Eliassen, K. A. (1991). *European Community Lobbying*. *European Journal of Political Research*, 20(2), 173-187.
- Arı, Ö., & Kıran, A. *Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık*.
- Armağan, A. (1999). *Siyasal Bir İletişim Türü Olarak Propaganda*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal, (9).
- Arras, S., & Beyers, J. (2020). *Access to European Union Agencies: Usual Suspects or Balanced Interest Representation in Open and Closed Consultations?*. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 58(4), 836-855.
- Aslan, Cemile. (2009). *Avrupa Kimliği Oluşumuna Türk Kimliğinin Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Avşar, S. (2002). *Teoride ve Pratikte Propaganda*. *Avrasya Dosyası-İstihbarat Özel*, 8, 65-79.
- Bahşi, G. C. (1977). *Zur ausbauorganisatorischen Gestaltung von gemischtwirtschaftlichen Unternehmungen in der Türkei*.

- Bilici, N. (2004). *Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri (genel bilgiler, iktisadi-mali konular, vergilendirme)*. Seçkin Yayıncılık.
- Birekul, Mehmet. (2009). *Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğine Karşı Avrupa'da Yükselen Kültürcü Söylem ve Din Faktörü: Avrupa Basınından Okumalar*. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 28 (28).
- Bozkaya, M., & AYDIN, İ. E. (2010). *Kültürlerarası İletişim Kaygısı: Anadolu Üniversitesi Erasmus Öğrencileri Değişim Programı Örneği*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal, 1(39), 29-42.
- Canpolat, İ. S. (2005). *Küreselleşme Sürecinde AB ve Türkiye. Demokrasi Platformu*, 1(1).
- Cecchini, P. (1988). *The European Challenge*. Aldershot, Hants.: Gower.
- Chakraborty, K. (2013). *Cultural diplomacy dictionary*. California: Center for Cultural Diplomacy Publications.
- Coşkun, E. (2001). *Bütünleşme sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye*. Cem.
- Cowan, G., & Arsenault, A. (2008). *Moving from monologue to dialogue to collaboration: The three layers of public diplomacy*. The annals of the American academy of political and social science, 616(1), 10-30.
- Cuche, D., & Arnas, T. (2013). *Sosyal bilimlerde kültür kavramı*. Bağlam Yayıncılık.
- Cull J N (2009b) *Public Diplomacy: Lessons from the Past*, Figueroa Press, Los Angeles.
- Cummings, M. C. (2003). *Cultural diplomacy and the United States government: A survey. Center for arts and culture*.
- Çakmak, Haydar. (2014). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*. Barış Kitap, Ankara.
- Çalış, Ş., & Özlük, E. (2007). *Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (18), 225-243.
- Çelenkoğlu, E. (2000). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Türk Kütüphaneciliği, 14(1), 106-114.
- Çoban, Filiz. (2008). *Avrupa Kimliğinde Türkiye'nin Yeri: Avrupa'daki Türk İmgesinin Avrupa Birliği Üyeliğine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Danescu, E., & Afonso Ferreira, S. (2021). *Art in The Construction Of a European Identity—A Case Study From The Court Of Justice Of The European Union*.
- Dedman, M. (2006). *The origins and development of the European Union 1945-1995: a history of European integration*. Routledge.
- Delanty, Gerard. (1995). *Inventing Europe, Idea, Identity, Reality*. Macmillan, London.

- Deneçli, S., & Deneçli, C. (2014). *Propagandada İknanın Yeri/The Place of Persuasion in Propaganda*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(28), 35-48.
- Dinan, D. (2005). *Avrupa Birliği Ansiklopedisi* (2 Cilt) (Vol. 81). Kitap Yayınevi Ltd.
- Dura, C., Atik, H., & Dumrul, C. (2007). *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye* (Vol. 41). Nobel.
- Egeberg, M., & Trondal, J. (2017). *Researching European Union agencies: What have we learnt (and where do we go from here)?*. JCMS: Journal of Common Market Studies, 55(4), 675-690.
- Ekeman, E. (1999). 21. *Yüzyılın Eşiğinde Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası*. İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul.
- ELMAS, M. (2012). *Bologna süreci: Uygulama veya uygulayamama*. *Yükseköğretim ve Bilim dergisi*, (3), 137-141.
- Erdenir, F. H. Burak. (2010). *Avrupa Kimliği, Avrupa Birliği'nin Yarım Kalan Hikâyesi*. Alfa Basım ve Yayıncılık, İstanbul.
- Finnemore, M. (1993). *International organizations as teachers of norms: the United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization and science policy*. *International organization*, 47(4), 565-597.
- Finnemore, M., & Sikkink, K. (1998). *International norm dynamics and political change*. *International organization*, 52(4), 887-917.
- Fontaine, B., Bouchet, P., Van Achterberg, K., Alonso-Zarazaga, M. A., Araujo, R., Asche, M., ... & Willmann, R. (2007). *The European union's 2010 target: putting rare species in focus*. *Biological Conservation*, 139(1-2), 167-185.
- Fox, W. T. (1949). *Interwar international relations research: the American experience*. *World Politics*, 2(1), 67-79.
- Gasteyger, C. (1994). *Europa zwischen Spaltung und Einigung, 1945 bis 1993* (No. BOOK). Bundeszentrale für politische Bildung.
- Geary, Patrick J. (2003). *The Myth of Nations: The Medieval Origins of Europe*. Princeton University Press, Princeton.
- Gençer, G. (2009). *Avrupa birliği eğitim ve gençlik programları; Erasmus programı ve Türkiye yüksek öğretiminde programın uygulanması*. Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Gökırmak, M. (2011). *Küreselleşen Dünyada Diplomasi: Kamu Diplomasisi. Küreselleşen Dünyada Değişimin Farklı Yüzleri; Disiplinler arası bir yaklaşım*.
- Green, F. (1988). *American Propaganda Abroad*. Hippocrene Books.

- Grincheva, N. (2010). *US arts and cultural diplomacy: Post-cold war decline and the twenty-first century debate*. The Journal of Arts Management, Law, and Society, 40(3), 169-183.
- Guth, D. W. (2009). *Black, White, And Shades Of Gray: The Sixty-Year Debate Over Propaganda Versus Public Diplomacy*. Journal of Promotion Management, 14(3-4), 309-325.
- Haas, P. M. (Ed.). (1992). *Knowledge, Power, And International Policy Coordination* (p. 13). Columbia, SC: University of South Carolina Press.
- Haigh, A. (1974). *Cultural Diplomacy in Europe*.
- Hodson, D., Puetter, U., Saurugger, S., & Peterson, J. (Eds.). (2021). *The institutions of the European Union*. Oxford University Press.
- İnanç, Hüsamettin. (2016). *Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*. Adres Yayınları, Ankara.
- Jowett, G. S. (1999). *Victoria O' Donnell*. Propaganda and persuasion, 4.
- Jowett, G. S., & O'Donnell, V. (1999). *Power and persuasion*.
- Joynt, C. B., & Corbett, P. H. (1978). *Theory and Reality in World Politics*. Springer.
- Karaağaç, Y. (2019). *Diplomasi Olgusu Çerçevesinde Propaganda ve Kamu Diplomasisi Faaliyetlerinin Etkileşimi ve Farklılıkları*. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 690-705.
- Karakuş, Can. (2007). *Avrupa Birliği'nde Kimlik: "Avrupa Birliği Kimlik Tanımlama Mekanizmasının İncelenmesi"*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Karluk, S. R. (2002). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Beta Yayınları.
- Keohane, R. O. (2018). *The New European community: decisionmaking and institutional change*. Routledge.
- Keyman, E. F., & Koyuncu, B. (2005). *Globalization, alternative modernities and the political economy of Turkey*. Review of International Political Economy, 12(1), 105-128.
- Kurtaran, U. (2015). *Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar ile Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme*.
- L'Etang, J. (2009). *Public relations and diplomacy in a globalized world: An issue of public communication*. American Behavioral Scientist, 53(4), 607-626.

- Lee, J. T. (2015). *Soft power and cultural diplomacy: Emerging education hubs in Asia*. *Comparative Education*, 51(3), 353-374.
- Levent, F., & Karaevli, Ö. (2013). *Uluslararası öğrencilerin eğitime yönelik politikalar ve Türkiye için öneriler*. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 38(38), 97-119.
- Maricut, A., & Puetter, U. (2018). *Deciding On The European Semester: The European Council, The Council And The Enduring Asymmetry Between Economic And Social Policy Issues*. *Journal of European Public Policy*, 25(2), 193-211.
- Mark, S. (2009). *A Greater Role For Cultural Diplomacy* (pp. 1-51). Clingendael: Netherlands Institute of International Relations.
- Mertens, D., & Thiemann, M. (2019). *Building a hidden investment state? The European Investment Bank, national development banks and European economic governance*. *Journal of European Public Policy*, 26(1), 23-43.
- Mor, H. (2010). *Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları*. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14(2), 499-541.
- Morgan, R. (1979). *'To Advance the Sciences of International Politics...': Chatham House's Early Research*. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 55(2), 240-251.
- Nazlı, A. R., & Küden, A. B. (2012). *AB Ortak Tarım Politikası ve Türkiye*. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 5(2), 93-95.
- Neuhold, C., & Năstase, A. (2017). *Transparency watchdog: Guarding the law and independent from politics? The relationship between the European Ombudsman and the European Parliament*. *Politics and Governance*, 5(3), 40-50.
- Neuliep, J. W., & McCroskey, J. C. (1997). *The development of a US and generalized ethnocentrism scale*. *Communication Research Reports*, 14(4), 385-398.
- Neuliep, J. W., & Ryan, D. J. (1998). *The influence of intercultural communication apprehension and socio-communicative orientation on uncertainty reduction during initial cross-cultural interaction*. *Communication Quarterly*, 46(1), 88-99.
- Nicolson H. (1963) *Diplomacy*, Oxford University Press, London.
- Nye Jr, J. S. (2002). *The American national interest and global public goods*. *International Affairs*, 78(2), 233-244.
- Nye Jr, J. S. (2008). *Public diplomacy and soft power*. *The annals of the American academy of political and social science*, 616(1), 94-109.
- Nye Jr, J. S. (2008). *The powers to lead*. Oxford University Press.
- Obiegala, A., Heuser, E., Ryll, R., Imholt, C., Fürst, J., Prautsch, L. M., ... & Pfeffer, M. (2019). *Norway and black rats in Europe: potential reservoirs for zoonotic arthropod-borne pathogens?*. *Pest management science*, 75(6), 1556-1563.

- Olsen, J., & McCormick, J. (2018). *The European Union: politics and policies*. Routledge.
- Olson, W. C., & Sondernann, F. A. (1966). *The Theory and Practice of International Relations*. Englewood Cliffs, NJ.
- Öncü, Ali Servet, ve Cevizliler, Erkan. (2015). *Avrupa Bütünleşmesi İçin Önemli Bir Adım: "Avrupa Konseyi" ve Türkiye'nin Konseye Üyeliği Meselesi*. *Gazi Akademik Bakış*, 13 (7).
- Övet, Talha. (2007). *Avrupa 'Öteki'si*. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 11.
- Özgöker, Uğur, ve Musaoğlu, Neziha. (2016). *Avrupa Kimliği Kurgusu*. Paradigma Akademi Yayınları, İstanbul.
- Panagiotou, R. (2021). *The Western Balkans between Russia and the European Union: perceptions, reality, and impact on enlargement*. *Journal of Contemporary European Studies*, 29(2), 219-233.
- Poyraz, E., & Dinçer, M. (2016). *Küreselleşen dünyada Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetleri*. *Intermedia International e-Journal*, 3(4), 30-48.
- Price, R., & Reus-Smit, C. (1998). *Dangerous liaisons? Critical international theory and constructivism*. *European journal of international relations*, 4(3), 259-294.
- Purtaş, F. (2013). *Türk Dış Politikasının Yükselen Değeri: Kültürel Diplomasi*. *Gazi Akademik Bakış*, (13), 1-14.
- Rençber, A. (2005). *Avrupa Birliği Eğitim Ve Gençlik Programları: Genel Eğitim Programı Çerçevesinde Yüksek Öğretim Alanında AB Programı (Erasmus)*. Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu.
- Renger, Almut-Barbara. (2014). *Tracing the Line of Europa: Migration, Genealogy, and the Power of Holy Origins in Ancient Greek Narrative Knowledge and Cultural Memory*. *History and Anthropology*, 25 (3): 356-374.
- Rosamond, J., & Dupont, C. (2021). *The European Council, the Council, and the European Green Deal*. *Politics and Governance*, 9(3), 348-359.
- Rosenau, J. N. (1968). *Comparative foreign policy: fad, fantasy, or field?*. *International Studies Quarterly*, 12(3), 296-329.
- Ruggie, J. G. (1998). *What makes the world hang together? Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge*. *International organization*, 52(4), 855-885.
- Rumelili, B. (2014). *İnşacılık/Konstruktivizm*. *Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler*, 151-173.
- Sancar, G. A. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*. Beta.

- Schneider, C. P. (2005). *Culture Communicates: US Diplomacy That Works*. In *The new public diplomacy* (pp. 147-168). Palgrave Macmillan, London.
- Schönlau, J. (2017). *Beyond mere 'consultation': Expanding the European Committee of the Regions' role*. *Journal of Contemporary European Research*, 13(2).
- Schütze, R. (2021). *European Union Law*. Oxford University Press.
- Scott-Smith, G. (2018). *Cultural diplomacy in Global Diplomacy* (pp. 176-190). Routledge.
- Selvi, Y. E. *Avrupa Birliği'nin Kamu Diplomasisi*. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 55-63.
- Sibel, Y. A. L. I. (2017). *Avrupa Birliği'nde Yükseköğretim Çalışmaları: Bologna Süreci Ve Türkiye Üniversiteleri*. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 143-154.
- Sielker, F., Rauhut, D., & Humer, A. (2021). *EU Cohesion Policy and European spatial governance: an introduction to territorial, economic and social challenges*. In *EU Cohesion Policy and Spatial Governance*. Edward Elgar Publishing.
- Stephan, W. G., Stephan, C. W., & Gudykunst, W. B. (1999). *Anxiety in intergroup relations: A comparison of anxiety/uncertainty management theory and integrated threat theory*. *International Journal of Intercultural Relations*, 23(4), 613-628.
- Sussman, G. (2006). *The Myths of Democracy Assistance': US Political Intervention in Post-Soviet Eastern Europe*. *Monthly review*, 58(7), 15.
- Süngü, H., & BAYRAKÇI, M. (2010). *Bolonya Süreci Sonrası Yükseköğretimde Akreditasyon Çalışmaları*. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(4), 895-912.
- Süslü, T. (2004). *Batılılaşma hareketi ve AB-Türkiye bütünleşmesi*. Piramit Yayıncılık.
- Şen, Seyhan. (2004). *Avrupa Birliği'nde Kimlik Sorunu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Tatoğlu, E. Y., & Taşkiran, C. T. D. (2006). *Avrupa Birliğinin tarihsel gelişimi (1951- 1995)* (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı).
- Tekinalp, G., Tekinalp, Ü., & Atamer, Y. M. (2000). *Avrupa Birliği Hukuku*. Beta.
- Topsakal, Y., Yüzbaşıoğlu, N., Çelik, P., & Bahar, M. (2018). *Turizm 4.0-Turist 5.0: İnsan Devriminin Neden Endüstri Devrimlerinden Bir Numara Önde Olduğuna İlişkin Bakış*. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 1(2), 1-11.
- Ülger, İrfan Kaya (2005). *Avrupa Birliğinin ABC'si*, Sinemis Yayınları.

- Ünal, M. (2011). *AB Erasmus Öğrenci Öğrenim Hareketliliği Programı Ve Bu Kapsamda Uygulanan Öğretim Programı Bağlam, Girdi, Süreç, Ürün (CIPP) Modeline Göre Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Vadrot, A., Langlet, A., Tessnow-von Wysocki, I., Tolochko, P., Brogat, E., & Ruiz-Rodríguez, S. C. (2021). *Marine Biodiversity Negotiations During COVID-19: A New Role for Digital Diplomacy?*. *Global Environmental Politics*, 1-18.
- Van Middelaar, L., & Puetter, U. (2021). *The European Council: the Union's supreme decision-maker*. *The Institutions of the European Union*, 51.
- Vitalis, R. (2005). *Birth Of A Discipline. Imperialism And Internationalism in The Discipline Of International Relations*, 159-181.
- Waller, J. E. (2007). *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide And Mass Killing*. Oxford University Press.
- Woyke, W. (1995). *Europarat (Council of Europe/Conseil de l'Europe)*. In *Handwörterbuch Internationale Organisationen* (pp. 115-118). VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
- Yağmurlu, A. (2019). *Kültürel Diplomasi: Kuram Ve Pratikteki Çerçevesi*. *Selçuk İletişim*, 12(2), 1210-1238.
- Yılmaz, A. N., & Kılıçoğlu, G. (2018). *Türkiye'nin Orta Asya'daki Yumuşak Gücü Ve Kamu Diplomasisi Uygulamalarının Analizi*. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 119(235), 141-184.
- Yurdigül, Yusuf. (2007). *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Ulusal Kimlik Olgusu ve Ulusal Kimliğin Televizyon Haberlerinde Sunumu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Yurdusev, A. Nuri. (1997). *Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği. Türkiye ve Avrupa*, (Ed.) A. Eralp. İmge Kitabevi.
- Zamorano, M. M. (2016). *Reframing Cultural Diplomacy: The Instrumentalization Of Culture Under The Soft Power Theory*. *Culture Unbound*, 8(2), 165-186.
- Zehfuss, M., & Maja, Z. (2002). *Constructivism In International Relations: The Politics Of Reality* (Vol. 83). Cambridge University Press.
- Zöllner, O. (2008). *German Public Diplomacy: The Dialogue of Cultures*. In *Routledge handbook of public diplomacy* (pp. 282-289). Routledge.

EKLER

EK 1. Anket Formları

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ BÜNYESİNDE ERASMUS+ DEĞİŞİM
PROGRAMINDAN FAYDALANAN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANLARINA
YÖNELİK MÜLAKAT SORULARI

Hazırlayan
Burak ALTUNTAŞ

Danışman
Doç. Dr. Erman AKILLI

Yönerge:

Değerli katılımcı, bu form “Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Erasmus Programı Katılımcıları üzerinde AB Kültürel Diploması Ölçümü” amacıyla hazırlanmıştır. Formdaki sorulara vereceğiniz doğru bilgiler Avrupa Birliği'nin Erasmus programı üzerinden yürüttüğü yumuşak güç faaliyetlerinin ölçümü üzerine katkı sağlayacaktır. Formda, gerçekleştirdiğiniz Erasmus programına ilişkin dört soru yer almaktadır. Verdiğiniz cevaplar gizli tutularak yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak, kişisel bilgileriniz hiçbir amaç doğrultusunda üçüncü taraflarla paylaşılmayacaktır.

Ayırduğunuz zaman ve içten cevaplarınız ile araştırmaya sağladığınız katkılar için teşekkür ederim.

Hareketlilik tipi (<i>Personel Eğitim Alma, Personel Ders Verme, Öğrenci Öğrenim, Öğrenci Staj</i>)	
Hareketliliğin Gerçekleştirildiği Yıl	
Öğrencisi/Personeli olduğunuz Üniversite	
Erasmus kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz üniversite	

Giden Öğrenci Soruları

- 1- Erasmus programından faydalanmanın size olumlu yöndeki katkıları nelerdir? Program sürecinde karşılaştığınız zorluklar nelerdir?

- 2- Erasmus programından faydalanmak Avrupa Birliği hakkındaki fikirlerinizi ne yönde etkilemiştir?
- 3- Erasmus programı kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz ülkeye gitmeden önce, o ülkeye dair zihninizde yer alan algı ile, programdan yararlandıktan sonra ilgili ülkeye dair düşünceleriniz arasında bir fark var mı? Var ise farklılık ne yönde gerçekleşti?
- 4- Program kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz üniversitede Erasmus değişim öğrencisi olmaya dair tecrübeleriniz nelerdir?

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ BÜNYESİNDE ERASMUS+ DEĞİŞİM
PROGRAMINDAN FAYDALANAN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETİM ELEMANLARINA
YÖNELİK MÜLAKAT SORULARI

Hazırlayan
Burak ALTUNTAŞ

Danışman
Doç. Dr. Erman AKILLI

Yönerge:

Değerli katılımcılar, bu araştırma formu “Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Erasmus Programı Katılımcıları üzerinde AB Kültürel Diplomasisinin Ölçümü” amacıyla hazırlanmıştır. Formdaki sorulara vereceğiniz doğru bilgiler Avrupa Birliği’nin Erasmus programı üzerinden yürüttüğü yumuşak güç faaliyetlerinin ölçümü üzerine katkı sağlayacaktır. Formda, gerçekleştirdiğiniz Erasmus programına ilişkin dört soru yer almaktadır. Verdiğiniz cevaplar gizli tutularak yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak, kişisel bilgileriniz hiçbir amaç doğrultusunda üçüncü taraflarla paylaşılmayacaktır.

Ayırduğumuz zaman ve içten cevaplarınız ile araştırmaya sağladığınız katkılar için teşekkür ederim.

Hareketlilik tipi (Personel Eğitim Alma, Personel Ders Verme, Öğrenci Öğrenim, Öğrenci Staj)	
Hareketliliğin Gerçekleştirildiği Yıl	
Öğrencisi/Personeli olduğunuz Üniversite	
Erasmus kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz üniversite	

Giden Öğretim Elemanı Soruları

- 1- Erasmus programından faydalanmanın size olumlu yöndeki katkıları nelerdir? Program sürecinde karşılaştığınız zorluklar nelerdir?
- 2- Erasmus programından faydalanmak Avrupa Birliği hakkındaki fikirlerinizi ne yönde etkilemiştir?
- 3- Erasmus programı kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz ülkeye gitmeden önce, o ülkeye dair zihninizde yer alan algı ile, programdan yararlandıktan sonra ilgili ülkeye dair düşünceleriniz arasında bir fark var mı? Var ise farklılık ne yönde gerçekleşti?
- 4- Program kapsamında hareketliliği gerçekleştirdiğiniz üniversitede Erasmus personel hareketliliği ile akademik faaliyet gerçekleştirmeye dair tecrübeleriniz nelerdir?

T.R.
KIRŞEHİR AHI EVRAN UNIVERSITY SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
INTERNATIONAL RELATIONS DEPARTMENT
INTERVIEW QUESTIONS FOR STUDENTS AND ACADEMIC STAFF WHO
BENEFITED FROM THE ERASMUS+ EXCHANGE PROGRAM AT KIRŞEHİR AHI
EVRAAN UNIVERSITY

Researcher
Burak ALTUNTAŞ

Academic Advisor
Assoc. Prof. Dr. Erman AKILLI

Instruction:

Dear participants, this form has been prepared for the purpose of "EU Cultural Diplomacy Measurement on Kirşehir Ahi Evran University Erasmus Program Participants". The correct information you provide to the questions in the form will contribute to the measurement of soft power activities carried out by the European Union through the Erasmus program. The form contains four questions about the Erasmus program you have carried out. Your answers will be kept confidential and will only be used for scientific research purposes, and your personal information will not be shared with third parties for any purpose.

Thank you for your time, your sincere answers, and your contributions to the research.

Mobility type (Staff Mobility for Training, Staff mobility for Teaching, Student Mobility for Study, Student Mobility for Internship)	
Year of Mobility	
University of which you are/were a student/staff	
The university you have carried out the mobility within the scope of Erasmus	

Questions for Incoming Student

- 1- What are the positive contributions of benefiting from the Erasmus program? What difficulties did you encounter during the program process?
- 2- How did benefiting from the Erasmus program affect your ideas about the European Union?
- 3- Is there a difference between the perception of Turkey in your mind before you came to Turkey with the Erasmus program and your thoughts after benefiting from the program? If yes, in what way did the difference take place?
- 4- What are your experiences of being an Erasmus exchange student at KAEU?

T.R.
KIRŞEHİR AHI EVRAN UNIVERSITY SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
INTERNATIONAL RELATIONS DEPARTMENT
INTERVIEW QUESTIONS FOR STUDENTS AND ACADEMIC STAFF WHO
BENEFITED FROM THE ERASMUS+ EXCHANGE PROGRAM AT KIRŞEHİR AHI
EVRAAN UNIVERSITY

Researcher
Burak ALTUNTAŞ

Academic Advisor
Assoc. Prof. Dr. Erman AKILLI

Instruction:

Dear participants, this form has been prepared for the purpose of "EU Cultural Diplomacy Measurement on Kirşehir Ahi Evran University Erasmus Program Participants". The correct information you provide to the questions in the form will contribute to the measurement of soft power activities carried out by the European Union through the Erasmus program. The form contains four questions about the Erasmus program you have carried out. Your answers will be kept confidential and will only be used for scientific research purposes, and your personal information will not be shared with third parties for any purpose.

Thank you for your time, your sincere answers, and your contributions to the research.

Mobility type (Staff Mobility for Training, Staff mobility for Teaching, Student Mobility for Study, Student Mobility for Internship)	
Year of Mobility	
University of which you are/were a student/staff	
The university you have carried out the mobility within the scope of Erasmus	

Questions for the Incoming Academic Personnel

- 1- What are the positive contributions of benefiting from the Erasmus program? What difficulties did you encounter during the program process?
- 2- How did benefiting from the Erasmus program affect your ideas about the European Union, which is the founder and funder of Erasmus?
- 3- Is there a difference between the perception of Turkey in your mind before you came to Turkey with the Erasmus program and your thoughts after benefiting from the program? If yes, in what way did the difference take place?
- 4- What are your experiences in carrying out academic activities within the scope of Erasmus staff mobility at KAEU?

EK 2. Etik Kurul Kararı

KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ ETİK KURUL DEĞERLENDİRME VE KARAR FORMU

Değerlendirme Talebinde Bulunan Kişi/Kurum	Burak ALTUNTAŞ		
Değerlendirme Başvuru Tarihi	12.11.2021		
Değerlendirilmesi Talep Edilen Eserin/Araştırmanın Adı	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Erasmus Programı Katılımcıları üzerinde AB Kültürel Diploması Ölçümü		
Değerlendirilmesi Talep Edilen Araştırma/Ölçek/Anket/Görüşme Formu			
Değerlendirmeyi Yapan Etik Kurul	KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU		
Değerlendirme Toplantı Bilgileri	Yeri İİBF Dekanlığı Makam Odası	Tarihi 18.11.2021	Saati 11:30
Karar No	Karar Tarihi 18.11.2021	2021/8/28	
Karar Sonucu	(X) Kabul ( ) Ret	(X) Oybirliği ( ) Oy Çokluğu ( ) Oybirliği ( ) Oy Çokluğu	

Etik Kurulumuz, yukarıda başvuru bilgileri yer alan eser/araştırma için toplanarak bilimsel araştırmalar ve yayın etiği açısından değerlendirme yapmış ve aşağıda gerekçesi açıklanan karar(lar)ı almıştır:

Karar ve Gerekçesi

Burak ALTUNTAŞ'a ait "Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Erasmus Programı Katılımcıları üzerinde AB Kültürel Diploması Ölçümü" konulu proje araştırmasının bilimsel araştırmalar etiği açısından değerlendirilmesinde kabulüne ancak YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi 4. Maddesinin 2/g fıkrasına göre araştırma verilerinin yayımlanabilmesi için araştırma yapılan kurumdan resmi izin alınması sorumluluğunun araştırmacıya ait olduğuna

oy birliğiyle karar verilmiştir.

**Etik Kurul Başkanı
Prof. Dr. Nur ÇETİN**

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Burak ALTUNTAŞ

Eğitim Durumu

Lisans : Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği 2014

Yüksek Lisans : KAEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı 2021

Mesleki Deneyim

Sabiha Bahçivan Anadolu Lisesi – İngilizce Öğretmenliği 2014 - 2017

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi – Öğretim Görevlisi 2017 – (Halen)

Yayınlar

<https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/42577?offset=20>